

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

LIBEREC | ZITTAU/GÖRLITZ | WROCLAW/JELENIÁ GÓRA

ACC JOURNAL

XXX

3/2024

Issue C

Social Sciences

TUL

IHI
Internationales
Hochschulinstitut
ZITTAU
der TU Dresden

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

HOCHSCHULE ZITTAU/GÖRLITZ

INTERNATIONALES HOCHSCHULINSTITUT ZITTAU DER TU DRESDEN

Indexed in:

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Liberec – Zittau/Görlitz – Wrocław/Jelenia Góra

© **Technická univerzita v Liberci, Sciendo – De Gruyter Poland Sp. z o.o. 2024**

ISSN 1803-9782 (Print)
ISSN 2571-0613 (Online)

ACC JOURNAL je mezinárodní vědecký časopis, jehož vydavatelem je Technická univerzita v Liberci. Na jeho tvorbě se podílí čtyři vysoké školy sdružené v Akademickém koordinačním středisku v Euroregionu Nisa (ACC). Ročně vycházejí zpravidla tři čísla.

ACC JOURNAL je periodikum publikující původní recenzované vědecké práce, vědecké studie, příspěvky ke konferencím a výzkumným projektům. První číslo obsahuje příspěvky zaměřené na oblast přírodních věd a techniky, druhé číslo je zaměřeno na oblast ekonomie, třetí číslo pojednává o tématech ze společenských věd. ACC JOURNAL má charakter recenzovaného časopisu. Jeho vydání navazuje na sborník „Vědecká pojednání“, který vycházel v letech 1995-2008.

ACC JOURNAL is an international scientific journal. It is published by the Technical University of Liberec. Four universities united in the Academic Coordination Centre in the Euroregion Nisa participate in its production. There are usually three issues of the journal annually.

ACC JOURNAL is a periodical publishing original reviewed scientific papers, scientific studies, papers presented at conferences, and findings of research projects. The first issue focuses on natural sciences and technology, the second issue deals with the science of economics, and the third issue contains findings from the area of social sciences. ACC JOURNAL is a reviewed one. It is building upon the tradition of the “Scientific Treatises” published between 1995 and 2008.

Hlavní recenzenti (major reviewers):

Dr. Tim Rottleb

Brandenburgische Technische Universität Cottbus-
Senftenberg
Globaler Wandel und Transformationsprozesse
Germany

Dr. habil. inž. Justyna Maria Bugaj

Krakow University of Economics
College of Management and Quality Sciences
Department of Strategic Analysis
Poland

Contents

Research Articles

- Interrogating the Impact of Illegal Artisanal and Small-Scale Mining on Agriculture at East Akim Municipality** 7
Henrietta Addai; Kelvin Jeffery Adjei; Bright Eshun; Dennis Nyojah Chemah;
William Appiah
- Aspekty motivace k učení u dospělých lidí s poruchou intelektu** 27
ThDr. Kateřina Brzáková Beksová; Th.D., Mgr. Hana Ryšlavá, Ph.D.;
Mgr. et Mgr. Lenka Nádvorníková, Ph.D.; Mgr. Alena Bjørke;
Ing. Zuzana Palounková, Ph.D.; Mgr. Libor Lopusan, Ph.D.
- Participation in Structural Change – Understanding Social Innovations in Lusatia from a Life-World Perspective** 37
Professor Dr. Phil. Nadine Jukschat; Dr. Franz Erhard; M.A. Emilia Socha
- University Management Practice: A Restorative Approach to the Dwindling Quality of University Education in Developing Countries** 46
Charles N. Ohanyelu

Essay

- Senioři, co nedovedou googlit, už stejně vymřeli... O stárnutí, demenci a pečovatelsví* 64
doc. PhDr. Alice Jedličková, CSc.
- Consciousness and Decision Making: Analyzing Behavioral Attitude across Adulthood in a Socio-Economic Platform** 75
M.A. Akanksha Nambiar
- Reflexive Verben des Polnischen: Über die Integration einer slawischen Sprache in ein auf germanischen Sprachen basierendes Modell** 85
Jun.-Prof. Dr. Karolina Zuchewicz; Lilli Czarnetzki

Book Reviews

- SPECIALIST GERMAN COURSEBOOK FOR POLICING** 97
PhDr. Mgr. Hana Romová, Ph.D.
- List of Authors** 105
- Guidelines for Contributors** 106
- Editorial Board** 107
- Editorial Office** 107

Research Articles

INTERROGATING THE IMPACT OF ILLEGAL ARTISANAL AND SMALL-SCALE MINING ON AGRICULTURE AT EAST AKIM MUNICIPALITY

Henrietta Addai¹; Kelvin Jeffery Adjei; Bright Eshun; Dennis Nyojah Chemah²; William Appiah³

Kwame Nkrumah University of Science and Technology, Faculty of Social Sciences,
Department of Geography and Rural Resources,
AK – 128 – 3373, Ghana

e-mail: ¹addaihenrietta124@gmail.com; ²chemahdennis32@gmail.com;
³appiahwilliam0505@gmail.com

Abstract

While illegal artisanal and small-scale mining (ASM) supports many Ghanaians' livelihoods and contributes to the country's mineral richness, its uncontrolled and unlawful nature results in various negative repercussions. This is particularly concerning because it is considered a key sector of Ghana's economy, employing about a third of its workforce in 2023. For this reason, the following article examines the impact of illegal mining on agriculture in the East Akim municipality of Ghana using qualitative and quantitative research methods. Through a three-stage sampling technique, 40 smallholder farmers selected from ten communities at the East Akim Municipality participated in the questionnaire survey in January-July 2023. In addition, four interviews were conducted with leaders and officials from the East Akim Municipal Assembly on the topic surveyed. Findings represented by the descriptive statistical methods confirmed that illegal mining has resulted in mass land degradation, pollution from toxic chemicals, continuous flooding, and soil erosion, adversely affecting agriculture productivity in the region.

Keywords

Illegal mining; Agricultural productivity; Environmental impact; Sub-Saharan Africa.

Introduction

Mineral mining has significantly contributed to most African countries' economies, and many authors have explored the socioeconomic significance of ASM of precious minerals (Suglo et al., 2021; Ofosu et al., 2020). ASM is widely practiced worldwide, and about 30 million people in more than 70 countries are estimated to be directly engaged in ASM activities (Singo & Seguin, 2018; Owusu et al., 2019). ASM is an increasingly vital rural economy, providing direct livelihoods for an estimated 44,5 million people globally and 25 million in sub-Saharan Africa (Hilson et al., 2021; Moyo et al., 2022). Hilson & Maconachie (2017) also estimated that about 20 million people in SSA are directly employed in the ASM sector, and an additional 100 million people indirectly depend upon its activities for their livelihoods.

Despite the economic benefits of ASM, it is highly environmentally destructive (Ofosu et al., 2020; Kinyondo & Huggins, 2021; Owusu et al., 2019). ASM is associated with environmental issues such as mercury contamination (Yeaboah et al., 2024; Yeboah, 2023; Obiri-Yeboah et al., 2021), land degradation, pollution, biodiversity harm (Antwi-Boateng &

Akudugu, 2020), and antagonistic competition with agriculture to production factors such as land, water, labor, and capital (Ofosu et al., 2020; Gilbert & Osei-Bonsu, 2016; Yeboah, 2023). Agriculture and illegal mining have complex and dynamic connections that might negatively affect agriculture. They share the same geographical area and compete for the same input resources, such as land, water, labor, and capital, making them complex (Yeboah, 2023).

The illegal mining sector is characterized by non-compliance to environmental regulations and, as a result, leads to environmental deterioration issues (Ofosu et al., 2020; Hilson & Maconachie, 2017), which can, in turn, hurt agricultural productivity. One key mechanism is land degradation that affects agro-based livelihoods (Mkodzongi & Spiegel, 2019; Munyoka, 2020; Macheke et al., 2021; Magidi & Hlungwani, 2023). Land degradation is associated with deforestation, making it susceptible to landscape destruction and soil erosion (Marther et al., 2020), making once-fertile fields unsuitable for agricultural cultivation. Open-pit mining leads to mixing heavy rock material with topsoil, which has very low water retention, low organic content, low nutrients, and highly toxic components, rendering the soil unfertile for farming (Kinimo et al., 2018). For instance, studying the impact of mining on agricultural lands and food security at Kyebi in the Eastern region of Ghana reported that illegal mining operations have resulted in land degradation, with crops destroyed and soils contaminated. It implies that mining-induced land degradation can potentially harm crop production and animal husbandry in rural regions. Nevertheless, three billion people in rural areas rely on agriculture, with 475 million (80%) living on small farms globally (Gumbo et al., 2024).

Additionally, illegal mining can adversely affect agriculture through water pollution (Obiri et al., 2016; Mujere & Isidro, 2016). This can be seen in situations when volumes of water are used in processing mineral ore freshwater (Suglo et al., 2021) as well as when mining waste is discharged into water bodies and seepage from tailings and waste rock impoundments (Emmanuel et al., 2018). It can pollute the water bodies with heavy metals such as mercury. Studies have shown that the metallic mercury (Hg) concentration of river water and wells near gold mining regions is high (Malik et al., 2010), and these waters might harm food crops when they flow into agricultural lands. For instance, Dube et al. (2024) and Tuffuor & Takora (2024) noticed a correlation between the surge in illegal mining-related activities and increasing water and mercury use. Furthermore, runoff and wastewater from gold mining have made most water bodies opaque brown due to mud and chemical components from illegal mining activities (Kusi-Ampofo & Boachie-Yiadom, 2012), rendering them unfit for home and agricultural use.

In Ghana, as in most African countries, ASM has boosted the economy by creating jobs, increasing mineral output, particularly gold, and increasing the country's gross domestic product. Nonetheless, the disadvantages of unregistered and unregulated ASM outweigh the advantages (Suglo et al., 2021). For example, Prosper & Guan (2015) reported that the rise of ASM in the Adowli-Kaleo district, one of Ghana's Upper West Region districts, has had a significant environmental impact, including farmland loss, crop and forest cover destruction, and water body pollution.

Obeng et al. (2019) also recognized illegal mining as a source of environmental issues such as water pollution, deforestation, low soil fertility, and limited access to agricultural land. Furthermore, the disturbances created by illegal mining activities in the country include the destruction of forest cover and soils due to the entry of hazardous waste into soil and water bodies, frequently leading to health concerns. According to Suglo et al. (2021), the repercussions of illegal mining operations in Ghana should be prioritized for essential restitution because efforts to address the implications of the sector's operations have stalled, even though researchers and policymakers have investigated illegal mining. Research has

shown that understanding how artisanal mining relates to other standard livelihood methods, such as smallholder farming, is one of the best ways to predict how it would affect rural populations (Osumanu, 2020). Therefore, this study aims to evaluate how illegal mining affects agriculture in Ghana's East Akim municipality.

1 Overview of Mineral Mining in Ghana

Mining in Ghana can be divided into two major types based on the production scale: large-scale mining (LSM) and small-scale mining (SSM). For decades, Ghana has had both ASM and large-scale gold mining operations (Yankson & Gough, 2019). In Ghana, SSM encompasses ASM, which indigenous people mainly perform. SSM is a less intensive form of mining that uses simple or primitive equipment (Aziabah & Ayelazuno, 2024). SSM is defined as mining gold by a technique that does not require enormous spending by an individual or group of individuals not more than nine in number or by a supportive society made up of ten or more persons in Ghana (Worlanyo & Jiangfeng, 2021). On the other hand, LSM typically requires a substantial financial outlay, a substantial workforce, and advanced technology (Amponsah-Tawiah & Dartey-Baah, 2011). Amidst all this, both LSM and SSM support numerous livelihoods for the local, nearby, and distant communities at the microeconomic level; in particular, mining acts as a shock absorber and buffer in local and nearby communities. It means that, on a personal level, mining helps poor farmers and residents survive while also fostering the expansion of small and medium-sized enterprises (Wilson et al., 2015).

1.1 Defining Illegal Mining in Ghana

Mining is considered illegal when carried out without a permit or in unapproved areas such as forest reserves, game reserves, or near water resources, even if a permit is granted (Erusani & Aji, 2022). In Ghana, ASM, known as *galamsey*, is deemed unlawful because operators have not legally registered their locations with the government (McQuilken & Hilson, 2016; Andrews, 2015). Since 1989, when the Small-Scale Gold Mining Law (BRR, 1989) went into effect, there has been an official division between illegal artisanal mining (*galamsey*) and lawful SSM. The former Minister of Lands, Forestry, and Mines recently stated that *galamsey* operations cannot be equated to SSM, which is allowed and supported in the country (Banchirigah & Hilson, 2010). However, ASM is commonly called illegal mining because most ASM operators have not registered their operations, and their activities are mainly carried out unofficially (McQuilken & Hilson, 2016). ASM operators also rely heavily on labor-intensive, low-tech, primitive mining techniques and tools to unearth mineral-bearing rocks and extract desired minerals or metals such as gold, diamond, and cobalt (Aziabah & Ayelazuno, 2024; Bansah, 2023). It is a hallmark of illegal mining, which comprises crude mineral extraction techniques, extremely laborious processes, hazardous working conditions, and frequently detrimental human and environmental health consequences (Baddianaah, 2024). ASM is a crucial livelihood activity in Ghana, generating significant income, employment, and economic progress. ASM employs an estimated one million people in Ghana and supports approximately 4.5 million more (McQuilken & Hilson, 2016).

According to Yeboah (2023), Ghana's government has attempted to combat illegal mining since 1989, but it has not been effective yet. Examples of such interventions include legislation, military interventions, and alternative livelihood programs (Yeboah et al., 2024). According to Yeboah (2023), some of the reasons for the failure of government interventions aimed at combating illegal mining activities in Ghana include inadequate legal and institutional structures, political interference, and a lack of political will to deal with Ghanaian politicians. Moreover, Yeboah (2023) argues that state enforcement authorities need more

resources, equipment, technology, and financial and human resources to properly monitor and manage illegal mining operations. Furthermore, inadequate stakeholder management, a lack of planning, and insufficient collaboration between the government, the Minerals Commission, and local chiefs harmed plans to combat illegal mining in the country.

2 Research Methods

2.1 Study Setting

This article forms part of a more extensive (Adjei et al., 2023) conducted between January and July 2023 in the East Akim Municipality in Ghana. The East Akim Municipality is located in the central portion of the Eastern Region at coordinates 5°55'29.89"N 0°58'55.78"W. It is bordered by six districts, namely, Atiwa District to the north, Juaben to the south, Suhum-Kraboia-Coaltar District to the west, Fanteakwa District to the east, New Juaben to the south, and West Akim District to the north. It has a total land area of about 725 km². The terrain is typically undulating, with various rock formations providing relief features, from flat-bottomed lowlands to steep-sided highlands rich in bauxite, gold-bearing rocks, kaolin, and iron pans (GSS, 2015).

2.2 Respondents and Sampling Method

The study participants were selected using probability (i.e. random sampling) and non-probability (i.e. purposive sampling) sampling techniques. A three-stage sampling technique was used to select the respondents because a multistage sampling technique helps collect data from large, geographically spread populations such as this study's population (Sedgwick, 2015). The study's population is smallholder farmers spread across the eight zonal councils in the East Akim Municipality. Consequently, in the first sampling stage, the simple random sampling technique selected five zonal councils, representing more than half of the zonal councils. This technique uses the fishbowl method without replacement. In the second stage, two communities were also selected from each of the five selected zonal councils using the simple random fishbowl method without replacement, making ten communities. These communities were Akim Tafo, Apedwa, Asafo, Asiakwa, Bunso, Maase, New Tafo, Old Tafo, Osiem and Kibi. In the third stage of the sampling process, four farmers were purposively sampled from each of the ten communities, comprising 40 farmers. Hence, 40 respondents were used for the study. Additionally, two traditional leaders and two officials from the East Akim Municipal Assembly were selected for an interview on the impact of illegal mining on agriculture in the area.

2.3 Research Design and Data Analysis

This study used a mixed research approach comprising qualitative and quantitative data collection and analysis methods. This approach not only enables diversification of methods of collecting data from respondents (Creswell et al., 2007), but it also allows for a more prosperous and valid interpretation by complementing the strengths of both qualitative and quantitative methods (Decrop, 1999). The study used a questionnaire, interview, and observation to collect data from primary sources in January-July 2023. A questionnaire was chosen because it provides a structured and standardized approach to collecting data, allowing for generalization, consistency, and comparability among respondents, essential for statistical analysis (Dillman et al., 2014). The questionnaire used in this study was in English and comprised 29 open and closed questions grouped under four sections, lettered A-D. Section A consisted of questions on respondents' demographics. Section B consisted of questions assessing the causes of the upsurge in illegal mining at East Akim municipality. Section C

comprised questions examining the impact of illegal mining on agricultural land, and Section D consisted of questions investigating the effects of illegal mining on agricultural productivity. The interviewers personally administered the questionnaires to the respondents in the field. In cases where a respondent did not know English, the interviewers translated the questions into his/her mother tongue.

The authors conducted the interviews to capture the diverse perspectives and rich, detailed data that the quantitative methods might overlook (Patton, 2014). The interviews aimed to gain a nuanced understanding of the complex dynamics between illegal mining and agriculture in the East Akim Municipality. The qualitative data was obtained by using an interview guide for in-depth interviews (Eppich et al., 2019) with officials from government institutions, chiefs, and local leaders. Thematic analyses were employed to analyze the qualitative data. The interviews were tape-recorded and transcribed verbatim, and frequencies of similar words and phrases were sought to help identify themes. It helped identify patterns in the data and make conclusions. The respondents' responses have been presented as quotations to buttress the quantitative results analyzed.

The quantitative and qualitative data were coded and descriptively analyzed using the IBM Statistical Package for Social Sciences to obtain the frequencies and percentages. The results were then presented in tables and pie charts in Section 3.

3 Findings and Discussion

3.1 Background Characteristics of the Respondents

The primary data shows that 31 (77.5%) farmers were male while a few nine (22.5%) were females. Most farmers were between the ages of 31-40 (37.5%) and 51-60 (37.5%). Furthermore, a significant number of 16 (40%) of the farmers had no formal education, and a good number of 11 (27.5%) had a basic level of education. In addition, most farmers were farm owners (37.5%) or farmers on family lands (37.5%). The background characteristics of the farmers are represented in Table 1.

Tab. 1: Socio-demographic characteristics of the respondents

Socio-demographic characteristics		Frequency of responses	Percentage [%]
Gender	Male	31	77.5
	Female	9	22.5
	Total	40	100.0
Age	18-30	2	5.0
	31-40	15	37.5
	41-50	4	10.0
	51-60	15	37.5
	Above 60	4	10.0
	Total	40	100.0
Educational level	No education	16	40.0
	Basic education	11	27.5
	Secondary education	4	10.0
	Not answered	9	22.5
	Total	40	100.0

Socio-demographic characteristics		Frequency of responses	Percentage [%]
Marital status	Married/co-habitation	30	75.0
	Single	2	5.0
	Divorced	1	2.5
	Widowed	5	12.5
	Not answered	2	5.0
	Total	40	100.0
Household size [number of persons]	No dependent	2	5.0
	2	4	10.0
	3	2	5.0
	More than 3	32	80.0
	Total	40	100.0
Type of land ownership	Farm owner	15	37.5
	Tenant farmer	7	17.5
	Family land	15	37.5
	Other types	3	7.5
	Total	40	100.0
Length of residency in the community	6-10 years	13	32.5
	11-15 years	13	32.5
	More than 15 years	14	35.0
	Total	40	100.0

Source: Authors' field survey from 2023

3.2 The Impact of Illegal Mining on Agricultural Land

Previous studies show that ASM operations have long-term impacts on agricultural lands by depleting environmental resources such as water, soil, the landscape, vegetation, and the ecosystem, among others, and these environmental deterioration issues tend to hurt agriculture (Suglo et al., 2021; Mensah et al., 2015). In line with this, this section analyses the environmental impact of illegal mining in terms of its impact on agricultural land. From the analysis, more than half (82.5%) of the study participants indicated that illegal mining has adversely affected agricultural lands. Some of the identified impacts include flooding of farms (31.3%), loss of forest cover and biodiversity (26%), constant erosion (24.2%), and land pollution from toxic chemicals (18%). Usually, large tracts of forests that serve as buffers are destroyed by illegal mining, thereby exposing farmlands to excessive runoff and floods (Adjei, 2017). This is detrimental because flooding harms agricultural systems, causing massive crop damage, disease outbreaks (i.e., fungal diseases), and destroying animal feed (Praveen & Sharma, 2019). Another key issue that arises from the depletion of forest resources and, in turn, threatens agricultural productivity is soil erosion (Bhandari et al., 2021). This is because essential plant nutrients such as nitrogen, phosphorus, potassium, and calcium are lost when soil is eroded. Eroded soil typically contains about three times more nutrients than the soil left behind on eroded land (Berhe et al., 2018; Meena et al., 2017). The loss of soil nutrients negatively affects crop growth. The farmers' responses regarding the impact of illegal mining on agricultural lands are depicted in Table 2.

Tab. 2: *The impact of illegal mining activities on agricultural land*

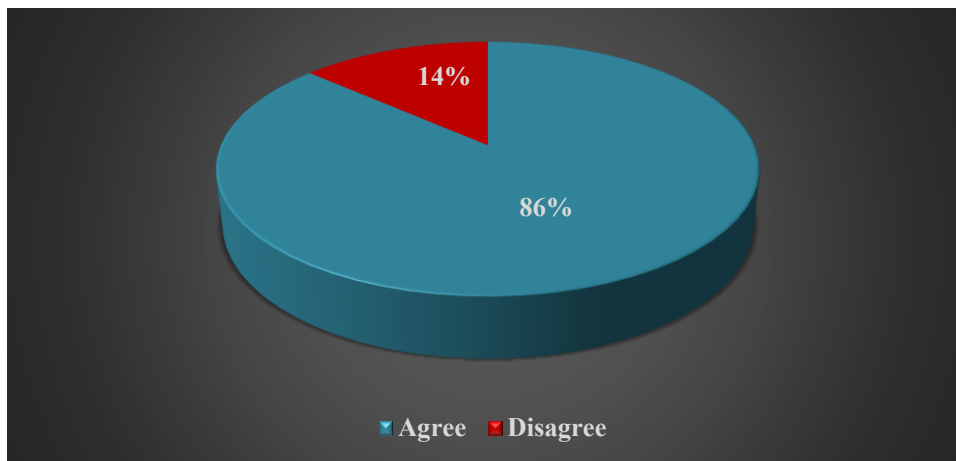
The respondents' attitude to the illegal mining activities' impact		Frequency of responses	Percentage [%]
Illegal mining adversely affects agricultural land.	Agree	33	82.5
	Disagree	7	17.5
	Total	40	100.0
If you agree with this statement, what are the main impacts?	Flooding of farms	16	48.5
	Loss of forest cover and biodiversity	4	12.1
	Constant erosion	8	24.2
	Land pollution from toxic chemicals used by illegal miners	5	15.2
	Total	33	100.0

Source: Authors' field survey from 2023

3.3 The Impact of Illegal Mining on Water Bodies

In response to the impact of illegal mining activities on water bodies, the majority (86.5%) of the farmers indicated that illegal mining is negatively affecting the water bodies in the area, and the remaining (13.5%) indicated that illegal mining is not having any impact on the water bodies in the area. This finding aligns with various studies (Obiri-Yeboah et al., 2021; Kuffour et al., 2018), indicating that illegal activities seriously influence water bodies. Water is a vital input for agricultural productivity in practically every aspect. It has a decisive effect on yield because even good seeds and fertilizers can only reach their full potential if plants are adequately watered (Dhawan, 2017). Hence, the destruction of the quality of water bodies' water by illegal mining activities (Emmanuel et al., 2018) significantly affects crop production.

Figure 1 presents respondents' answers about the impact of illegal mining on water bodies.

Source: Authors' field survey from 2023

Fig. 1: *Respondents' attitude towards the statement: „Illegal mining adversely affects water bodies.”*

Further interactions with the farmers revealed that the water bodies had been polluted with dirt and chemicals from illegal mining operations, making them unhealthy. It is consistent with studies that show that illegal mining significantly harms the quality of water bodies through acid mine drainage, heavy metal contamination, leaching, processing chemical pollution, erosion, and sedimentation (SDWF, 2024; Obiri et al., 2016; Mujere & Isidro, 2016). The large amount of water required to wash the ore frequently leads to illegal miners working near water bodies (Nasirudeen & Allan, 2014; Mudyazhezha & Kanhukamwe,

2014), and tailings are thrown directly into rivers without any treatment, resulting in severe debris contamination (Kessey & Arko, 2013). It does not only change the aesthetics of the river/stream but also its physical, chemical, and biological properties, rendering it unsuited for agricultural and domestic use.

One of the farmers in an interview explained that:

“The water bodies here have changed color. They have all turned to brown, making it difficult to use.” (Authors’ field survey from 2023)

Another farmer in an interview expressed that:

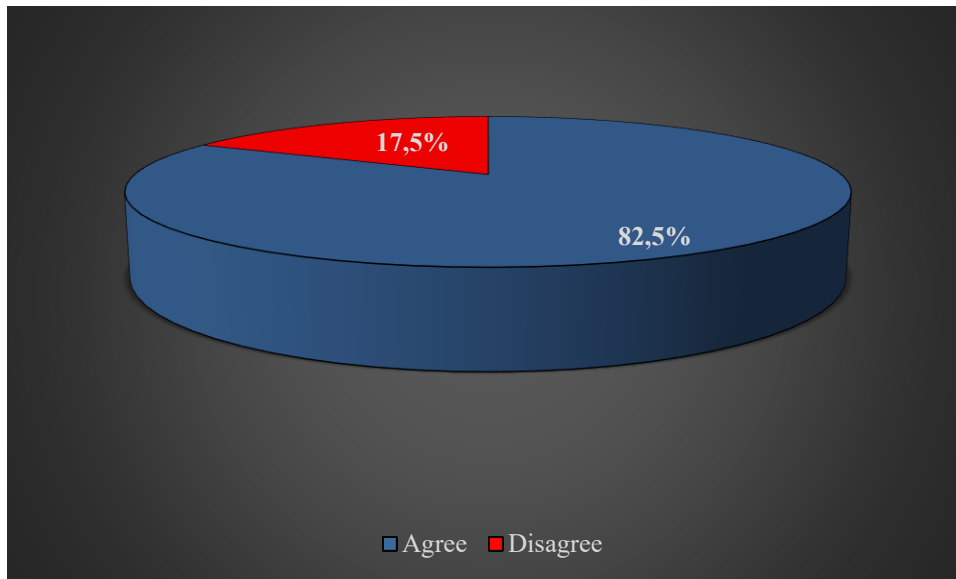
“This water problem has become a huge challenge for us. See, the water bodies around my farm have become so brown that I cannot use them to water my farms. I now have to carry water from the house to help me water the farms. I used to pay people to help me carry the water, but their charges have become so high that I cannot afford them anymore. So, I make my children carry gallons of water on Saturdays and keep them on the farm for further use.” (Authors’ field survey from 2023)

In addition, the District Assembly Senior Executive Officer from the Asafo district added in an interview that:

“We have constantly received complaints from the various communities concerning the state of the water bodies. If you visit the water bodies, you will see that most of them have turned brown. We recently tested the water quality, filled with heavy metals such as mercury and lead. So, pollution of the water bodies is a challenge for everybody. The farmers cannot use it for irrigation, and households cannot use it for home use.” (Authors’ field survey from 2023)

3.4 The Impact of Illegal Mining on Crop Output

According to Junior & Matsui (2018), food production has historically suffered significant shortages in locations where illegal mining is common. It has been attributed to factors such as a decrease in agricultural land use due to mining (Suglo et al., 2021; Aborah, 2014), as well as the damage of land and water resources used for crop production (Emmanuel et al., 2018; Boadi et al., 2016). Therefore, this section assesses how illegal mining has affected crop output in the region. From the responses, the majority (82.5%) of the smallholder farmers indicated that illegal mining has led to a decline in crop output. The farmers’ responses regarding the impact of illegal mining on crop output have been illustrated in Figure 2.

Source: Author's field survey from 2023

Fig. 2: Respondents' attitude towards the statement: „Illegal mining adversely affects a crop output”

Interview responses with farmers indicated that their crop output has significantly decreased. The farmers attributed the decline in crop output to factors such as the reduction in farmlands, destruction of farmlands, continuous flooding of farmlands, and soil infertility. This is consistent with Gilbert & Osei-Bonsu's (2016) assessment that by deteriorating arable lands, contaminating water bodies, polluting the air, and transferring labor from food crop production to mining, illegal small-scale gold mining is primarily responsible for low food production. One of the respondents in an interview explained that:

“Our crops are constantly destroyed by floods because there are no more trees to control the floods.” (Authors' field survey from 2023)

Also, illegal mining has, over the years, become a severe competitor for agricultural land for its operation (Atta & Tholana, 2022; Gilbert & Osei-Bonsu, 2016) since illegal mining has spread quickly into new frontiers, especially true in areas where agricultural activities have historically been present (Ofosu et al., 2020). This scenario was observed in the study area as farmers lamented the reduction in their farmlands due to the encroachment of illegal miners. Some even indicated that portions of their farms were sold to illegal miners by their family heads for quick money. Most rural farmers work on family lands and, therefore, do not have ownership over their farmlands. As such, the farmlands can be sold even without the consent of the farmers. One of the farmers in an interview expressed:

“My crop yield has significantly reduced. At first, I was able to produce more than 18 bags of cocoa annually, but now, I produce just about six bags. Large portions of my farmland were sold to illegal miners by my family heads, reducing the size of the land I farm. So I have been farming on a small piece of land for so long, and this has caused the soil to be depleted.” (Authors' field survey from 2023)

It is confirmed that 3.5% of Ghana's land, formerly used for agriculture, has been taken over by illegal mining (Yiridomoh, 2021). Suglo et al. (2021) also argue that it is evident that the loss in land use for agriculture induced by mining, particularly illegal mining, will adversely affect agricultural output.

3.5 Discussion

Ghana's agricultural sector is regarded as the most significant sector of the economy, employing approximately 29.75% of the country's workforce (Asravor & Sackey, 2023) and accounting for approximately 18.27% of the country's gross domestic product (Statista, 2024). However, there is a significant overlap between mining and agriculture (Cuba et al., 2014), and the rivalry for essential inputs frequently leads to conflict (Aragon & Rud, 2012). Agriculture competes with mining activities for resources such as land use and water, frequently resulting in long-term repercussions of mining on agriculture (Adjei et al., 2021; Duncan, 2020; Hilson, 2002). In line with this, this study aims to analyze the impact of illegal ASM on agriculture in Ghana's East Akim municipality. The findings on the impact of illegal mining on agriculture are in tandem with those of Ofosu et al. (2020), who found that illegal mining could have adverse effects on agriculture through three main mechanisms: land degradation and farm invasions, water contamination, and mercury contamination.

The study's findings showed that illegal mining operations harm the farmlands by destroying forest cover and causing frequent flooding, erosion, and land degradation. It has been established that one of the most notable effects of illegal mining is the loss of large areas of forest cover, which causes the vegetation to shift from thick to sparse (Adjei, 2017). This is because, in order to make way for their operations, illegal miners frequently clear trees from certain landscapes (Osman et al., 2022). Because ASM is unregulated, the miners frequently get away with implementing environmental safety and restoration measures like afforestation. Therefore, by stripping the land bare of vegetation, the soil becomes prone to erosion, and farmlands become liable to flood (Gilbert & Osei-Bonsu, 2016) since there are no trees to serve as a buffer. The study discovered such scenarios in the study area as the respondents expressed that they have been experiencing constant soil erosion and flooding of their farmlands a massive threat to agricultural productivity. The adverse impact of flooding on agriculture has been discussed by various studies (Praveen & Sharma, 2019). Sili et al. (2020) stated that floods cause massive damage to crops and affect the level and variability of agricultural production. In addition, Osman et al. (2022) indicated that flooding farmlands caused by illegal mining activities was one of the primary causes of cocoa production decline in Ghana's Amansie West District. Furthermore, research indicates that erosion is the most dangerous to soil fertility and productivity, making regulating nutrient loss difficult (Rashmi et al., 2022; Rahman, 2013; Kefi & Yoshino, 2010). For example, Asfaw et al. (2020) evaluated Malawi's economic distributional impacts of soil loss. They found that erosion deprives rural families of the natural capital required to raise agricultural production and improve food security. In addition, soil erosion wipes away nutrient-rich topsoil, depriving crops of the necessary nutrients to grow.

In addition, there was a reported incidence of land pollution from heavy metals from illegal mining activities, which has adversely affected the suitability of the land for crop production. This is in tandem with findings showed that land pollution from mining activities has resulted in low crop growth at Kyebi in the eastern region of Ghana. This is because toxic chemicals such as cyanide and mercury used in mining render the soil inappropriate for crop production, thereby reducing crop production.

ASM can also adversely affect agriculture by contaminating water through its operations (Mihaye, 2020; Obiri et al., 2016; Mujere & Isidro, 2016; Owusu-Koranteng, 2008). The study discovered that water bodies in the area had been polluted by heavy metals and residues from ASM activities, making them unsafe for use. It verifies a study by Cordy et al. (2011), which found that unregulated mining in Colombia has resulted in significant levels of mercury contamination in the region. ASM-related activities have been linked to increased usage of heavy metals (e.g., mercury and cyanide) (Seccatore et al., 2014), and since legal miners do

not follow environmental guidelines, they mostly release the toxic chemicals from their operations into water bodies (Nti et al., 2020). It leads to the fact that the water bodies harm agricultural use as they threaten plant and animal life (Okorogbona et al., 2018; Amankwah, 2013).

Furthermore, responses from the smallholder farmers revealed that agricultural productivity in the area has generally decreased due to farming on smaller plots of land, low soil fertility due to continuous cropping, and water and land pollution. This is consistent with the assumption that crop yields are often low in locations where illegal mining is prominent (Osman et al., 2022; Junior & Matsui, 2018). For example, a study of mining's effects on agricultural lands and food security in Kyebi and the eastern region of Ghana discovered a direct causal association between mining and low food production in mining villages. Furthermore, a careful examination of Ghana's agricultural productivity records (2009-2014), consumer price indices (effectively, inflation rate) of foodstuffs (2011-2015), and national food import statistics (2012-2014) reveal a steady decrease in food production and a corresponding rise in consumer price indices in Ghana's mineral-rich regions, which are notorious for illegal mining activities (Gilbert & Osei-Bonsu, 2016).

According to Basir-Cyio et al. (2020), destroying natural resources and the environment directly affects agricultural productivity. This was witnessed in the study, as the disturbance and large clearing of forest for mining activities within the study area have directly resulted in environmental issues such as forest, land, and water resource destruction. It has perpetuated issues such as constant erosion, flooding of farms, land and water pollution. Flooding and erosion have caused ongoing crop loss and soil fertility deterioration. In addition, Ghana's agricultural growth, like that of many African countries, is driven by land expansion rather than land productivity (yield increase) (Diao et al., 2010). Evidence from the study indicates that land areas formerly used for agricultural purposes have been taken over by illegal mining. Therefore, a reduction in agricultural land for illegal mining has ultimately led to a reduction in agricultural growth.

One of the main limitations of this study is that the effects of illegal mining on agriculture may vary over time due to legislative interventions, economic developments, or changes in mining strategies. As a result, future studies should include longitudinal studies to track changes over time and better understand the long-term effects of illegal ASM. Furthermore, this study's impact assessment is limited because it only considers direct impacts, such as land degradation, water pollution, and crop loss, while ignoring indirect effects, such as changes in local economies and social structures. This narrow focus could result in an incomplete understanding of the overall impact. Therefore, in future studies, the authors will seek to take a more thorough approach, including both direct and indirect effects, to obtain a more complete picture of the impact of illegal mining activities on agriculture.

Conclusion

By assessing the impact of illegal ASM on agricultural land, water bodies and crop output, the findings from this study shows that illegal ASM activities have adverse consequences for crop production. Agriculture and mining share the same production factors, and the unregulated nature of ASM has led to the degradation of these production resources, resulting in an adverse impact on agriculture. This has been the dynamics at the East Akim municipality, where illegal ASM has led to the pollution of water bodies, thereby hindering their use for irrigation purposes and land degradation, which has led to soil fertility issues. These environmental issues resulting from illegal ASM in the area have profound implications for agricultural productivity, resulting in reduced crop output.

Based on the results of this study, it is recommended that the central government, through local governments, invest in restoration efforts by allocating financial and technical resources to rehabilitate degraded lands damaged by illegal ASM. It could include restoring soil fertility, replanting vegetation, and promoting biodiversity. Furthermore, the local authorities could encourage other income-generating activities for mining-dependent communities, like boosting small-scale businesses or agroforestry, diminishing their reliance on illegal mining.

References

- Aborah, E. O. (2014). *Effects of Small-Scale Mining on Food Production in the Amansie West District of the Ashanti Region*. Doctoral dissertation thesis. <https://ir.knust.edu.gh/server/api/core/bitstreams/8c4dcfaa-1528-4afe-8f50-d7c43076a7a6/content>
- Adjei, A. (2017). *The impact of illegal mining (Galamsey) on cocoa production and livelihood_a case study of Amansie West District*. Doctoral dissertation thesis. <https://ir.uew.edu.gh/bitstream/handle/123456789/4327/The%20impact%20of%20illegal%20mining%20%28galamsey%29%20on%20cocoa%20production%20and%20livelihood%20a%20case%20study%20of%20Amansie%20west%20district.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Adjei, K. J., Appiah, W., Eshun, B., Chemah, D. N., & Addai, H. (2023). *The Contest between Illegal Mining and Agricultural Productivity: Interrogating the Nexus in East Akim Municipality*. Doctoral dissertation thesis. Kumasi, Ashanti region, Ghana: Kwame Nkrumah University of Science and Technology. Manuscript in Preparation.
- Adjei, V., Amaning, E. F., & Adjokatse, I. T. (2021). The Evil Couple: Illegal Mining in Water Bodies and Climate Change: A Case Study of Ghana. *Journal of Atmospheric Science Research*, 5(3), 37–51. <https://doi.org/10.30564/jasr.v5i3.4778>
- Amankwah, E. (2013). Impact of illegal mining on water resources for domestic and irrigation purposes. *ARNP Journal of Earth Sciences*, 2(3), 117–121. https://arpnjournals.com/jes/research_papers/rp_2013/jes_0913_29.pdf
- Amponsah-Tawiah, K., & Dartey-Baah, K. (2011). Corporate Social Responsibility in Ghana. *International Journal of Business and Social Science*, 2(17), 107–112. https://old.adapt.it/adapt-indice-a-z/wp-content/uploads/2014/09/amponsah-tawiah_-dartey-baah_csr.pdf
- Andrews, N. (2015). Digging for Survival and/or Justice? The Drivers of Illegal Mining Activities in Western Ghana. *Africa Today*, 62(2), 3–24. <https://doi.org/10.2979/africatoday.62.2.3>
- Antwi-Boateng, O., & Akudugu, M. A. (2020). Golden Migrants: The Rise and Impact of Illegal Chinese Small-Scale Mining in Ghana. *Politics & Policy*, 48(1), 135–167. <https://doi.org/10.1111/polp.12342>
- Aragon, F., & Rud, J. P. (2012). *Mining, Pollution and Agricultural Productivity: Evidence from Ghana*. Simon Fraser University, Department of Economics, Working Papers. https://summit.sfu.ca/_flysystem/fedora/sfu_migrate/10934/dp12-08.pdf
- Asfaw, S., Pallante, G., & Palma, A. (2020). Distributional impacts of soil erosion on agricultural productivity and welfare in Malawi. *Ecological Economics*, 177, 106764. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2020.106764>

- Asravor, R. K., & Sackey, F. G. (2023). Impact of Technology on Macro-Level Employment and the Workforce: What are the Implications for Job Creation and Job Destruction in Ghana?. *Social Indicators Research*, *168*, 207–225. <https://doi.org/10.1007/s11205-023-03109-6>
- Atta, S. K., & Tholana, T. (2022). Cost competitive analysis of large-scale gold mines in Ghana from 2007 to 2016. *Mineral Economics*, *35*, 53–65. <https://doi.org/10.1007/s13563-021-00256-5>
- Aziabah, M. A., & Ayelazuno, J. A. (2024). The failure of the militarised fight against ‘Galamsey’ in Ghana: A critical overview of the class and political dynamics. *Journal of Planning and Land Management*, *3*(2), 38–51. <https://doi.org/10.36005/jplm.v3i2.78>
- Baddianaah, I. (2024). Reflecting on the impact of an artisanal and small-scale mining ban on impoverished agrarian communities in northern Ghana. *The Extractive Industries and Society*, *19*, 101502. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2024.101502>
- Banchirigah, S. M., & Hilson, G. (2010). De-agrarianization, re-agrarianization and local economic development: Re-orientating livelihoods in African artisanal mining communities. *Policy Sciences*, *43*, 157–180. <https://doi.org/10.1007/s11077-009-9091-5>
- Bansah, K. J. (2023). Artisanal and Small-Scale Mining Formalization in Ghana: The Government’s Approach and its Implications for Cleaner and Safer Production. *Journal of Cleaner Production*, *399*, 136648. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.136648>
- Basir-Cyio, M., Isrun-Baso, M., Nakazawa, K., Mahfudz-Muchtar, T., Napitupulu, M., Anshary, A., Abd Rauf, R. & Laude, S. (2020). The effect of traditional gold mining to land degradation, mercury contamination and decreasing of agricultural productivity. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, *26*(3), 612–621. <https://www.agrojournal.org/26/03-17.pdf>
- Berhe, A. A., Barnes, R. T., Six, J., & Marín-Spiotta, E. (2018). Role of Soil Erosion in Biogeochemical Cycling of Essential Elements: Carbon, Nitrogen, and Phosphorus. *Annual Review of Earth and Planetary Sciences*, *46*, 521–548. <https://doi.org/10.1146/annurev-earth-082517-010018>
- Bhandari, D., Joshi, R., Regmi R. R. & Awasthi, N. (2021). Assessment of Soil Erosion and Its Impact on Agricultural Productivity by Using the RMMF Model and Local Perception: A Case Study of Rangun Watershed of Mid-Hills, Nepal. *Applied and Environmental Soil Science*. <https://doi.org/10.1155/2021/5747138>
- Boadi, S., Nsor, C. A., Antobre, O. O., & Acquah, E. (2016). An analysis of illegal mining on the Offin shelterbelt forest reserve, Ghana: Implications on community livelihood. *Journal of Sustainable Mining*, *15*(3), 115–119. <https://doi.org/10.1016/j.jsm.2016.12.001>
- BRR (1989). *Precious Minerals Marketing Corporation Act (P.N.D.C.L. 219)*. Ghana Business Regulatory Reforms Portal. https://www.brr.gov.gh/reg_details.php?id=NDI5
- Cordy, P., Veiga, M. M., Salih, I., Al-Saadi, S., Console, S., Garcia, O., Mesa, L. A., Velásquez-López, P. C. & Roeser, M. (2011). Mercury contamination from artisanal gold mining in Antioquia, Colombia: The world’s highest per capita mercury pollution. *Science of the Total Environment*, *410-411*, 154–160. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2011.09.006>

- Creswell, J. W., Hanson, W. E., Clark Plano, V. L., & Morales, A. (2007). Qualitative Research Designs: Selection and Implementation. *The Counseling Psychologist*, 35(2), 236–264. <https://doi.org/10.1177/0011000006287390>
- Cuba, N., Bebbington, A., Rogan, J., & Millones, M. (2014). Extractive Industries, Livelihoods and Natural Resource Competition: Mapping Overlapping Claims in Peru and Ghana. *Applied Geography*, 54, 250–261. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2014.05.003>
- Decrop, A. (1999). Triangulation in qualitative tourism research. *Tourism Management*, 20(1), 157–161. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(98\)00102-2](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(98)00102-2)
- Dhawan, V. (2017). *Water and agriculture in India*. OAV – German Asia-Pacific Business Association. https://www.oav.de/fileadmin/user_upload/5_Publikationen/5_Studien/170118_Study_Water_Agriculture_India.pdf
- Diao, X., Hazell, P., & Thurlow, J. (2010). The Role of Agriculture in African Development. *World Development*, 38(10), 1375–1383. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2009.06.011>
- Dillman, D. A., Smyth, J. D., & Christian, L. M. (2014). *Internet, Phone, Mail, and Mixed-Mode Surveys: The Tailored Design Method*, 4th ed. John Wiley & Sons. ISBN 978-1-118-45614-9.
- Dube, T., Dube, T., Dalu, T., Gxokwe, S., & Marambanyika, T. (2024). Assessment of Land Use and Land Cover, Water Nutrient and Metal Concentration Related to Illegal Mining Activities in an Austral Semi–Arid River System: A Remote Sensing and Multivariate Analysis Approach. *Science of The Total Environment*, 907, 167919. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2023.167919>
- Duncan, A. E. (2020). The Dangerous Couple: Illegal Mining and Water Pollution—A Case Study in Fena River in the Ashanti Region of Ghana. *Journal of Chemistry*. <https://doi.org/10.1155/2020/2378560>
- Emmanuel, A. Y., Jerry, C. S., & Dzigbodi, D. A. (2018). Review of Environmental and Health Impacts of Mining in Ghana. *Journal of Health and Pollution*, 8(17), 43–52. <https://doi.org/10.5696/2156-9614-8.17.43>
- Eppich, W. J., Gormley, G. J., & Teunissen, P. W. (2019). In-Depth Interviews. In Nestel, D., Hui, J., Kunkler, K., Scerbo, M., & Calhoun, A. (Eds.), *Healthcare Simulation Research*, 85–91. Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-26837-4_12
- Erusani, A. S., & Aji, A. C. (2022). Anthropogenic activities of illegal mine resistance to the environment and social economic dynamics. *International Journal of Social Science*, 1(5), 853–858. <https://doi.org/10.53625/ijss.v1i5.1370>
- Gilbert, D., & Osei-Bonsu, A. (2016). Illegal Small-Scale Gold Mining in Ghana: A Threat to Food Security. *Journal of Food Security*, 4(5), 112–119. <https://www.delvedatabase.org/uploads/resources/Illegal-Small-Scale-Gold-Mining-in-Ghana-A-Threat-to-Food-Security.pdf>
- GSS. (2015). *Ghana Demographic and Health Survey 2014*. Ghana Statistical Service, Rockville, Maryland, USA. <https://www2.statsghana.gov.gh/docfiles/publications/2014%20GDHS%20%20Report.pdf>

- Gumbo, E. B., Matsa, M. M., Kowe, P., Shabani, T., & Shabani, T. (2024). Towards developing a framework to manage mining-induced land degradation in rural areas of Zimbabwe: A review. *GeoJournal*, *89*, 151. <https://doi.org/10.1007/s10708-024-11158-8>
- Hilson, G. (2002). An Overview of Land Use Conflicts in Mining Communities. *Land Use Policy*, *19*(1), 65–73. [https://doi.org/10.1016/S0264-8377\(01\)00043-6](https://doi.org/10.1016/S0264-8377(01)00043-6)
- Hilson, G., & Maconachie, R. (2017). Formalising artisanal and small-scale mining: insights, contestations and clarifications. *Area*, *49*(4), 443–451. <https://doi.org/10.1111/area.12328>
- Hilson, G., Mondlane, S., Hilson, A., Arnall, A., & Laing, T. (2021). Formalizing artisanal and small-scale mining in Mozambique: Concerns, priorities and challenges. *Resources Policy*, *71*, 102001. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2021.102001>
- Junior, K. J. K., & K. Matsui, K. (2018). The Impact of Environmental Degradation by Surface Mining on Sustainable Agriculture in Ghana. *International Journal of Food and Nutrition*, *2018*(2). https://www.researchgate.net/publication/330982716_International_Journal_of_Food_and_Nutrition_The_Impact_of_Environmental_Degradation_by_Surface_Mining_on_Sustainable_Agriculture_in_Ghana
- Kefi, M., & Yoshino, K. (2010). Evaluation of the Economic Effects of Soil Erosion Risk on Agricultural Productivity using Remote Sensing: Case of Watershed in Tunisia. *International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Science*, *38*(8), 930–935. https://www.researchgate.net/profile/Mohamed-Kefi/publication/288372388_Evaluation_of_the_economic_effects_of_soil_erosion_risk_on_agricultural_productivity_using_remote_sensing_Case_of_watershed_in_Tunisia/links/5fef1ee3299bf14088613346/Evaluation-of-the-economic-effects-of-soil-erosion-risk-on-agricultural-productivity-using-remote-sensing-Case-of-watershed-in-Tunisia.pdf
- Kessey, K. D., & Arko, B. (2013). Small Scale Gold Mining and Environmental Degradation, in Ghana: Issues of Mining Policy Implementation and Challenges. *Journal of Studies in Social Sciences*, *5*(1), 12–30. <https://core.ac.uk/reader/229607110>
- Kinimo, K. C., Yao, K. M., Marcotte, S., Kouassi, N’G. L. B., & Trokourey, A. (2018). Distribution Trends and Ecological Risks of Arsenic and Trace Metals in Wetland Sediments around Gold Mining Activities in Central-Southern and Southeastern Côte d’Ivoire. *Journal of Geochemical Exploration*, *190*, 265–280. <https://doi.org/10.1016/j.gexplo.2018.03.013>
- Kinyondo, A., & Huggins, C. (2021). State-led efforts to reduce environmental impacts of artisanal and small-scale mining in Tanzania: Implications for fulfilment of the sustainable development goals. *Environmental Science & Policy*, *120*, 157–164. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2021.02.017>
- Kuffour, R. A., Tiimub, B. M., & Agyapong, D. (2018). Impacts of Illegal Mining (Galamsey) on the Environment (Water and Soil) at Bontefufuo Area in the Amansie West District. *Journal of Environment and Earth Science*, *8*(7), 98–107. <https://www.iiste.org/Journals/index.php/JEES/article/view/43372>

- Kusi-Ampofo, S., & Boachie-Yiadom, T. (2012). *Assessing the Social and Environmental Impacts of Illegal Mining Operations in River Bonsa*. Research report. https://www.researchgate.net/publication/333747122_ASSESSING_THE_SOCIAL_AND_ENVIRONMENTAL_IMPACTS_OF_ILLEGAL_MINING_OPERATIONS_IN_RIVER_BONSA_Prepared_By_PURE_FM-TARKWA_for_the_BUSAC_Project
- Macheka, M. T., Maharaj, P., & Nzima, D. (2021). Choosing between environmental conservation and survival: Exploring the link between livelihoods and the natural environment in rural Zimbabwe. *South African Geographical Journal*, 103(3), 358–373. <https://doi.org/10.1080/03736245.2020.1823875>
- Magidi, M., & Hlungwani, P. M. (2023). Development or destruction? Impacts of mining on the environment and rural livelihoods at Connemara Mine, Zimbabwe. *South African Geographical Journal*, 105(2), 157–178. <https://doi.org/10.1080/03736245.2022.2032294>
- Malik, R. N., Husain, S. Z., & Nazir, I. (2010). Heavy Metal Contamination and Accumulation in Soil and Wild Plant Species from Industrial Area of Islamabad, Pakistan. *Pakistan Journal of Botany*, 42(1), 291–301. [https://www.pakbs.org/pjbot/PDFs/42\(1\)/PJB42\(1\)291.pdf](https://www.pakbs.org/pjbot/PDFs/42(1)/PJB42(1)291.pdf)
- Marther, S. S., Jephias, M., & Prudence, T. (2020). Assessing the Role of Artisanal and Small-Scale Mining in Poverty Alleviation: A Case of Barn Mining Area, Ward 25 Matopo: Matabeleland South Province. *Environmental Management and Sustainable Development*, 9(2). <https://doi.org/10.5296/emsd.v9i2.16990>
- McQuilken, J., & Hilson, G. (2016). *Artisanal and small-scale gold mining in Ghana. Evidence to inform an Action Dialogue*. Country report. International Institute for Environment and Development. ISBN 9781784313302. <https://www.iied.org/16618iied>
- Meena, N. K., Gautam, R., Tiwari, P., & Sharma, P. (2017). Nutrient losses in soil due to erosion. *Journal of Pharmacognosy and Phytochemistry*, 1009–1011. <https://www.phytojournal.com/archives/2017/vol6issue6S/PartX/SP-6-6-239.pdf>
- Mensah, A. K., Mahiri, I. O., Owusu, O., Mireku, O. D., Wireko, I., & Kissi, E. A. (2015). Environmental Impacts of Mining: A Study of Mining Communities in Ghana. *Applied Ecology and Environmental Sciences*, 3(3), 81–94. <https://pubs.sciepub.com/aees/3/3/3/>
- Mihaye, J. (2020). Small-Scale Mining in the East Akim Municipality: A “Resource Curse” in Disguise? *International Journal of Scientific Engineering and Research (IJSER)*, 8(12). <https://www.ijser.in/archives/v8i12/SE201215152027.pdf>
- Mkodzongi, G., & Spiegel, S. (2019). Artisanal Gold Mining and Farming: Livelihood Linkages and Labour Dynamics after Land Reforms in Zimbabwe. *The Journal of Development Studies*, 55(10), 2145–2161. <https://doi.org/10.1080/00220388.2018.1516867>
- Moyo, T., Chitaka, T. Y., Lotter, A., Schenck, C. J., & Petersen, J. (2022). Urban mining versus Artisanal and Small-Scale Mining (ASM): An interrogation of their contribution to sustainable livelihoods in sub-Saharan Africa. *The Extractive Industries and Society*, 12, 101173. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2022.101173>
- Mudyazhezha, S., & Kanhukamwe, R. (2014). Environmental Monitoring of the Effects of Conventional and Artisanal Gold Mining on Water Quality in Ngwabalozi River, Southern Zimbabwe. *International Journal of Environmental Monitoring and Analysis*, 2(2). <https://doi.org/10.11648/j.ijema.20140202.20>

- Mujere, N., & Isidro, M. (2016). Impacts of Artisanal and Small-Scale Gold Mining on Water Quality in Mozambique and Zimbabwe. In McKeown, A. E., & Bugyi, G. (Eds.), *Impact of Water Pollution on Human Health and Environmental Sustainability*. (pp. 101–119). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-4666-9559-7.ch005>
- Munyoka, E. (2020). Mining and Environmental Rights in Zimbabwe. A Case of Zvishavane District. *Developing Country Studies*, 10(8). <https://doi.org/10.7176/DCS/10-8-06>
- Nasirudeen, A. F., & Allan, A. (2014). Managing the Impacts of Mining on Ghana's Water Resources from a Legal Perspective. *Journal of Energy and Natural Resource Management*, 1(3). <https://jenrm.uenr.edu.gh/index.php/uenrjournal/article/view/59>
- Nti, T., Chen, YF., Quayson, B. P., Agyei, F. Y. (2020). Illegal Mining and Sustainability Performance: Evidence from Ashanti Region, Ghana. *International Journal of Scientific Research and Management (IJSRM)*, 8(3), 1661–1676. <https://doi.org/10.18535/ijstrm/v8i03.em03>
- Obeng, E. A., Oduro, K. A., Obiri, B. D., Abukari, H., Guuroh, R. T., Djagbletey, G. D., Appiah-Korang, J., & Appiah, M. (2019). Impact of Illegal Mining Activities on Forest Ecosystem Services: Local Communities' Attitudes and Willingness to Participate in Restoration Activities in Ghana. *Heliyon*, 5(10). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e02617>
- Obiri, S., Mattah, P. A., Mattah, M. M., Armah, F. A., Osae, S., Adu-kumi, S., & Yeboah, P. O. (2016). Assessing the Environmental and Socio-Economic Impacts of Artisanal Gold Mining on the Livelihoods of Communities in the Tarkwa Nsuaem Municipality in Ghana. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 13(2), 160. <https://doi.org/10.3390/ijerph13020160>
- Obiri-Yeboah, A., Nyantakyi, E. K., Mohammed, A. R., Yeboah, S. I. I. K., Domfeh, M. K., & Abokyi, E. (2021). Assessing potential health effect of lead and mercury and the impact of illegal mining activities in the Bonsa river, Tarkwa Nsuaem, Ghana. *Scientific African*, 13, e00876. <https://doi.org/10.1016/j.sciaf.2021.e00876>
- Ofosu, G., Dittmann, A., Sarpong, D., & Botchie, D. (2020). Socio-economic and environmental implications of Artisanal and Small-scale Mining (ASM) on agriculture and livelihoods. *Environmental Science & Policy*, 106, 210–220. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.02.005>
- Okorogbona, A. O. M., Denner, F. D. N., Managa, L. R., Khosa, T. B., Maduwa, K., Adebola, P. O., Amoo, S. O., Ngobeni, H. M., & Macevele, S. (2018). Water Quality Impacts on Agricultural Productivity and Environment. In Lichtfouse, E. (Ed.), *Sustainable Agriculture Reviews*, 27. (pp. 1–35). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-75190-0_1
- Osman, N., Afele, J. T., Nimo, E., Gorleku, D. O., Ofori, L. A., & Abunyewa, A. A. (2022). Assessing the Impact of Illegal Small-scale Mining (Galamsey) on Cocoa Farming and Farmer Livelihood: A Case Study in the Amansie West District of Ghana. *Pelita Perkebunan (a Coffee and Cocoa Research Journal)*, 38(1), 70–82. <https://doi.org/10.22302/iccri.jur.pelitaperkebunan.v38i1.496>
- Osumanu, I. K. (2020). Small-scale Mining and Livelihood Dynamics in North-eastern Ghana: Sustaining Rural Livelihoods in a Changing Environment. *Progress in Development Studies*, 20(3), 208–222. <https://doi.org/10.1177/1464993420934223>

- Owusu, O., Bansah, K. J., & Mensah, A. K. (2019). “Small in size, but big in impact”: Socio-environmental reforms for sustainable artisanal and small-scale mining. *Journal of Sustainable Mining*, 18(1), 38–44. <https://doi.org/10.1016/j.jsm.2019.02.001>
- Owusu-Koranteng, D. (2008). Mining Investment & Community Struggles. *Review of African Political Economy*, 35(117), 467–473. <https://doi.org/10.1080/03056240802411115>
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*, 4th ed. Sage Publishing. ISBN 9781412972123.
- Praveen, B., & Sharma, P. (2019). A Review of Literature on Climate Change and its Impacts on Agriculture productivity. *Journal of Public Affairs*, 19(4). <https://doi.org/10.1002/pa.1960>
- Prosper, L. B., & Guan, Q. (2015). Analysis of Land Use and Land Cover Change in Nadowli District, Ghana. In *2015 23rd International Conference on Geoinformatics*. (pp. 1–6). Wuhan, China, IEEE. <https://doi.org/10.1109/GEOINFORMATICS.2015.7378647>
- Rahman, H. (2013). A Study on Exploration of Ethnobotanical Knowledge of Rural Community in Bangladesh: Basis for Biodiversity Conservation. *International Scholarly Research Notices*. <https://doi.org/10.1155/2013/369138>
- Rashmi, I., Karthika, K.S., Roy, T., Shinoji, K.C., Kumawat, A., Kala, S., & Pal, R. (2022). Soil Erosion and Sediments: A Source of Contamination and Impact on Agriculture Productivity. In Naeem, M., Bremont, J. F. J., Ansari, A. A., & Gill, S. S. (Eds.), *Agrochemicals in Soil and Environment: Impacts and Remediation*. (pp. 313–345). Singapore: Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-16-9310-6_14
- SDWF. (2024). *Safe Drinking Water Foundation*. Saskatoon, Canada. <https://www.safewater.org/>
- Seccatore, J., Veiga, M., Origliasso, C., Marin, T., & De Tomi, G. (2014). An Estimation of the Artisanal Small-Scale Production of Gold in the World. *Science of the Total Environment*, 496, 662–667. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2014.05.003>
- Sedgwick, P. (2015). Multistage sampling. *BMJ*, 351. <https://doi.org/10.1136/bmj.h4155>
- Sili, N., Apostu, I. – M., & Faur, F. (2020). Floods and their Effects on Agricultural Productivity. *Research Journal of Agricultural Science*, 52(4). https://rjas.ro/download/paper_version.paper_file.81b0c7cb6cfc7465.53696c695f41706f7374755f466175722e646f632e706466.pdf
- Singo, P., & Seguin, K. (2018). *Best practices: Formalization and Due Diligence in Artisanal and Small-Scale Mining*. IMPACT Transforming Natural Resource Management. ISBN 978-1-897320-39-6. https://impacttransform.org/wp-content/uploads/2018/11/IMPACT_ASM-Best-Practices_May-2018-EN-web.pdf
- Statista. (2024). *Ghana: Share of economic sectors in the gross domestic product (GDP) from 2012 to 2022*. <https://www.statista.com/statistics/447524/share-of-economicsectors-in-the-gdp-in-ghana/>
- Suglo, P., Effah, P., Acheampong, A. A., Sunkari, R., & Yeboah, A. (2021). Effects of Illegal Mining on the Environment, Economy, and Agricultural Productivity. *Biochemistry and Molecular Biology*, 6(4), 79–91. <https://doi.org/10.11648/j.bmb.20210604.11>
- Tuffuor, K. A., & Takora, R. B. (2024). Effects of Illegal Mining on Human Security in Ghana. *Medicon Engineering Themes*, 6(2), 15–36. <https://themedicon.com/pdf/engineeringthemes/MCET-06-190.pdf>

- Wilson, M. L., Renne, E., Roncoli, C., Agyei-Baffour, P., & Tenkorang, E. Y. (2015). Integrated Assessment of Artisanal and Small-Scale Gold Mining in Ghana—Part 3: Social Sciences and Economics. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(7), 8133–8156. <https://doi.org/10.3390/ijerph120708133>
- Worlanyo, A. S., & Jiangfeng, L. (2021). Evaluating the Environmental and Economic Impact of Mining for Post-mined Land Restoration and Land-Use: A Review. *Journal of Environmental Management*, 279. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2020.111623>
- Yankson, P. W. K., & Gough, K. V. (2019). Gold in Ghana: The effects of changes in large-scale mining on artisanal and small-scale mining (ASM). *The Extractive Industries and Society*, 6(1), 120–128. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2018.09.009>
- Yeboah, R., Tenkorang, E., Mensah, O., & Jibril, A. B. (2024). Environment and development: analysing the impact of diplomatic relations and governance challenges in countering Chinese Involvement in Illegal gold mining in Ghana. *Cogent Social Sciences*, 10(1). <https://doi.org/10.1080/23311886.2024.2423853>
- Yeboah, S. A. (2023). *Digging Deeper: The Impact of Illegal Mining on Economic Growth and Development in Ghana*. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/117641/>
- Yiridomoh, G. Y. (2021). “Illegal” Gold Mining Operations in Ghana: Implication for Climate-Smart Agriculture in Northwestern Ghana. *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 5. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2021.745317>

ZKOUMÁNÍ DOPADU NELEGÁLNÍ ŘEMESLNÉ TĚŽBY A TĚŽBY V MALÉM MĚŘÍTKU NA ZEMĚDĚLSTVÍ V REGIONU EAST AKIM

Nelegální řemeslná těžba a těžba v malém měřítku (ASM) sice podporuje živobytí mnoha Ghaňanů a přispívá k nerostnému bohatství země, ale její nekontrolovaný a nezákonný charakter má různé negativní důsledky. To je obzvláště znepokojivé, protože je považována za klíčové odvětví ghanské ekonomiky, které v roce 2023 zaměstnává přibližně třetinu pracovní síly. Z tohoto důvodu následující článek zkoumá dopad nelegální těžby na zemědělství v ghanské obci East Akim s využitím kvalitativních a kvantitativních výzkumných metod. Prostřednictvím třístupňové techniky výběru vzorku se dotazníkového šetření v období leden-červenec 2023 zúčastnilo 40 drobných zemědělců vybraných z deseti komunit regionu Východní Akim. Kromě toho byly provedeny čtyři rozhovory s vedoucími představiteli a úředníky obecního zastupitelstva Východní Akim na zkoumané téma. Zjištění reprezentovaná popisnými statistickými metodami potvrdila, že nelegální těžba má za následek masovou degradaci půdy, znečištění toxickými chemikáliemi, neustálé záplavy a erozi půdy, což negativně ovlivňuje produktivitu zemědělství v regionu.

UNTERSUCHUNG DER AUSWIRKUNGEN DES ILLEGALEN HANDWERKLICHEN UND KLEINGEWERBLICHEN BERGBAUS AUF DIE LANDWIRTSCHAFT IN DER REGION EAST AKIM

Während der illegale handwerkliche und kleinteilige Bergbau (ASM) die Existenzgrundlage vieler Ghaner unterstützt und zum mineralischen Reichtum des Landes beiträgt, führt seine unkontrollierte und rechtswidrige Natur zu verschiedenen negativen Auswirkungen. Dies ist besonders besorgniserregend, da dieser Sektor als Schlüsselsektor der Wirtschaft Ghanas gilt und im Jahr 2023 etwa ein Drittel der Beschäftigten beschäftigt. Aus diesem Grund untersucht der folgende Artikel die Auswirkungen des illegalen Bergbaus auf die Landwirtschaft in der Region East Akim in Ghana unter Verwendung qualitativer und quantitativer Forschungsmethoden. Durch eine dreistufige Stichprobentechnik nahmen 40 Kleinbauern aus zehn Gemeinden der Gemeinde Ost-Akim an der Fragebogenbefragung im Zeitraum Januar bis Juli 2023 teil. Darüber hinaus wurden vier Interviews mit Führungskräften und Beamten der Gemeindeversammlung von East Akim zu dem befragten Thema geführt. Die Ergebnisse der deskriptiven statistischen Methoden bestätigten, dass der illegale Bergbau zu einer massiven Bodendegradation, einer Verschmutzung durch giftige Chemikalien, kontinuierlichen Überschwemmungen und Bodenerosion geführt hat, was sich negativ auf die landwirtschaftliche Produktivität in der Region auswirkt.

BADANIE WPŁYWU NIELEGALNEGO GÓRNICTWA RZEMIEŚLNICZEGO I NA MAŁĄ SKALĘ NA ROLNICTWO W REGIONIE EAST AKIM

Podczas gdy nielegalne górnictwo rzemieślnicze i na małą skalę (ASM) wspiera źródła utrzymania wielu Ghańczyków i przyczynia się do bogactwa mineralnego kraju, jego niekontrolowany i niezgodny z prawem charakter powoduje różne negatywne reperkusje. Jest to szczególnie niepokojące, ponieważ jest uważany za kluczowy sektor gospodarki Ghany, zatrudniający około jednej trzeciej siły roboczej w 2023 roku. Z tego powodu w poniższym artykule zbadano wpływ nielegalnego wydobycia na rolnictwo w regionie East Akim w Ghanie przy użyciu jakościowych i ilościowych metod badawczych. Dzięki trzystopniowej technice doboru próby, 40 drobnych rolników wybranych z dziesięciu społeczności w gminie East Akim wzięło udział w badaniu ankietowym w okresie od stycznia do lipca 2023 roku. Ponadto przeprowadzono cztery wywiady z liderami i urzędnikami Zgromadzenia Miejskiego East Akim na badany temat. Ustalenia przedstawione za pomocą opisowych metod statystycznych potwierdziły, że nielegalne wydobycie doprowadziło do masowej degradacji gruntów, zanieczyszczenia toksycznymi chemikaliami, ciągłych powodzi i erozji gleby, co negatywnie wpłynęło na wydajność rolnictwa w regionie.

ASPEKTY MOTIVACE K UČENÍ U DOSPĚLÝCH LIDÍ S PORUCHOU INTELEKTU

**Kateřina Brzaková Beksová¹; Hana Ryřlavá²; Lenka Nádvořníková³; Alena Björke⁴;
Zuzana Palounková⁵; Libor Lopusan⁶**

Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická,
Katedra sociální práce a speciální pedagogiky,
Studentská 1402/2, 461 17 Liberec, Česká republika

e-mail: ¹katerina.brzakova.beksova@tul.cz; ²hana.ryslava@tul.cz;
³lenka.nadvornikova@tul.cz; ⁴alena.bjorke@tul.cz; ⁵zuzana.palounkova@tul.cz;
⁶libor.lopusan@tul.cz

Abstrakt

Článek se zabývá motivací dospělých lidí s poruchou intelektu, kteří se účastní pravidelného vzdělávacího programu „Přijďte k nám na veřšku!“. Tento program realizují na Katedře sociální práce a speciální pedagogiky Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci pedagogové v tandemové výuce spolu se svými studenty od 9. 3. 2023. Aktivizační program sleduje trend udržitelného celoživotního vzdělávání a je zaměřený především na zvyšování motivace k učení, kontinuální rozvoj kognitivních schopností, sociální interakci a posilování vědomí sebe sama u osob s poruchou intelektu. Výzkum je založen na reflexi těchto osob, kteří již druhým rokem pravidelně docházejí na univerzitu. V článku prezentujeme kvalitativní výzkumné řetření uskutečněné formou fokus group, jehož cílem bylo zjistit názory dospělých lidí s poruchou intelektu zapojených do programu „Přijďte k nám na veřšku!“ na vzdělávání a také definovat faktory, které působí na motivaci těchto osob k učení, a to z jejich vlastního pohledu. Získaná data byla kódována pomocí tematické analýzy a vyhodnocena v kontextu předem definovaných tří výzkumných otázek.

Keywords

Education; Intellectual disabilities; Motivation; Adults with intellectual disabilities.

Úvod

Koncept vzdělávacího programu pod názvem „Přijďte k nám na veřšku!“ vznikl jako dobrovolnický projekt, jehož primárním záměrem je poskytnout v regionu alespoň jednu kontinuální příležitost celoživotního vzdělávání pro dospělé osoby s poruchou intelektu (dále jen účastníků), kteří v dospělosti zpravidla nemají žádnou reálnou možnost kognitivního rozvoje. Podle MKN-11 (ÚZIS, 2024) můžeme za poruchy intelektového vývoje považovat neurovývojové poruchy, které se vyznačují „významně podprůměrnou úrovní intelektových funkcí a adaptivního chování“ (MKN-11, kód 6A00). Do stejné kategorie neurovývojových poruch patří například poruchy autistického spektra, vývojové poruchy učení nebo poruchy pozornosti s hyperaktivitou (Bazalová 2023, s. 23–26). Program zároveň také částečně přispívá k realizacím odborné praxe studentů sociální práce a speciální pedagogiky na akademické půdě, a to přímo pod tandemovým vedením akademických pracovníků Katedry sociální práce a speciální pedagogiky Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci (dále jen KSS FP TUL), kteří jsou v pozici lektorů v daném

programu. Sekundárně dochází k funkčnímu didaktickému propojení akademických pracovníků s budoucími pomáhajícími profesionály ve smysluplné partnerské spolupráci. Na půdě TUL se tímto ojedinělým způsobem realizuje inkluze, kdy skupina lidí ve věku od 17 do 65 let pravidelně 1 krát za 14 dní v době od 16 do 18 hodin dochází do dvou paralelních tříd, v nichž probíhá speciálně pojatá výuka témat potřebných pro život. Pro první běh vzdělávacího programu byla témata určena vyučujícími z řad pracovníků KSS FP TUL a pro následující 3 semestry si je volili vždy sami účastníci. Jednalo se o témata jako např. emoce, příroda, komunikace, etiketa, dopis a písemný styk, hudba, tradice, vztahy, knihy, partnerství, náročné životní situace, právní povědomí, deprese, prevence stresu, šikana, média, závislosti, první pomoc či finance a finanční gramotnost.

Univerzita, resp. KSS, již čtvrtý semestr poskytuje novou sociální stimulaci 20 lidem, jejichž postižení intelektu, navíc v kombinaci s další poruchou (např. smyslovou, tělesnou nebo duševní), jim znemožňuje jinou běžnou možnost mentální aktivizace v nějaké školské (vzdělávací) instituci. Setkávají se zde lidé z Libereckého kraje, u nichž pozorujeme proměnu počáteční krátkodobé motivace (často původně vnucené blízkým okolím) v dlouhodobá přání pokračovat, ve vlastním zájmu se vzdělávat, přijmout zodpovědnost za pravidelnou docházku, zase se učit a měnit se. Pro lidi s poruchou intelektu je obtížné uvažovat o sobě. V rámci programu je mj. učíme zdravému sebehodnocení skrze hledání vlastní hodnoty, která se u některých z nich vytratila v neveselých vzpomínkách na útrpnou, a bohužel někdy i ponižující zkušenost s vlastní nedostatečností a opakovaným selháváním. V programu „Přijďte k nám na vešku!“ zažívají přijetí a naději. Společně si stanovujeme cíle, diskutujeme o smysluplnosti a usilujeme o nenásilnou komunikaci. Rosenberg (2023, s. 77) předpokládá, že učitel, který vede nenásilnou komunikaci se svými žáky, motivuje k vzájemnému obohacení života pozitivním přístupem. Ve vzájemném respektu a skrze nové (spíše teoretické) zkušenosti pomáháme těmto lidem růst, hledat vlastní hodnotu a posilovat motivaci k vlastní sebeaktualizaci. Sledujeme pokroky, dostáváme zpětnou vazbu, a to i od lidí, kteří ještě před dvěma roky nebyli schopní vyjadřovat svoje názory a sdílet vlastní pocity. „Uvědomila jsem si o sobě všechno možný, i když je těžký říkat, co mě baví. Líp vím, co dělám pořád špatně.“ „Dalo mi to všechno a je to užitečný.“ „Až přijdu domů, budu vyprávět, jaký máme upřímný učitelky.“

Prvním impulzem k dalšímu vzdělávání těchto osob byli zpravidla sociální pracovníci nebo rodiče, kteří získali a pomohli zprostředkovat informace o plánovaném projektu. Dále se poptávka šířila mezi přáteli. Nyní je kapacita zcela naplněna, protože jen dva lidé postoupili své místo dalším zájemcům, ostatní mají zájem ve vzdělávání pokračovat.

1 Práce s motivací u člověka s poruchou intelektu

„Motivace je stav, který aktivuje chování a dává mu směr. Subjektivně je vnímána jako vědomá touha. Příčinami motivace mohou být fyziologické události probíhající v mozku a těle, ale také kulturní a sociální interakce s jedinci v našem okolí“ (Nolen-Hoeksema a kol. 2012, s. 420).

Intaktní člověk je většinou schopen se rozhodnout, zda bude tyto touhy následovat, či nikoliv. Dokáže sám sebe přimět k tomu, aby se určité touhy vzdal nebo aby dělal něco, co je s jeho touhou v rozporu, co dělat nechce. To je založeno na schopnosti autoregulace. Tato práce s vlastní motivací může být ale pro lidi s poruchou intelektu poměrně náročná. Situaci jim výrazně komplikuje především výjimečné emoční prožívání, které je základním mechanismem autoregulace. Je pro něj typická zvýšená dráždivost, větší pohotovost k afektu a rozladění. Nedostatečný racionální náhled limituje rozvoj funkčního způsobu autoregulace. Tato nedostatečná kontrola ovládnutí vlastních emocí vede k preferenci jednání, které přináší bezprostřední uspokojení potřeb (Vágnerová, 2004, s. 295). Emoce, motivace a dlouhodobá

zaměřenost určují lidské jednání z hlediska dynamiky a z hlediska jeho obsahu. Všechny emoce je možné vnímat jako popudy k jednání, které se formují našimi životními zkušenostmi a sociokulturním prostředím (Valenta, Michalík, Lečbych a kol., 2012, s. 244). Proto je vhodné právě s emocemi nakládat jako s hlavním motivačním činitelem ve vzdělávání lidí s poruchou intelektu.

U člověka s poruchou intelektu, stejně jako u kohokoliv jiného, vnímáme širokou škálu potřeb, a tedy i motivů (pobídek), k jejichž uspokojování může docházet právě v rámci vzdělávání, resp. celoživotního učení. Jedná se o potřebu stimulace, o potřebu učení, potřebu citové jistoty a bezpečí, potřebu seberealizace nebo potřebu životní perspektivy. V rámci potřeby učení mají tyto lidé tendenci naučit se porozumět svému okolí, lidem a situacím. Velmi silná přitom bývá potřeba jistoty a bezpečí, kterou je při vzdělávání této cílové skupiny naprosto nezbytné zajistit, mimo jiné s ohledem na časté negativní zkušenosti s předchozím vzděláváním, jak uvádíme dále. Potřeba seberealizace může být poruchou intelektu limitována, sebehodnocení bývá mechanickou akceptací názoru autority, se kterou existuje blízká vztahová vazba. Uspokojení potřeby můžeme pozorovat již ve chvíli dosažení pozitivní zpětné vazby od ostatních lidí, získání pochvaly, ocenění. To ale není vůbec málo, vezmeme-li v potaz časté negativní zkušenosti s reakcemi lidí v jejich okolí (Vágnerová 2004, s. 296).

„Uspokojení všech potřeb v dostatečné míře a pro ně přijatelným způsobem bývá u mentálně postižených leckdy obtížné. Oni sami to nedovedou a jejich okolí není vždycky dostatečně citlivé nebo nemá zájem. Neuspokojení jakékoliv potřeby lze považovat za zátěžovou situaci, na niž reagují různými obrannými mechanismy“ (Vágnerová 2004, s. 296).

V procesu podpory lidí s poruchou intelektu v uspokojování vlastních potřeb se velmi osvědčuje tzv. na osobu zaměřený přístup, který je zcela přirozeně uplatňován také v rámci výše popisovaného vzdělávacího programu „Přijďte k nám na vejšku!“. Tento přístup pracuje s celou škálou zásad. Prožívání člověka je stěžejní faktor jakékoliv interakce. Subjektivita prožívání je ústředním aspektem osobnosti a klíčem k jejímu pochopení. Není možné předpokládat, že všichni vnímáme všechny situace stejně, že je stejně prožíváme, že k vyřešení problému budeme všichni kráčet po stejné cestě a využívat při tom stejné zdroje. Není možné vyložit druhému, jak má postupovat, aby byl spokojený, a vycházet přitom čistě ze svých zkušeností, preferencí nebo prožívání. Tato strategie nemůže být funkční.

Další zásadou je stavět na tom, co je k dispozici, čeho se dostává, co se daří, a nefixovat se na to, co není (nebo toho není dost) a co se nedaří. V procesu rozvoje potenciálu každého člověka s poruchou intelektu je pak nutné respektovat jeho individuální tempo a všimnout si i malých krůčků, které se podařily. Nezapomínejme na to, že v každodenním životě, který je určován tempem intaktních lidí, opakovaně zažívají pocity nedostatečnosti, kdy něco nestíhají nebo se to nedaří dokončovat způsobem, který ostatní očekávají. Tento pocit nedostatečnosti je natolik posilován tím, že se celoživotně opakuje, a je natolik stresující, že sami lidé s poruchou intelektu nemusí být schopni své malé krůčky vpřed vnímat a radovat se z nich. Akademický pracovník (tj. lektor) má tedy jedinečnou úlohu v tom, aby účastníkům pomohl tyto pokroky zaregistrovat a mít z nich uspokojení. Cesta k dosažení sebemenšího pokroku je přitom vnímána jako cíl. I v případě, kdy se lektorovi v rámci vzdělávacího procesu nepodaří s některým z účastníků dosáhnout stanoveného cíle, naučí se účastník s poruchou intelektu během cesty k tomuto cíli mnoho o sobě i o lidech kolem sebe. To se ovšem stane pouze za předpokladu, že máme důvěru v jeho vývojové možnosti. Těmi samozřejmě nemáme na mysli pouze pokroky v kognitivní oblasti (která je limitována právě poruchou intelektu různé hloubky), ale také změny vzorců chování, rozvoj adaptability apod. Naplnění vývojových možností je ovlivňováno mimo jiné nastavením obtížnosti úkolů. Zadávané úkoly musí být pro účastníky vzdělávání objektivně, ale i subjektivně zvládnutelné a zároveň závažné.

Nastavíme-li úroveň příliš nízkou, budou-li úkoly příliš triviální, nebudou mít účastníci z dosažených cílů uspokojení. Naopak nastavíme-li úroveň příliš vysokou, dostaví se demotivace a ztráta chuti pouštět se do dalších úkolů (Petty, 2008, s. 45). Tento princip se uplatňuje stejným způsobem, jako u intaktních účastníků vzdělávání.

Celý proces vzdělávání je pak založen na respektu ke skutečnosti, že každý nese odpovědnost sám za sebe, každý má svou vlastní autonomii. Přijmout odpovědnost totiž znamená, že je člověk brán vážně, není tak úplně závislý na druhých. Prostředí vstřícné k podpoře autonomie každého člověka se vyznačuje minimalizací kontroly a tlaku a zároveň nabídkou relevantních informací, na základě nichž je možné realizovat autonomní rozhodování (Frielink, 2017, s. 13). To se promítá do kvality života a vnímání vlastní hodnoty. Přijetí vlastní odpovědnosti má důležitý význam i v případě, kdy není možné, aby odpovědnost byla plná (Pörtner, 2009, s. 31–37).

2 Zaměření výzkumu

Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit názory dospělých lidí s poruchou intelektu, zapojených do programu „Přijďte k nám na vejšku!“ na význam vzdělávání v jejich životě. V souvislosti s tímto hlavním cílem byly následně zvoleny dva dílčí cíle. Prvním dílčím cílem bylo zjistit faktory, které dospělé osoby s poruchou intelektu vedly ke vzdělávání v minulosti a v současnosti a druhým dílčím cílem bylo zjistit vnější a vnitřní faktory ovlivňující motivaci dospělých osob s poruchou intelektu ke vzdělávání.

K naplnění cílů byly stanoveny tři výzkumné otázky (dále jen VO), z nichž se odvíjely otázky, které byly v rámci fokus group průběžně pokládány respondentům. Respondenty jsou účastníci programu „Přijďte k nám na vejšku!“, kteří se do výzkumu zapojili.

1. VO: Jaký význam a přínos přisuzují dospělé osoby s poruchou intelektu vzdělávání?
2. VO: Co motivovalo dospělé osoby s poruchou intelektu ke vzdělávání v různých obdobích jejich života?
3. VO: Jaké změny v motivaci ke vzdělávání pocítují osoby s poruchou intelektu ve srovnání s minulostí?

3 Výzkumná metoda

Metodologie výzkumu byla navržena tak, aby poskytla hlubší vhled do motivace a zkušeností respondentů. Byl zvolen kvalitativní design výzkumu a uskutečnil se u 20 respondentů, kteří byli vybráni záměrným dostupným výběrem. Základní výzkumný soubor tvořil vlastní výzkumný soubor (N = 20). Výzkumu se zúčastnili všichni účastníci programu, kteří byli ten den na výuce přítomni. Výzkumný vzorek byl tvořen osobami s poruchou intelektu, konkrétně se jednalo o 20 osob ve věku 17-65 let s lehkým, středně těžkým až těžkým mentálním postižením, se schizofrenií a Aspergerovým syndromem. Většina těchto osob má navíc mentální postižení v kombinaci s motorickými problémy, poruchami autistického spektra, Downovým syndromem, narušenou komunikační schopností, sluchovým a zrakovým postižením atd.

Data byla sbírána formou realizace jedné fokusní skupiny, během níž se respondenti podělili o své odpovědi ohledně důvodů, které je vedly k návratu do školy. Dále sdíleli pocity spojené se studiem, zájmy ve škole a blíže specifikovali význam vzdělávání pro svůj život. Metoda fokusní skupiny (focus group) byla zvolena proto, aby umožnila nejen interakci mezi respondenty, ale též odhalila společná témata a možné rozdíly ve zkušenostech respondentů. Na základě výše uvedených tří výzkumných otázek, viz sekce 2, byly respondentům pokládány dílčí otázky. Pro dokreslení situace některé z nich uvádíme.

Oblast související s 1. VO, tj. zaměřená na význam a přínos vzdělávání: *Proč je podle Vás vzdělávání důležité? Co Vám vzdělávání přináší do života? Pomáhá Vám to, co se zde učíte v běžném životě? Jak? Myslíte, že Vám vzdělávání může v něčem pomoci? V čem? Co byste poradil/a ostatním, kteří se chtějí učit nové věci?*

Oblast související s 2. VO, tj. s motivací ke vzdělávání – *Co Vás přimělo začít se vzdělávat? Pamatujete si, na důvody, proč jste chodil do školy dříve? Co Vás bavilo nejvíce, když jste chodili do školy a učili se nové věci? Proč jste se rozhodli zapojit do programu „Přijďte k nám na vejšku“? Kdo Vás podporoval ve vzdělávání, když jste byli mladší? Co nebo kdo Vás podporuje učit se dnes? Má na Vaše rozhodnutí vzdělávat se nyní vliv na rodinu, přátele nebo kamarády? Které téma Vás bavilo nejvíce nebo na které téma se těšíte nejvíce a proč? Jak se cítíte, když se naučíte něco nového? Co nebo kdo Vás povzbuzuje k dalšímu učení?*

Oblast související s 3. VO, tj. se změnou v motivaci – *Myslíte si, že Vás učení teď baví více než dříve? Proč? Změnilo se něco ve Vašem přístupu ke škole a vzdělávání? Vnímáte rozdíl mezi tím, jak jste se učili dříve a jak se učíte nyní? Co se Vám na současném vzdělávání v programu „Přijďte k nám na vejšku!“ líbí nejvíce?*

3.1 Průběh sběru dat

Sběr dat se uskutečnil 1. 10. 2024 v rámci společného prvního bloku výuky „Přijďte k nám na vejšku!“ v prostorách FP TUL. Respondenti byli seznámeni s cílem fokusní skupiny a s průběhem kladení otázek ihned na jejím začátku. Jednalo se o skupinu 20 osob s poruchou intelektu a 3 lektorů v pozici facilitátorů, jež pokládali otázky a moderovali diskuzi, která korespondovala s vyjadřovacími schopnostmi většiny respondentů. Ti se již v našem programu v minulosti vzdělávali, a tak k lektorům měli důvěru. V rámci předchozího vzdělávání na univerzitě respondenti prošli dílčí průpravou, zejména s akcentací na zlepšení vyjadřovacích schopností. Během 45minutové fokusní skupiny byly pořízeny 2 záznamy na mobilní telefon (kvůli špatnému zvuku a šumu) a následně přepsány do textové podoby. Získaná data byla kódována pomocí tematické analýzy, identifikace klíčových témat a vzorců v odpovědích respondentů. Níže uváděné výsledky byly interpretovány s ohledem na cíl výzkumu a teoretický rámec, který zahrnuje zejména motivaci k učení, sociální inkluzi a terapeutický význam vzdělávání.

Všichni respondenti byli informováni o účelu výzkumu, způsobu sběru dat a jejich právech, včetně možnosti kdykoliv odstoupit z výzkumu. Byla zajištěna anonymita a důvěrnost respondentů. Všechny osobní údaje respondentů byly anonymizovány a informace byly a budou uchovávány v souladu s pravidly ochrany osobních údajů. Získaná data však podléhají určitým limitům ze strany porozumění, řečových a vyjadřovacích schopností zkoumané cílové skupiny.

4 Analýza a interpretace výzkumných výsledků

Výzkumné výsledky byly rozděleny do tří kategorií, viz Tab. 1, které vysvětlují motivaci lidí s poruchou intelektu k dalšímu vzdělávání. Kategorii „význam a přínos vzdělávání“ blíže určují kódy: osobní a profesní přínos, důležitost, hodnota, nové informace a dovednosti, nové kontakty, výzvy, plány. Druhou kategorii „důvody k dalšímu vzdělávání“ jsme nasýtily kódy: motivy, vlivy, impulzy, důležití lidé, očekávání, dojmy a případné překážky. Pro kategorii třetí kategorii „změny v motivaci k učení“ byly stanoveny kódy: změna, vzpomínky, pocity tehdy a nyní, osobní postoje, studijní návyky, zájmy a preference.

Tab. 1: Kategorie výzkumu

Kategorie	Kódy						
	Význam a přínos vzdělávání	přínos	důležitost	hodnota	informace	kontakty	výzvy
Důvody vzdělávat se	motivy	vlivy	impulzy	lidé	očekávání	dojmy	překážky
Změny v motivaci	změna	vzpomínky	pocity	postoje	návyky	zájmy	preference

Zdroj: vlastní

4.1 Význam a přínos vzdělávání

Na obtížnou, teoretickou otázku, co pro respondenty znamená vzdělání, jsme nejčastěji zaznamenali následující odpovědi: vzdělávání je zábava, komunikace, informace, partnerství, důvěra, získání osvědčení, něco nového, povinnost, větší zodpovědnost, kolektiv a vztahy. Ochota a zájem pokračovat ve vzdělávání byla nejčastěji spojována se zábavou, informacemi a kamarády. Zaznělo také: „*Když je někdo vzdělaný, je chytrý.*“ Nebo: „*Osvědčení bude, a to bude doklad, že něco umím, že to dokončím.*“ Nové získané informace respondenti hodnotili jako užitečné poznatky a cenné zkušenosti: „*Naučím se něco nového.*“ Také opakovali, že díky studiu na univerzitě navázali nové vztahy a získali podnětné kontakty s lidmi, kterých si váží, kteří je inspirují k smysluplnému mentálnímu výkonu a pomáhají jim hledat nové cesty v životě. Studium na univerzitě je z osobního hlediska ovlivnilo získáním nových dovedností, i když z profesního hlediska prakticky nemá formální význam. Získání osvědčení je pro účastníky důležité, přestože na trhu práce jejich pozici obecně nezvýhodňuje: „*Nemám titul, ale študuji rád.*“ uvedl jeden z respondentů; jiná respondentka pak dodala, že i bez titulu může mít škola smysl.

K novým dovednostem či znalostem respondenti uvedli, že prostřednictvím celoživotního vzdělávání získali partnerství, povinnosti i odpovědnost. Díky dalšímu vzdělávání zaznamenali ve svém životě změny v oblasti důvěry, zájmu o vzdělání, zdraví a navíc „*stále něco nového*“, „*pestrého*“ a „*zábavného*“. Z profesních motivů pak převládaly konkrétní plány do budoucna: „*Chtěla bych být cukrářka.*“ Respondenti si uvědomují, jaké výzvy museli během svého studia překonat, a přesto by svým známým, kteří se programu „*Přijďte k nám na vejšku!*“ neúčastní, přáli, aby to mohli zažít také.

4.2 Důvody pro další vzdělávání dospělých lidí s poruchou intelektu

Mezi důvody k rozhodnutí pokračovat ve vzdělávání na vysoké škole byly respondenty zmiňovány obecné, ale i zcela konkrétní motivy. Nejčastěji se vyskytovaly tyto důvody: rodina, sociální pracovníci, přátelé, kamarádi, učitelé a známí (například někdo z asociace, ale i studentky bakalářského oboru speciální pedagogika, které byly na praxi ve Fokusu a tento program tam popularizovaly). Jak uvedl jeden z respondentů: „*Ema, rozhodně, bez ní bych sem nešel.*“ (měl na mysli studentku, která tehdy vzdělávání propagovala v centru denních služeb a zároveň v zařízení vykonávala praxi). Jiní pak zcela konkrétně jmenovali např.: „*Těšil jsem se tady na Alenku.*“ (což je vyučující, kterou respondent zná z organizování jiných akcí). Nejčastějšími motivy pro studium tedy byli konkrétní lidé (osobně důležití známí), později (při opakovaném přihlášení ke studiu) kamarádi, lektori či studenti: „*Přivedla mě k tomu moje kamarádka z klubovny, kdy o tom povídala.*“ (respondentka získala doporučení k účasti na vzdělávacím programu v klubu pro lidi s mentálním postižením). Někoho o programu informoval sociální pracovník, nezanedbatelný vliv na motivaci k rozhodnutí znovu se učit pak měli přátelé: „*Kamarádi a taky Petra mi povídala, ať sem jdu.*“ V rozhodnutí

pokračovat ve vzdělávání hráli roli i pracovníci v sociálních službách. Jeden respondent v seniorském věku dokonce vypověděl, že ho motivovala „upřímnost a pohoda“.

Účastníky programu zřejmě také přitahuje stálost a rituály. Oceňují novinky, ale i určitou neměnnost prostředí. Poznávají nové učitele: „Poznala jsem pana učitele Libora.“. Baví je také cestovat do školy (autobusem, MHD, pěšky, účastníky z Turnova vozíme auty domů). Z cestování si odnášejí společná témata, povídají si i o své motivaci a o tom, co na „vejšce“ zažili. Respondenty baví učit se: „Doporučili mi to přátelé, a taky paní sociální, že jestli mám zájem jít se učit, studovat, protože jsem chtěla zase do školy.“ a získávat nové dovednosti: „Chtěla jsem se něco naučit, vzdělávat se, najít si nové kamarády hlavně“. Poznávají lépe zcela nové prostředí: „Líbí se mi to tady, baví mě učit se a poznávat nové učitele, něco nového se naučit, zopakovat si a osvěžit“. K dalšímu vzdělávání mnohé účastníky inspirovala rodina a touha po uznání okolí: „Rodina to ví, že sem chodím, chválí mě a kamarádi taky.“ Motivací jsou také nové dovednosti: „Učím se teď zvládat agresí.“, zvědavost: „O čem to zase bude.“, nebo pocit důležitosti při zvládnutí nové role: „V Liberci je velké město, chci tu poznat nové prostředí.“

4.3 Změny v motivaci k učení

Motivace k učení se od doby plnění povinné školní docházky u většiny dotázaných změnila. Jaké pocity při docházce do školy v minulosti prožívali, dokládá např. jedna z odpovědí ženy ve věku mezi 30 a 40 lety: „Neměla jsem ráda tělocvik a plavání, chodila jsem za školu. Tady mě to baví.“ Příjemné vzpomínky na školu má například respondent s Downovým syndromem, protože jeho maminka byla učitelka a do školy chodil rád. Respondent, jehož mentální postižení vzniklo sekundárně v důsledku jiného onemocnění, sdělil, že „Měl jsem na učitele štěstí.“ A chtěl by, aby mohl do školy chodit častěji. Stejně jako žena, která školu měla vždy ráda a těší ji, že je mnohem samostatnější. Dříve ji do školy vodila matka, nyní to zvládá sama. Změnu v přístupu k učení (od doby, kdy chodil do školy v minulosti) pozoruje muž s Aspergerovým syndromem, který svoje současné pocity ohledně učení vnímá takto: „Ve škole jsem byl od roku 1998 až do roku 2014. Je mi 33 let a celkem mě to baví.“ Ke svému komentáři ještě dodal, že dříve zažíval naschvály a posměch, což zde na univerzitě není. Jiná respondentka vypověděla: „Těším se na všechno nové, před tím byla nuda a pořád jen těžká práce, tady je legrace, tady to zvládám sama – před tím mi hodně pomáhali.“ Fenomén posměchu a ponížení se opakuje i u dalších odpovědí: „Základní školu si pamatuju, protože se mi posmívali. Tady je dobrá parta, tady mě to baví. Tam byly problémy, pomlouvali, byla šikana. Ted' chápu rozdíl. Povyšovali se na mě.“ K srovnávání minulých zkušeností s aktuální formou a obsahem vzdělávání se podobně vyjádřila i třicetiletá respondentka: „Je to jiné, tam se mi posmívali, tady ne, tady se cítím dobře.“ Jiný účastník doplnil: „Tady je to pěkné a učím se věci, co mě baví. Respektujeme se.“

Zajímavým a z pohledu dospělých lidí specificky novým motivem je navíc přítomnost našich studentů a studentek v roli asistentů pedagoga, které respondenti vnímají jako vysoce motivující vzhledem k jejich laskavému a respektujícímu přístupu, empatii, ale i fyzické atraktivitě: „Starají se tady o mě krásný ženy.“ Ze vzpomínek však někdy vyplynuly informace o stresu a strachu: „Ve škole mě tahali za uši, učitel po mně házel křídly. Učení mi moc nešlo.“ „Před tím byl jen tělocvik, tady je to lepší, baví mě to a chci sem chodit.“ „Mě to baví, je tady více kamarádů a kamarádek dřív ne.“ „Nezkouší se jako na základce.“ „Dříve mě škola bavila, ale neměli mě rádi, tahali za uši, bylo to nepěkné.“ „Je to jiné tady, je to pěkné, učitelé lepší, Alenka, asistentky, tady je to o životě, co potřebuji, to se hodí.“

Na celoživotním vzdělávání někteří dojíždějící účastníci oceňují i doprovod: „Je to jiné, tohle je pěkné, je tu více kamarádů a líbí se mi pomoc studentek, sám bych se sem nedostal.“ Jako lepší je u některých respondentů hodnocen přínos studia a také edukační metody: „Člověk se

zde více soustředí.“ „Předtím bylo učení těžké, nezvládala jsem před tím dílny, ale teď je to pro život, o životě, to je důležitější, chtělo by to více, častěji.“ Podle respondentů se také od doby, kdy chodili do školy v minulosti, změnila studijní návyky. *„Studovat je důležitější než koukat na televizi. Děkuji, že jste mi otevřeli oči a můžu sem chodit.“* Mnozí účastníci mají motivaci a snahu se seznámit s lidmi, které by jinak v běžném životě nepoznali. Příležitost chodit znovu do školy dokonce hodnotí jako výlučnou příležitost k seznámení a novým perspektivám: *„Chci si tady najít ženu a mít s ní děti a poznat další kamarády a nasedět jen u televize. Tahle škola dává šanci, pomáhá mi.“*

Závěr

„Přijďte k nám na vejšku!“ je dobrovolnický projekt, který je koncipovaný podobně jako Univerzita třetího věku, ale navíc na něm participují budoucí pomáhající profesionálové, resp. studenti speciální pedagogiky a sociální práce, a to jak v prezenční, tak i v kombinované formě studia. Jedná se o speciální komplexní a zároveň dlouhodobou vzdělávací akci, jež poskytuje jedinečnou možnost dalšího vzdělávání pro dospělé osoby s poruchou intelektu. Z naší dosavadní dvouleté zkušenosti je již patrné, že k rozhodnutí studovat a nadále setrvat na Technické univerzitě v Liberci se tito lidé opakovaně odhodlali z mnoha možných důvodů. Jedním ze stěžejních je snaha o zlepšení kvality svého života a rozvoj vlastních (mnohdy dosud neodhalených) schopností. Studium na univerzitě poskytuje lidem s poruchou intelektu možnost se vzdělávat moderním partnerským způsobem a v naprosto jiném kontextu oproti jejich původním školním zkušenostem. K zdokonalování svých dovedností a získávání nových znalostí jsou motivováni jinými pohnutkami, než které vnímaly jako dospívající děti. Ač na začátku účastníci programu přišli na akademickou půdu na popud někoho blízkého (rodiče, klíčového sociálního pracovníka) či známého (přátel), dnes je to jejich vlastní rozhodnutí, vůle a motivace. Studium na univerzitě může lidem s poruchou intelektu pomoci rozvinout jejich střední a dlouhodobé cíle. Získávání nových dovedností a znalostí i navazování nových sociálních kontaktů je pro ně inspirací a motivací k dosažení svých osobních a u některých z nich i potenciálních profesních cílů. Tímto způsobem se aktivizují a zapojují do celospolečenského života, což má především pozitivní vliv na jejich sebevědomí a sebeúctu.

Dalším motivem pro studium na univerzitě je snaha o sociální inkluzi. Toto studium jim poskytuje možnost navazovat nové kontakty a rozvíjet sociální dovednosti. Díky setkávání s ostatními účastníky programu získali nové přátele a podporu, a jak z našeho výzkumu vyplývá, také podnětné vazby s intaktní (vzdělanou a prosociálně orientovanou) subpopulací, a možná tedy dokonce vzory k sociální imitaci. Kromě vzdělávacího a sociálního rozměru má studium na univerzitě pro cílovou skupinu programu také terapeutický význam. Zažívají sounáležitost a přijetí v bezpečném respektujícím prostředí. Učí se přijímat druhé, nácvičku měkkých dovedností a sebe prezentace. Sekundárním zacílením také na sebeobsahu a tréninkem orientace v novém prostředí jsme navíc u mnohých našich účastníků dosáhli evidentně vyšší míry autonomie. Účastníci programu v rámci záměrné sociální rehabilitace sami či s doprovodem (studentů v dobrovolnické roli asistentů pedagoga a osobních asistentů) cestují hromadnou dopravou, sledují kalendář, omlouvají svoji případnou absenci, pracují na domácích úkolech, a co víc – máme zpětnou vazbu o tom, že někteří učí své přátele (na pracovišti, v centru denních aktivit, v chráněném bydlení apod.) tomu, co se na univerzitě sami naučili. Pravidelný režim a nová stimulace tak vede ke komplexnímu rozvoji všech poznávacích procesů – vnímání, představitivosti, myšlení, paměti i řeči a zároveň dochází k spontánnímu posilování vlastní autoregulace.

Reflexe zjištěných a v praxi ověřených aspektů motivace k učení u dospělých lidí s poruchou intelektu ve výše popsaném vzdělávacím programu nás vedou k pozitivnímu výzkumnému

závěru – není pochyb o tom, že studium na univerzitě pro lidi s poruchou intelektu je smysluplnou a nově obohacující životní zkušeností, která přináší mnoho pozitivních dopadů. Jedním z nich je posílení jejich sebeúcty a sebevědomí. Díky úspěšnému absolvování kurzů a získávání nových znalostí, ale i faktického osvědčení, které potvrzuje důstojnou společenskou roli, se tyto lidé cítí kompetentnější a sebejistější. To může vést ke zlepšení jejich celkového psychického zdraví. Na KSS FP TUL aktivně přispíváme k obhajobě inkluze a zároveň ji vnímáme jako reálné školní a sociální propojení. Studium na univerzitě může být pro tuto cílovou skupinu prvním krokem k nalezení zaměstnání nebo k posunu ve své kariéře. Získané znalosti a dovednosti mohou být klíčem k jejich profesnímu růstu a úspěchu, anebo minimálně k otevření nových možností a příležitostí, k posílení sebeúcty a sebevědomí, k plnohodnotnému a smysluplnému životu.

Reference

- Bazalová, B. (2023). *Psychopedie*. Grada. ISBN 978-80-271-3725-1.
- Frielink, N. (2017). *Motivation, Well-being, and Living with a Mild Intellectual Disability*. PrismaPrint. ISBN 978-90-821184-5-2.
https://pure.uvt.nl/ws/files/30142536/Frielink_Motivation_17_03_2017_emb_tot_24_05_2019.pdf
- Nolen-Hoeksema, S. a kol. (2012). *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*, 3rd ed. Portál. ISBN 978-80-262-0083-3.
- Petty, G. (2008). *Moderní vyučování*, 5th ed. Portál. ISBN 978-80-7367-427-4.
- Pörtner, M. (2009). Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči. Portál. ISBN 978-80-7367-582-0.
- Rosenberg, M. B. (2023). *Nenásilná komunikace ve škole*. Portál. ISBN 978-80-262-2006-0.
- ÚZIS. (2024). *11. revize Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-11)*. Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. <https://www.uzis.cz/index.php?pg=registry-sber-dat--klasifikace--mezinarodni-klasifikace-nemoci-mkn-11>
- Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 3rd ed. Portál. ISBN 80-7178-802-3.
- Valenta, M., Michalík, J., Lečbych, M. a kol. (2012). *Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Grada. ISBN 978-80-247-3829-1.

ThDr. Kateřina Brzáková Beksová; Th.D., Mgr. Hana Ryšlavá, Ph.D.;
Mgr. et Mgr. Lenka Nádvořníková, Ph.D.; Mgr. Alena Bjørke;
Ing. Zuzana Palouňková, Ph.D.; Mgr. Libor Lopušán, Ph.D.

ASPECTS OF LEARNING MOTIVATION OF ADULTS WITH INTELLECTUAL DISABILITY

This article examines the motivation of adults with intellectual disabilities who participate in the “Come to College!” regular educational program. This program has been implemented at the Department of Social Work and Special Education of the Faculty of Science, Humanities and Education of the Technical University of Liberec by teachers in tandem teaching together with their students since March 9, 2023. The activation program follows the trend of sustainable lifelong learning. It mainly aims to increase motivation to learn, continuous development of cognitive abilities, social interaction, and strengthening self-awareness in people with intellectual disabilities. The research is based on the reflections of these individuals in their second year of regular attendance at the university. In this paper, we present a qualitative research investigation conducted as a focus group to determine the views of adults with intellectual disabilities involved in the “Come to College!” program about education and also to define the factors that influence these people’s motivation to learn from their own perspective. The data collected were coded using thematic analysis and evaluated in the context of the three pre-defined research questions.

ASPEKTE DER LERNMOTIVATION BEI ERWACHSENEN MIT GEISTIGER BEHINDERUNG

In diesem Beitrag wird die Motivation von Erwachsenen mit geistiger Behinderung untersucht, die am regulären Bildungsprogramm „Come to College!“ teilnehmen. Dieses Programm wird an der Abteilung für Sozialarbeit und Sonderpädagogik der Fakultät für Naturwissenschaften, Geisteswissenschaften und Pädagogik der Technischen Universität Liberec seit dem 9. März 2023 von Lehrer:innen im Tandemunterricht zusammen mit ihren Studierenden durchgeführt. Das Aktivierungsprogramm folgt dem Trend des nachhaltigen lebenslangen Lernens und zielt vor allem darauf ab, die Lernmotivation, die kontinuierliche Entwicklung der kognitiven Fähigkeiten, die soziale Interaktion und die Stärkung des Selbstbewusstseins bei Menschen mit geistiger Behinderung zu erhöhen. Die Forschung basiert auf den Überlegungen dieser Personen, die sich im zweiten Jahr ihres regulären Besuchs der Universität befinden. In diesem Beitrag stellen wir eine qualitative Forschungsuntersuchung vor, die in Form einer Fokusgruppe durchgeführt wurde, um die Ansichten von Erwachsenen mit geistigen Behinderungen zu ermitteln, die am Programm „Come to College!“ teilgenommen haben, zu ermitteln und die Faktoren, die die Lernmotivation dieser Menschen beeinflussen, aus ihrer eigenen Perspektive zu definieren. Die gesammelten Daten wurden mittels thematischer Analyse kodiert und im Zusammenhang mit den drei vordefinierten Forschungsfragen ausgewertet.

ASPEKTY MOTYWACJI DO NAUKI U DOROSŁYCH Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

W artykule przeanalizowano motywację dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną, które uczestniczą w regularnym programie edukacyjnym „Przyjdź na studia!”. Program ten jest realizowany na Wydziale Pracy Socjalnej i Pedagogiki Specjalnej Wydziału Nauki, Nauk Humanistycznych i Edukacji Uniwersytetu Technicznego w Libercu przez nauczycieli uczących w tandemie wraz ze swoimi studentami od 9 marca 2023 r. Program aktywizacji jest zgodny z trendem zrównoważonego uczenia się przez całe życie i ma na celu przede wszystkim zwiększenie motywacji do nauki, ciągły rozwój zdolności poznawczych, interakcje społeczne i wzmocnienie samoświadomości u osób z niepełnosprawnością intelektualną. Badanie opiera się na refleksji tych osób, które są na drugim roku regularnego uczęszczania na uniwersytet. W niniejszym artykule przedstawiamy badanie jakościowe przeprowadzone w formie grupy fokusowej, którego celem było poznanie opinii dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną uczestniczących w programie „Come to College!” na temat edukacji, a także określenie czynników wpływających na motywację tych osób do nauki, z ich własnej perspektywy. Zebrane dane zostały zakodowane przy użyciu analizy tematycznej i ocenione w kontekście trzech wcześniej zdefiniowanych pytań badawczych.

PARTICIPATION IN STRUCTURAL CHANGE – UNDERSTANDING SOCIAL INNOVATIONS IN LUSATIA FROM A LIFE-WORLD PERSPECTIVE

Nadine Jukschat¹; Franz Erhard²; Emilia Socha³

¹ Hochschule Zittau/Görlitz, University of Applied Sciences, Faculty of Social Sciences,
Furtstraße 2, 02826 Görlitz, Germany

² University of Siegen, Faculty of Social Sciences,
Adolf-Reichwein-Str. 2, 57076 Siegen, Germany

³ Hochschule Zittau/Görlitz, University of Applied Sciences,
Institute for Transformation, Housing, and Socio-Spatial Development,
Parkstraße 2, 02826 Görlitz, Germany

e-mail: ¹nadine.jukschat@hszg.de; ²franz.erhard@uni-siegen.de; ³emilia.socha@hszg.de

Abstract

This article focuses on understanding social innovations in Lusatia from a life-world perspective. Ethnographic case studies in two small towns explore people's perspectives on transformation, particularly its impact. The analysis critically assesses the concept of social innovation, revealing implicit, often unreflected assumptions. Drawing on sociological perspectives, the article challenges notions of intentional change management and normative progress, instead emphasizing the complexity of social practices. It suggests that promoting social innovations requires nuanced understanding and context sensitivity for local communities, acknowledging diverse experiences shaping responses to change.

Keywords

Transformation; Social innovation; Ethnographic case studies; Context sensitivity; Lusatia.

Introduction

The concept of “social innovation” has gained increasing prominence in contemporary social sciences and society, particularly in discussions surrounding transformation processes in rural regions (Howaldt & Kaletka, 2023b). It is often linked with aspirations for finding sustainable solutions to societal challenges (Mulgan, 2019).

In our current research project, “*BePart: Participation in Structural Change – Understanding Social Innovations in Lusatia from a Life-World Perspective*”, funded by the German Federal Ministry of Education and Research, we empirically work with the concept of social innovation. We shift the view toward the interpretive processes accompanying social innovations by drawing theoretically on a life-world perspective (Schütz & Luckmann, 2003). Therefore, we conduct ethnographically oriented case studies in two small towns in Lusatia (in the states of Brandenburg and Saxony). The project examines perspectives on structural and social transformation, particularly among those directly affected. The project aims to assess the potential for fostering social innovations within the researched communities. In addition, we are tasked with developing and testing social innovation formats.

For this article, we elaborate on our conceptual framework and reflect on how the link

between our empirical research results and the implementation of social innovation formats could be designed. It is structured as follows: building on theoretical considerations and critiques discussed elsewhere (Bösch, 2023; Erhard & Jukschat, 2023; Ghys, 2023; Godin & Vinck, 2017; Rammert, 2024), we argue that even though the idea of social innovations comes with promises for transformation processes, it carries implicit assumptions that need reflection before applying it. This reflection shows

- a) that implementing social innovations should not be understood as a straightforward process that offers transparent and replicable results,
- b) that the notion of a common good is sometimes more contested than one might think, and
- c) that social power relations within a researched community but between the community and the research team as well must be considered before initiating social innovation processes.

Therefore, a high degree of context sensitivity and local grounding is needed to initiate social innovation processes successfully. Thus, introducing an ethnographic methodology elevates the debate insofar as social innovations are thought of as community-driven.

Subsequently, research methods are sketched, and insights from our case studies that led us to our conceptual considerations are provided. We end with a short conclusion.

1 Research Subject: The Concept of Social Innovations – Implicit Assumptions

In a classical sense, innovation has long been synonymous with economic science, technology, and engineering, primarily focusing on creating new products, technologies, and methods (Schumpeter, 1939). However, as society transforms from an industrial to a knowledge and service-oriented paradigm and grapples with escalating social and economic challenges, the notion of social innovations has gained significant traction in public discourse and innovation research (Moulaert et al., 2014; Howaldt & Kaletka, 2023a). Various departments of the German federal government have recently launched a plethora of funding initiatives to promote and support social innovations, recognizing them as instrumental and crucial in addressing societal crises and challenges, particularly in the transformation and development of structurally weak rural regions. One such initiative is the “REGION.innovativ” program (Bundesministerium für Bildung und Forschung, 2024), which also funds our present research.

When the concept of social innovation first rose to prominence, the primary focus was on the social requirements, consequences, and processes concerning technological innovations. Later, sociologists such as Wolfgang Zapf (1989) and Jürgen Howald and colleagues (Howaldt et al., 2022; Howaldt & Schwarz, 2011; Howaldt & Schwarz, 2021) emphasized that social innovations are distinct phenomena with autonomous aspects and specifics rather than merely being a starting point for, side effect of, or outcome of technological innovation. They advocated for a sociological conceptualization of social innovations, differentiating it from technological innovation on the one hand and from the broader sociological concept of social change on the other hand. These efforts culminated in a widely recognized definition of social innovation:

“A social innovation is a new combination and/ or new configuration of social practices in certain areas of activity or social contexts prompted by certain actors or constellations of actors in an intentional, targeted manner with the goal of better satisfying or answering needs and problems than is possible on the basis of established practices” (Howaldt & Schwarz, 2011, p. 210).

The definition provided by Howaldt and Schwarz marks a crucial advancement in recognizing the role of actors and their lifeworlds in shaping social innovations. By emphasizing this aspect, the definition acknowledges the agency and influence of individuals and groups in driving innovation processes. It underscores the importance of considering different actors' diverse needs, challenges, and potentials in transformation and future outlooks.

However, a deeper analysis of this definition unveils implicit assumptions that align with the modernization paradigm, which could potentially limit its applicability and relevance in specific contexts. One such assumption is the inherent association of social innovation with the notion of progress – a notion that increasingly has been challenged by experiences and impressions of discontents (Baumann, 1997), regression (Jaeggi, 2023) and loss (Reckwitz, 2024) in postmodern societies. This framework often equates innovation with improvement or optimization, implying a linear development trajectory toward a perceived ideal state (Schubert, 2023). It overlooks that modernization, while driven by a belief in progress, is inherently characterized by what Degele & Dries (2005) describe as an ambivalox process. Social systems are complex, and notions of progress vary significantly depending on cultural, social, and historical contexts. Social change is not always straightforward but often unfolds through ambivalent and dialectical processes, where positive advancements coexist with setbacks. Adopting an “ambivalox” perspective highlights social innovation as a process shaped by tension and unpredictability, rather than continuous improvement. In addition, as authors concerned with the post-socialist transformation of Middle and Eastern Europe in the 1990s already argued (Wiesenthal, 1994; Dittrich, 2005; Thomas, 2005), renewal and social change can only be intentionally planned and managed to a limited extent. They always take place under the condition of contingency and necessitate consideration of unintended side effects and local resistance practices.

Moreover, the emphasis on “*better satisfying or answering needs and problems*” (Howaldt & Schwarz, 2011, p. 210) suggests a utilitarian approach to social innovation, where the primary goal is to address existing challenges and enhance outcomes. Here, the progress paradigm carries a strong normative undertone, raising critical questions about who defines what is valuable or beneficial and whose needs are prioritized. Despite Howaldt and Schwarz’s (2011, p. 210) emphasis that the term “social” in social innovation should be understood structurally, focusing on social practices rather than normative notions of the common good, their definition still inherently includes normativity in the formulated goal. Contrary to this normative stance, social innovations, depending on the interests of the parties and the social attribution, do not necessarily have to be regarded as inherently good or socially desirable. Even more, the labeling of certain deliberate changes and plans for change as socially innovative is highly intertwined with power structures within society. The reading of an innovation as “better satisfying or answering needs” (Howaldt & Schwarz, 2011, p. 210) often reflects the dominant values and interests of those equipped with discursive power. Thus, social innovations are not neutral but deeply embedded in social, political, and economic contexts. What one group views as a positive innovation may be perceived by another as undermining or exclusionary.

Furthermore, the question of mandate is crucial to understanding the dynamics of social innovation. Who has the authority to drive change, and whose interests are represented in the process? Conflicting agendas often emerge as different social groups may hold divergent visions of desirable change. This situation underscores the necessity of examining power relations within social innovation processes, recognizing that the framing of innovations as socially beneficial exists within a contested terrain shaped by struggles over legitimacy and authority. This conceptual shift emphasizes that imagined futures (Ergen, 2023) that surround innovation processes are contested and carry conflict potentials that are sometimes overlooked

in discussions. Due to the rise of conflict arenas concerning issues like migration, climate change, or identities, questions of whether or not to change and innovate socially should be evaluated rationally. However, they are highly morally and affectively charged (Mau et al., 2023). Additionally, the “BePart” project’s central insight suggests that openness to innovation and change cannot be taken for granted, as there are both enabling and inhibiting factors, such as former biographical and collective experiences of change, that determine whether innovation opportunities and demands are embraced by the actors or experienced as an imposition.

Uncovering these implicit assumptions of the social innovation concept underscores the necessity for comprehensive reflection before its application in social science research. Specifically, it becomes clear that implementing social innovations requires a thorough understanding of the local social structure and its inherent logic and the inclusion of the local population.

2 Research Methods

Methodologically, our research is situated within the reconstructive paradigm (Bohnsack, 2014; Przyborski & Wohlrab-Sahr, 2014), combining Grounded Theory Methodology (Glaser & Strauss, 1967) with Hermeneutical Sequential Analysis (Erhard & Sammet, 2018). Data collection and analyses are intertwined and aim to unravel the tacit knowledge (Collins, 2000), implicit orientational patterns, and indexical rules (Garfinkel, 1967) that guide social behavior. During our ethnographic field stays in the two case study towns, we collected a variety of data: we did focused participant observations (Knoblauch, 2005), produced field notes, initiated conversations over the garden fence and conducted planned narrative interviews (Schütze, 1983) as well as group discussions (Bohnsack, 2000). The goal was to capture the personal stories of the people in their communities, their experiences with the forced changes of the past and present, and their outlook on the future. So far, we have conducted in each community 21 resp. 28 participant observations, three resp. four group discussions, and eight resp. 11 narrative interviews. Building on our conceptual reflections, we finally took our empirical results and searched for models for translating our in-depth understanding of the two communities into possible social innovation goals and initiating the respective innovation processes practically. In the following chapter, we give condensed insights into these considerations and how they played out in the field.

3 Initiating Social Innovations in Two Small Towns in Lusatia: Conclusions from Case Studies

In the following, we give insights from our work-in-progress analyses. Due to the space limitations, we spell out the contrasting and idealized constituencies of the two researched towns and conclude on how they open up the space of possibilities for social innovation formats. Here, we want to call them Rabenfurt and Ostenu.

Most significantly, the two communities are almost structured opposite concerning public participation in shaping and implementing renewal. Whereas Rabenfurt is characterized by a solid top-down structure in which the mayor and a relatively small network of an economically prosperous and politically established male elite shape the community's fate, we find a robust civil society and a proactive, bottom-up structure in Ostenu. This difference lies partially in the differing histories of the two municipalities. Though both were equally dependent on coal mining and went through the turbulent era that ensued after German reunification, characterized by the sudden shuttering of local industries, economic decline, and a palpable sense of instability, both had differing starting points for their paths to post-socialist consolidation. Rabenfurt has been home to a large chemical site since the 1930s and

experienced private and public investments in its infrastructure after the reunification. Therefore, equipped with job and consumption opportunities, the town was established as the center of the surrounding districts. Ostenau took a different approach. Building on lively church groups and their late-GDR protest background, they engaged in ecological model projects in the 1990s and tried to navigate the difficult times of unemployment and uncertainty by, for example, offering low-wage public employment.

As a result, today, one can find two contrary cultures with respective world views and ways to tackle the transformative challenges posed by the end of coal production. Rabenfurt has established a solid economic orientation concerning innovative projects and practices. Renewal is thought of as investments in infrastructure, educating and attracting labor force, and guaranteeing a social order that holds few surprises. Ostenau is much less economically successful but more adventurous. The community creatively organized against the usurpation of Ostenau by radical right-wing organizations, pushing them out of their town. There is an atmosphere of grassroots activities, with various groups and agents sensing local needs, coming up with unconventional ways, and implementing new ideas. At the same time, we find a dominant narrative of decline accompanied by a nostalgic mourning for a prosperous past.

Given these diverse characteristics, what qualifies as a social innovation and how it can be implemented in the respective communities vary significantly. In Rabenfurt, one has to deal with the high degree of social structuration and, e.g., find ways of activating the local inhabitants, mainly organized in social and sportive associations. There are needs and potentials that may be covered up by the dominant perception of a well-kept town represented by the mentioned elite and how they could be addressed. In Ostenau, one can dock on to an (in parts) already mobilized civil society with a sense for tackling local challenges, struggling with precarious economic conditions. Therefore, one could help guide initiatives and equip them with infrastructure.

These analyses were further validated through our initial experiences in implementing specific formats within municipalities. For instance, during a citizen dialogue in Rabenfurt, where preliminary findings from the case study were also presented for discussion, participants spontaneously reproduced the case structure reconstructed in the project—both in terms of social interaction patterns and discursively. The alternative perspectives raised by the research project were hardly taken up productively due to the solid inherent logic; instead, the participants interpreted them within their established frames of reference. We conclude that social innovations can only thrive in such a strongly normed social context if they are in some way compatible with the established logic—or are located entirely outside the established structures. In Ostenau, too, our findings on the case structure corresponded with how the local community reacted to the presentation of our initial results. The discrepancy identified in the project between a vibrant, creative civil society on the one hand and a widely prevalent local narrative of nostalgic mourning for a prosperous past on the other was met with open ears and led to a shared reflection on ways to bring the hidden treasures of the community more into the public consciousness. This process took on a life of its own through the initiative of a local citizen who mobilized large parts of the community to participate in a village competition and highlight the invisible „treasures of Ostenau“. Although, given the ongoing nature of our research, we cannot yet say with certainty what role our project played in this process, it is clear that the external research intervention has ultimately been absorbed into the local logic.

Conclusion

Given considerations in previous sections, it becomes apparent that social innovation, while offering promise for transformative change, harbors implicit assumptions and needs an

elaborate contextualization when applied practically. A thorough knowledge of and sensitivity to the local community, its history and social structure, and its inherent logic are essential to understanding how innovations can be initiated. It includes respecting that change is not always unilinear and manageable, remaining analytically open to peculiar local characteristics, and differing understandings of the typical excellent and social power dynamics. Thus, ethnographic groundwork enables projects like ours, which are tasked with testing social innovation formats, to identify local challenges, uncover discursive entry points, and engage the necessary personnel to start social innovation processes.

Acknowledgements

The grant supporting the reported research is the “*REGION.innovativ*” program, established by the German Federal Ministry of Education and Research (BMBF), which is acknowledged for its funding contribution to the present study. We also express our gratitude to all individuals who supported the creation of this article.

References

- Baumann, Z. (1997). *Postmodernity and its Discontents*. Polity Press. ISBN 0745617905.
- Bohnsack, R. (2000). Gruppendiskussion. In Flick, U., von Kardorff, E., & Steinke, I. (Eds.), *Qualitative Forschung: Ein Handbuch*. (pp. 369–383). Rowohlt. ISBN 978-3-499-55628-9.
- Bohnsack, R. (2014). *Rekonstruktive Sozialforschung: Einführung in qualitative Methoden*, 9th ed. Verlag Barbara Budrich. <https://doi.org/10.36198/9783838585543>
- Böschen, S. (2023). Ambivalence and side-effects of social innovations. In Howaldt, J., & Kaletka, C. (Eds.), *Encyclopedia of Social Innovation*. (pp. 2–6). Edward Elgar Publishing. ISBN 978-1-80037-334-1.
- Bundesministerium für Bildung und Forschung. (2024). *REGION.innovativ*. https://www.innovation-strukturwandel.de/strukturwandel/de/innovation-strukturwandel/region-innovativ/region-innovativ_node.html
- Collins, H. (2000). What is tacit knowledge? In Knorr Cetina, K., Schatzki, T. R., & von Savigny, E. (Eds.), *The Practice Turn in Contemporary Theory*. (pp. 115–128). Routledge. eISBN 9780203977453. <https://doi.org/10.4324/9780203977453>
- Degele, N., & Dries, C. (2005). *Modernisierungstheorie. Eine Einführung*. München: Fink (UTB). <https://www.soziologie.uni-freiburg.de/personen/dries/1degele-dries-2005-modernisierungstheorie.-eine-einfuehrung.pdf>
- Dittrich, E. (2005). Perspektiven neuer Transformationsforschung. In Kollmorgen, R. (Ed.), *Transformation als Typ sozialen Wandels. Postsozialistische Lektionen, historische und interkulturelle Vergleiche*. (pp. 85–92). Lit. ISBN 978-3-8258-7868-6.
- Ergen, T. (2023). Imagined futures and social innovation. In Howaldt, J., & Kaletka, C. (Eds.), *Encyclopedia of Social Innovation*. (pp. 7–10). Edward Elgar Publishing. ISBN 978-1-80037-334-1.
- Erhard, F., & Jukschat, N. (2023). Soziale Innovationen: implizite Annahmen und analytisches Potenzial. *Behemoth A Journal on Social Dis/Order*, 16(2), 109–122. <https://doi.org/10.6094/behemoth.2023.16.2.1102>. <https://freijournals.ub.uni-freiburg.de/behemoth/en/archive/>

- Erhard, F., & Sammet, K. (Eds.). (2018). *Sequenzanalyse praktisch*. Beltz Juventa. ISBN 978-3-7799-3695-4.
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in Ethnomethodology*. Polity. ISBN 978-0-745-60005-5.
- Ghys, T. (2023). Resistance to social innovation. In Howaldt, J., & Kaletka, C. (Eds.), *Encyclopedia of Social Innovation*. (pp. 18–22). Edward Elgar Publishing. ISBN 978-1-80037-334-1.
- Glaser, B. G. & Strauss, A. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Aldine Transaction. ISBN 978-0-202-30260-7.
- Godin, B., & Vinck, D. (Eds.). (2017). *Critical Studies of Innovation: Alternative Approaches to the Pro-Innovation Bias*. Edward Elgar Publishing. ISBN 978-1-78536-696-3.
- Howaldt, J., & Kaletka, C. (Eds.). (2023a). *Encyclopedia of Social Innovation*. Edward Elgar Publishing. ISBN 978-1-80037-334-1.
- Howaldt, J., & Kaletka, C. (2023b). Introduction to the Encyclopedia of Social Innovation. In Howaldt, J., & Kaletka, C. (Eds.), *Encyclopedia of Social Innovation*. (pp. xxv–xxx). Edward Elgar Publishing. ISBN 978-1-80037-334-1.
- Howaldt, J., Kreibich, M., Streicher, J., & Thiem, C. (Eds.). (2022). *Zukunft gestalten mit Sozialen Innovationen: Neue Herausforderungen für Politik, Gesellschaft und Wirtschaft*. Campus. ISBN 9783593451268.
- Howaldt, J., & Schwarz, M. (2011). Social Innovation – Social Challenges and Future Research Fields. In Jeschke, S., Isenhardt, I., Hees, F., & Trantow, S. (Eds.), *Enabling Innovation: Innovative Capability - German and International Views*. (pp. 203–223). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-24503-9_22
- Howaldt, J., & Schwarz, M. (2021). Soziale Innovation. In Blättel-Mink, B., Schulz-Schaeffer, I., & Windeler, A. (Eds.), *Handbuch Innovationsforschung: Sozialwissenschaftliche Perspektiven*. (pp. 247–262). Springer Nature. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-17668-6>
- Jaeggi, R. (2023). *Fortschritt und Regression*. Suhrkamp. ISBN 978-3-518-58714-0.
- Knoblauch, H. (2005). Focused Ethnography. *Forum Qualitative Sozialforschung Forum: Qualitative Social Research*, 6(3). <https://doi.org/10.17169/fqs-6.3.20>
- Mau, S., Lux, T., & Westheuser, L. (2023). *Triggerpunkte. Konsens und Konflikt in der Gegenwartsgesellschaft*. Suhrkamp. ISBN 978-3-518-02984-8.
- Moulaert, F., MacCallum, D., Mehmood, A., & Hamdouch, A. (Eds.). (2014). *The International Handbook on Social Innovation: Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*. Edward Elgar. ISBN 978-1-78254-559-0.
- Mulgan, G. (2019). *Social Innovation: How Societies Find the Power to Change*. Policy Press. <https://doi.org/10.56687/9781447353805>
- Przyborski, A., & Wohlrab-Sahr, M. (2014). *Qualitative Sozialforschung: Ein Arbeitsbuch*, 4th ed. De Gruyter Oldenbourg. ISBN 978-3-486-70892-9.
- Rammert, W. (2024). Innovation. In Peer, C., Semlitsch, E., Güntner, S. A., Haas, M., & Bernögger, A. (Eds.), *Urbane Transformation durch soziale Innovation*. (pp. 89–98). TU Wien Academic Press. https://doi.org/10.34727/2024/isbn.978-3-85448-064-8_12
- Reckwitz, A. (2024). *Verlust: Ein Grundproblem der Moderne*. Suhrkamp. ISBN 978-3-518-58822-2.

- Schubert, C. (2023). Social innovations as a repair of social order. In Howaldt, J., & Kaletka, C. (Eds.), *Encyclopedia of Social Innovation*. (pp. 31–35). Edward Elgar Publishing. ISBN 978-1-80037-334-1.
- Schumpeter, J. A. (1939). *Business Cycles*. McGraw-Hill.
- Schütz, A., & Luckmann, T. (2003). *Strukturen der Lebenswelt*. UVK.
<https://www.utb.de/doi/book/10.36198/9783838524122>
- Schütze, F. (1983). Biographieforschung und narratives Interview. *Neue Praxis. Zeitschrift für Sozialarbeit, Sozialpädagogik und Sozialpolitik*, 13(3), 283–293.
<https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/5314>
- Thomas, M. (2005). Ostdeutscher Stillstand versus ungleichzeitige Lernprozesse – Transformationsmodus und Innovationsblockaden. In Kollmorgen, R. (Ed.), *Transformation als Typ sozialen Wandels. Postsozialistische Lektionen, historische und interkulturelle Vergleiche*. (pp. 95–110). Lit. ISBN 978-3-8258-7868-6.
- Wiesenthal, W. (1994). Die Krise holistischer Politikansätze und das Projekt der gesteuerten Systemtransformation. *Antrittsvorlesung*, 48. <https://doi.org/10.18452/1643>
- Zapf, W. (1989). Über soziale Innovationen. *Soziale Welt*, 40(1/2), 170–183.
<https://www.jstor.org/stable/40878048>

ÚČAST NA STRUKTURÁLNÍCH ZMĚNÁCH – POROZUMĚNÍ SOCIÁLNÍM INOVACÍM V LUŽICI Z PERSPEKTIVY PROSTORU PRO ŽIVOT

Tento článek se zaměřuje na pochopení sociálních inovací v Lužici z perspektivy orientace na život. Etnografické případové studie ve dvou malých městech zkoumají pohled lidí na transformaci, zejména její dopad. Analýza kriticky hodnotí koncept sociálních inovací a odhaluje implicitní, často nereflektované předpoklady. Na základě sociologické perspektivy článek zpochybňuje pojmy záměrného řízení změn a normativního pokroku a místo toho zdůrazňuje komplexnost sociálních praktik. Naznačuje, že podpora sociálních inovací vyžaduje diferencované chápání a citlivost ke kontextu místních komunit, přičemž uznává různé zkušenosti, jež utvářejí řízení změn.

BETEILIGUNG IM STRUKTURWANDEL – SOZIALE INNOVATIONEN IN DER LAUSITZ AUS EINER LEBENSWELTPERSPEKTIVE

Der Beitrag fokussiert aus einer verstehenden, lebensweltorientierten Perspektive auf Soziale Innovationen in der Lausitz. Anhand von ethnografischen Fallstudien in zwei kleinen Städten werden die Perspektiven der Menschen auf den Strukturwandel und seine Folgen untersucht. Die Analyse beleuchtet das Konzept der Sozialen Innovation mit seinen impliziten, oft unhinterfragten Annahmen kritisch. Gestützt auf soziologische Perspektiven hinterfragt der Beitrag Steuerungsphantasien und normative Fortschrittsannahmen und betont stattdessen die Komplexität sozialer Praktiken. Erkenntnisse aus den Fallstudien heben unterschiedliche Wahrnehmungen vergangener und bevorstehender Strukturwandelprozesse hervor. Während einige Interviewte Zukunftsoptimismus zum Ausdruck bringen, bleiben andere in Erzählungen des Niedergangs verhaftet, die anhaltende existenzielle Sorgen widerspiegeln. Zusammenfassend legt der Artikel nahe, dass die Förderung sozialer Innovationen eine Abkehr von simplifizierenden Konzepten sowie ein differenziertes Verständnis erfordert, das die vielfältigen Erfahrungen anerkennt, die den Umgang mit Veränderungen prägen.

UDZIAŁ W ZMIANACH STRUKTURALNYCH – ZROZUMIENIE INNOWACJI SPOŁECZNYCH NA ŁUŻYCACH Z PERSPEKTYWY PRZESTRZENI DO ŻYCIA

Niniejszy artykuł skupia się na zrozumieniu innowacji społecznych na Łużycach z perspektywy zorientowania się na życie. Na podstawie etnograficznych studiów przypadków, przeprowadzonych w dwóch małych miastach, badane są spojrzenia ludzi na transformację, a zwłaszcza jej skutki. Analiza w sposób krytyczny ocenia koncepcję innowacji społecznych i pokazuje ukryte, często nieuwzględniane założenia. Opierając się na perspektywach socjologicznych, artykuł kwestionuje pojęcia celowego zarządzania zmianą i normatywnego postępu, zamiast tego podkreślając kompleksowość praktyk społecznych. Wskazuje, że wspomaganie innowacji społecznych wymaga zróżnicowanego rozumienia i wrażliwości w kontekście społeczności lokalnych, przy czym uznaje różne doświadczenia kształtujące zarządzanie zmianami.

UNIVERSITY MANAGEMENT PRACTICE: A RESTORATIVE APPROACH TO THE DWINDLING QUALITY OF UNIVERSITY EDUCATION IN DEVELOPING COUNTRIES

Charles N. Ohanyelu

Turiba University Riga, Department of Management Science,
Graudu iela 68, Zemgales priekšpilsēta, Rīga, LV-1058, Latvia

e-mail: deeperlife@hotmail.com

Abstract

The study investigates how university management practices could be applied as a novel and restorative strategy to improve the declining quality of university education in developing countries. A survey questionnaire was employed as a research tool in February-December 2022, and participants (n = 505) were selected from the total population, which comprised both management, administrative, and academic/non-academic staff of the selected universities from among the six geopolitical zones in Nigeria, using a simple random technique. The study applied Spearman's rank-order correlation coefficient and Kruskal-Wallis tests for statistical hypothesis testing. Based on Spearman's rank-order correlation coefficient results, hypothesis H1 was rejected, and a favorable, moderate, and statistically significant relationship between students' academic performance and university management practice has been confirmed. At the same time, hypothesis H2 was confirmed using the Kruskal-Wallis test, and there is no statistically significant difference between students' academic performance and the university's geopolitical location. The study concludes that an efficient democratic management practice positively affects the overall quality output of university education. The study is unique because the principles of the University Education Quality Improvement Model (UEQI model) were applied to improve the status quo.

Keywords

Management practice; Students' academic performance; University education quality; Developing countries.

Introduction

Since the 21st century has steadily transformed into a paradigm of high-quality education for national and multifaceted growth, it is critical to counteract the declining university education quality trend in developing nations. Despite the longstanding dedication to quality and excellence, university administrators in developing nations have recently debated how to manage or enhance quality internally. However, using terms like quality management, quality assurance, quality improvement, quality control, and quality assessment to refer to all or a portion of the institutional process of concentrating on quality issues may need to be clarified. On a global scale, various nations adopt one or more terms over others to describe their unique processes. (Luxton, 2005, p. 8)

However, there is a possibility of declaring a learning crisis in the developing world due to the alarming rate at which the quality of university education is deteriorating. Many school

systems fail to consistently produce the most fundamental literacy and numeracy skills (World Bank, 2018; UNESCO, 2013). There is an urgent need to consider the possible positive impacts of the quality of university education (QUE) on nations' socio-economic growth and development, most notably in developing countries. However, the economic consequences of improving education quality are poorly understood but potentially significant (Nestour et al., 2022, p. 2).

Universities' management practices or leadership styles can influence students' outcomes. The tactics and demeanor can affect students' performance and output and, by extension, the entire organization. Most people concur that university management who successfully tap into staff strengths and mobilize personnel behind team objectives will produce better performance results than those who withhold feedback or offer minor assistance to team members. In simple terms, Gallup's research concludes that managers contribute up to 70 percent of the variation in employee engagement and can influence how employees are committed to their jobs, positively or negatively (Gallup, 2023). University management must create a conducive and enabling environment to facilitate QUE improvement and achieve maximum student output. For maximum effectiveness, quality management decisions, especially identifying quality objectives, should be linked to the institutional strategic plan (Luxton, 2005, p. 8).

Educational management is a broad term used to describe a management process whereby the education system's administration combines human and material resources to plan, supervise, and implement structures to execute an education system (Bush, 2007). The cordial relationship between educational management strategies and the quality of university education boosts university students' performance. Effective management techniques translate to QUE, improving the student's academic performance. The culture of paradigm shifts fostered by university education management is crucial in encouraging faculty and other staff members to develop habitual professional development training to improve their performances.

The administrative and managerial strategies employed by university vice-chancellors/presidents, including other top-ranking university officials, may have a direct association with the effectiveness of their organizations in terms of impact on students' academic development. At this point, it is essential to evaluate the level of degradation in the quality of university education in developing countries, as this could be traceable to the management strategy adopted by the specific university. This study, therefore, strives to explore available options for improving the status quo.

The UEQI model principles were applied to improve the status quo. Based on the literature, the UEQI model recommended a democratic management style, which calls for other group members to participate more actively in decision-making. The democratic management style means that employees and other members of the university administration are allowed to contribute their ideas to the university's daily operations freely.

1 Research Objective, Questions and Hypotheses

The study's main objective is to investigate how university management practice could be utilized to restore the declining quality of university education in developing countries. However, the study answers the following research questions:

1. How does university management practice influence the quality of university education in developing countries?
2. Is there a relationship between students' academic performance and the university's geopolitical location?

The following testable statistical hypotheses were formulated based on the study's objectives:

Hypothesis H₁

H₀: No statistically significant difference exists between students' academic performance and university management practice.

H₁: A statistically significant relationship exists between students' academic performance and university management practice.

Hypothesis H₂

H₀: No statistically significant difference exists between students' academic performance and the university's geopolitical location.

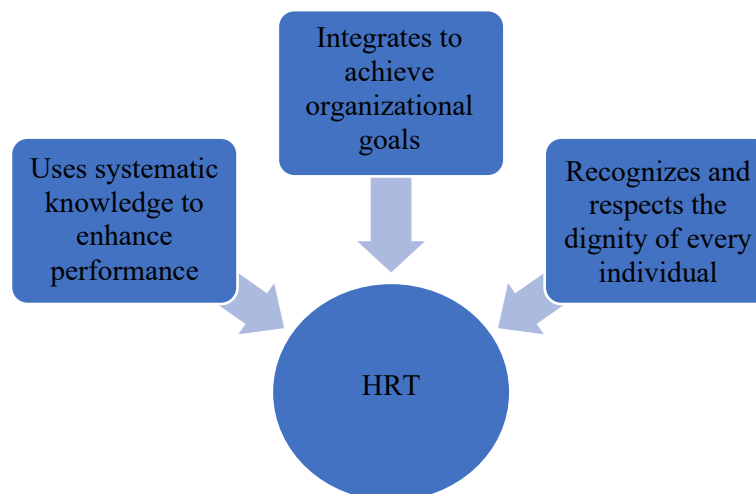
H₁: A statistically significant relationship exists between students' academic performance and the university's geopolitical location.

2 Theoretical Background

In analyzing the relationship between management practices and quality improvement of university education, this study adopted the Human Relation Theory of Educational Management (HRT). The HRT, based on a behavioral approach, focuses on the social psychology of human beings as a focal point for managing organizations such as the university (Cooley, 2016, p. 1). It acknowledged that people's viewpoints, attitudes, and expectations significantly affect their work performance. Elton Mayo, an Australian psychologist from Harvard University in the 1920s, who conducted a series of experiments now known as Hawthorne Studies or Experiments, propounded the HRT. According to Bruce and Nyland (2011, p. 398), the main conclusions of the Hawthorne studies, which were carried out between 1924 and 1932, are generally interpreted as showing that workers will react favorably to non-monetary incentives and be inspired to boost their productivity once their irrationalities are eliminated or lessened.

2.1 Components of Elton Mayo's Human Relation Theory

Fig. 1 shows the components of Elton Mayo's Human Relation Theory (HRT).

Source: (Cooley, 2016, p. 1)

Fig. 1: Components of Elton Mayo's Human Relation Theory

According to Cooley (2016, p. 1), HRT has three main components that emphasize the importance of the individual within the work environment. This theory considers individual

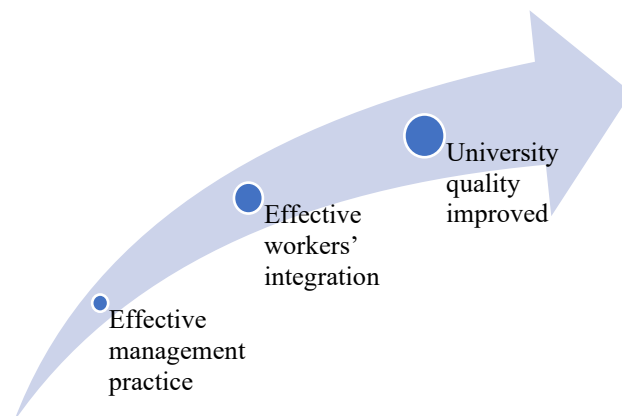
characteristics when maximization of output is the focus. It also postulates that workers are far more driven by interpersonal elements like attention and friendship than by monetary incentives or external elements like humidity, lighting, and other elements. However, Bhakuni (2010, p. 10) summarized the key highlights of HRT in the following way:

1. Due to people's complexity, various factors can influence behaviors.
2. Employees are prone to change when allowed to participate.
3. Team relations influence job performance and output.
4. Managers should understand that each employee has unique needs, and no solution will satisfy them all.
5. People need to find meaning in their work because they need to be motivated by more than just money.

This study adopted the HRT since it suggests that the workplace is a social system where several factors influence an employee's productivity. It demonstrated how meaningful relationships are to human productivity. Managers and employers must possess many abilities to successfully implement a workplace culture that prioritizes human relations (Bhakuni, 2010, p. 11). Since raising the standard or quality of university education is crucial, university management must focus on these psychological factors to effect the required changes.

2.2 The Conceptual Framework of the Study

Fig. 2 shows the study's conceptual framework, highlighting an upward progression as effective management practice can increase workers' integration and collaboration.

Source: Own

Fig. 2: The conceptual framework of the study

Working as a team is predicted to be a step in the right direction that could facilitate the easier and faster attainment of organizational goals. Improving the quality of university education depends solely on how workers discharge their jobs and the working relationships within and amongst workers during the decision-making and implementation process.

3 Literature Review

3.1 Concept of Quality University Education

Defining quality seems challenging, as quality is a vague concept with diverse interpretations based on various stakeholders' perspectives (Bobby, 2014; Campbell & Rozsnyai, 2002). According to Welzant et al. (2015, p. 4), four groups of stakeholders must be considered when defining quality in the context of university education. They are providers (e.g., funding bodies and the community, taxpayers), users of products (e.g., students), users of outputs (e.g., employers), and employees of the sector (e.g., academics and administrators (Srikanthan

& Dalrymple, 2003). In conclusion, Bobby (2014) states that an effort should be made to create a quality culture in university education where all stakeholders are involved in the discussion to ensure that various needs and perspectives are represented. According to Biggs (2001), Bobby (2014), and Haworth & Conrad (1997), quality in the context of this study and university education is defined as institutional products and services that positively influence student learning (affective, cognitive, and psychomotor domains). The standard of instruction given determines how effective a learning process is. Raising educational levels can help break the cycle of poverty and reduce inequality. A high-quality education contributes to developing a more peaceful and civic society and a healthy and sustainable way of life.

In the same view, universities have historically competed for recognition as providers of high-quality education, with achievement levels of graduating students and subsequent graduate success serving as two indicators of that quality (Luxton, 2005, p. 6). According to this study, all students should have access to a top-notch education because this right is already well-established in international legal instruments and the Universal Declaration of Human Rights, most of which are the outcome of UNESCO and the United Nations' efforts. The governments of developing nations, along with other recognized institutions, should ensure that all citizens, regardless of race, religion, or background, have access to free, high-quality education. Because education enables individuals to maximize their social and economic potential, it is crucial to include it as one of the essential public services. People can develop all their traits and skills through education to reach their full potential as contributors to society. According to Kumpulainen et al. (2018), education structure refers to how educational programs are carried out and institutions are managed under the direction of a capable leader to lessen difficulties.

3.2 Students' Performance as an Indicator of QUE

From students' academic performance viewpoint, a set of metrics known as quality measures how well students engage in activities that develop their knowledge, skills, and abilities in order to become self-sufficient or find gainful employment, e.g., increased critical thinking skills (Bogue, 2002; Cheng & Tam, 1997; Harvey & Green, 1993; Harvey & Knight, 1996; Haworth & Conrad, 1997; Iacovidou et al., 2009). On the other hand, student achievement in various academic subjects is measured by academic performance. In contrast, educators frequently use standardized test scores, graduation grades, and classroom performance to gauge student achievement. Academic performance continues to be one of the critical factors to consider when evaluating the quality of education; it is the student's capacity to articulate what they have learned in class orally or in writing (Ohanyelu, 2021, p. 106). Students are usually assigned grades or marks to reflect their academic success based on predetermined standards by teachers or examination bodies such as the National Examination Council (NECO), the University Matriculation Examination (UME), the Joint Admission and Matriculation Board (JAMB), and the West African Examination Council (WAEC). Students' academic performance is often the primary indicator used to evaluate the quality of university education. In the same view, Ohanyelu (2021, p. 106) observed that educational quality progressively improves as student academic achievement increases.

The cumulative grade point average (CGPA) is used in Nigerian universities to evaluate the academic performance of their students. The Nigeria University Statistics Digest shows that only 4,032 (1.7%) of the 236,925 graduates of the Nigerian University system in 2018 earned a first-class grade. According to the above record, less than 2% of all 2018 graduates had a CGPA between 4.5 and 5.0 (NUC, 2019, p. 95). Whether or not these figures suggest that university education is of a high caliber is up for debate.

3.3 Management Practices

According to Likert (1947), psychologist Kurt Lewin conducted a study outlining the three primary management styles and their respective effects on team members in 1939. The study also revealed that different team management styles produce different outcomes for leaders. The three core management styles identified are:

- Authoritarian (autocratic): *Make decisions without consulting your team members.*
- Participative (democratic): *Involve team members in the decision-making process.*
- Delegative (laissez-faire): *Allow team members to set their goals and deadlines.*

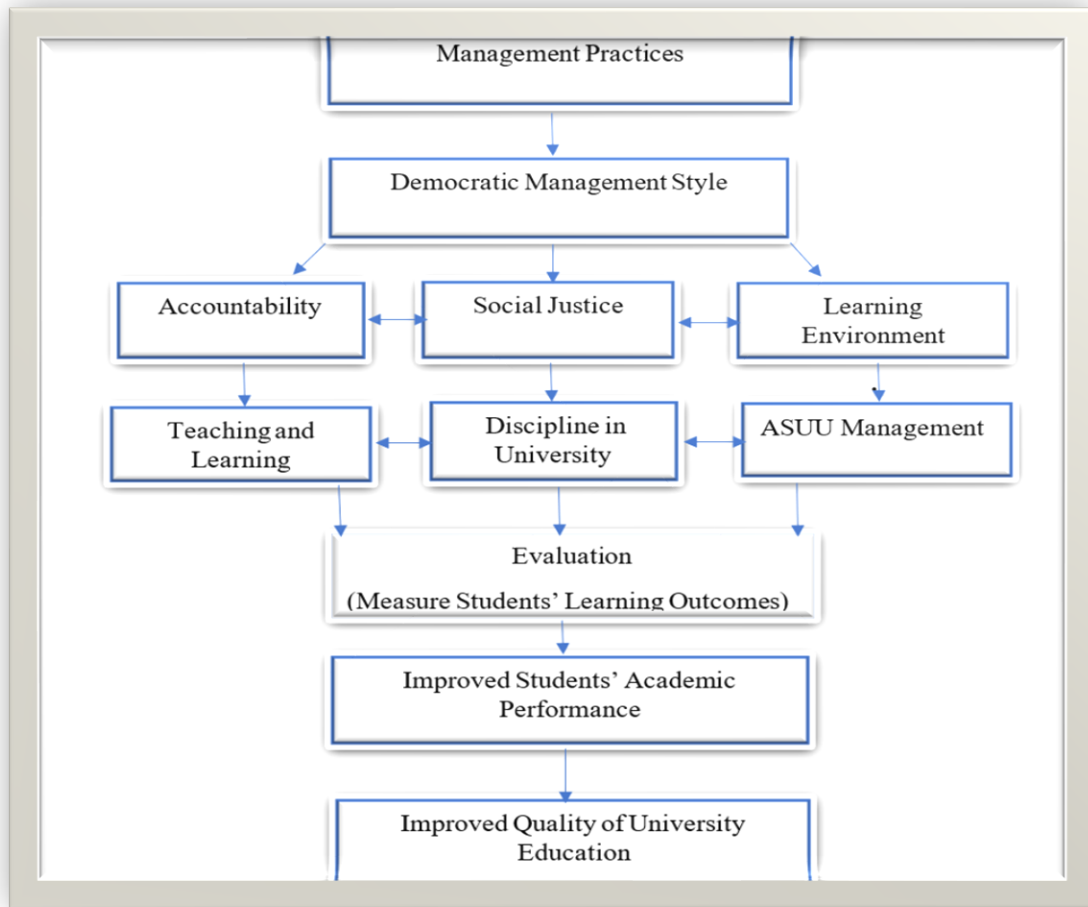
It is crucial to consider the type of management style the university implements to improve the quality of university education in developing countries. This is because management practice is a prerequisite for a sound management system. According to Houlihan (2020, p. 9), a study was conducted on the three styles and how the participants reacted to the three management styles under review with an intriguing outcome to determine the best approach. This study found that groups with autocratic leaders experienced hostility thirty times more frequently than groups with democratic leaders. In addition, aggression was eight times more common, and intriguingly, it was directed at other participants rather than the autocratic leader. Furthermore, the research found that most participants liked the democratic leader more than the autocratic leader, with a high number also liking the laissez-faire leadership approach more than the autocratic leader (Houlihan, 2020, p. 9). Concisely, the OECD (2008) summarized that it is widely assumed that university leadership directly influences the effectiveness of teachers' and students' achievement outcomes.

However, this study adopted democratic management practice because it offers numerous advantages over other types of management practice.

4 The Role of the UEQI Model in Improving the QUE in Developing Countries

As identified in Ohanyelu (2023, p. 148), the UEQI model aims to provide university administrations in developing nations with the best management guidelines. To achieve the best possible quality of university education, planning, organizing, implementing, and evaluating modalities for university management practices should be restructured, or management practices in the university system should be linked to low QUE in developing nations (Ohanyelu, 2023, p. 148). Consequently, university administration and other relevant parties with management responsibilities should implement the UEQI model by applying its principles following their respective university policies and regulations.

Fig. 3 shows a cutting-edge educational innovation created expressly to supplement the antiquated administrative practices in most universities in developing nations. UEQI Model's overarching objective is to act as a model for raising the caliber of higher education in developing nations.

Source: Own

Fig. 3: The UEQI model

The abbreviation ASUU in Fig. 3 means Academic Staff Union of Universities.

4.1 Five Steps of the UEQI Model

Fig. 4 shows the five steps of the UEQI model.

Source: Own adaptation of figure from Ohanyelu, (2023, p. 149)

Fig. 4: Five steps of the UEQI model

Step 1: Management Practices

This highlights the importance of adopting the best management practices that could help improve universities' management potential (democratic management style).

Step 2: Activities

- (a) **Accountability** refers to accepting responsibility for one's actions.
- (b) **Social Justice** means fair distribution of resources, treating all students and staff equitably so that they feel safe and secure (physically and psychologically).
- (c) **Learning Environment** includes spaces where students feel free, safe, and supported in their pursuit of knowledge, as inspired by their immediate surroundings.

Step 3: Expectations

- (a) **Teaching and Learning:** These processes enable thought and behavior change and can be done formally or informally, inside or outside the classroom.
- (b) **Discipline** in the University is an organized enforcement of standards to reduce disruptions and maximize learning.
- (c) **ASUU Management:** Some activities of the ASUU are an umbrella body of all teaching members of universities in Nigeria.

Step 4: Evaluation

This step assesses the success or failure of the entire process.

Step 5: Outcome

Successfully implementing the highlighted principles of the UEQI model should improve students' academic performance.

Implementing the UEQI model is a cyclical process that illustrates how management practice can positively influence university management by providing the best management tools and skills necessary to achieve the best result. This outcome reflects university students' improved academic performance.

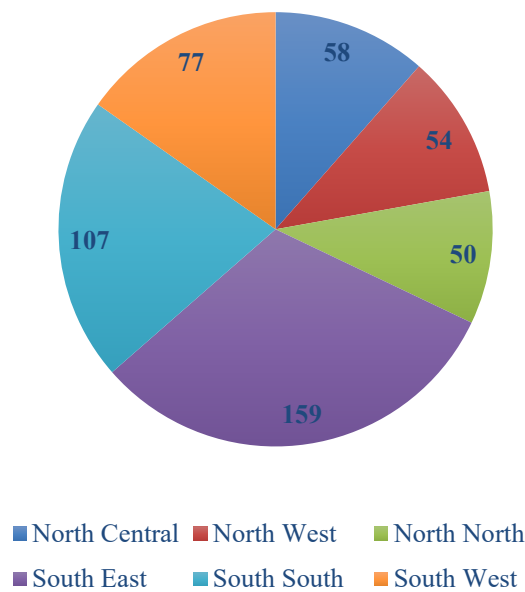
5 Methodology of the Study

A correlational research design was applied to test hypotheses H1 and H2 statistically. The primary purpose was to confirm or reject relationships between student academic performance, university management practice, and university location variables. For this reason, Spearman's rank-order correlation coefficient, Kruskal-Wallis test, and Pearson's chi-square test of independence were used. These statistical methods have been chosen to establish the strength and direction of the two ranked variables and determine whether two or more independent variables differ statistically. The basic design in correlational design involves collecting data on two or more variables in a sample and computing a correlation coefficient. The author used a correlation study design to characterize and quantify the strength of the relationship between two or more variables or score sets, which is also supported by other researchers (Creswell, 2012). Simply put, correlation is a statistical measure of the degree to which two variables are related. The strength of a relationship between two variables can be objectively described using the correlation coefficient. It becomes evident and straightforward to comprehend when expressed as a precise number.

A paper questionnaire distributed to the respondents in a face-to-face format in February-December 2024 served as the instrument for data collection. The questionnaire was developed based on a few items selected from the 2008 OECD Teaching and Learning International Survey (TALIS) and the Validation of a Classroom Management Questionnaire for Pre- and in-Service Teachers (Díaz et al., 2018, pp. 282–285; Ebimiere et al., 2020). The questionnaire consisted of 34 questions using the following 5-point Likert scale:

- 1 = strongly disagree,
- 2 = disagree,
- 3 = undecided,
- 4 = agree,
- 5 = strongly agree.

The survey sample consisted of 700 respondents from the selected universities from among the six geopolitical zones in Nigeria chosen by a simple random technique. A total of 505 participants, 323 men (64%) and 182 women (36%), completed the questionnaire. The return rate of the questionnaire was 72.1%. Consequently, the return of the questionnaire was 72.1%. One hundred fifty-one respondents (30%) are between 40 and 49 years old, while 8% are 60 or older. A total of 319 respondents (63%) are married. Twenty-one respondents (4.2%) represent student union officials, while 336 respondents (66.5%) are employed full-time. Moreover, 178 respondents (35.2%) have 1-9 years of work experience. Additionally, most survey participants (39.8%) have obtained a master's degree, including an MBA or other professional certifications, while 31% are Ph.D. holders and only 13% are professors. In addition, 220 respondents (44%) are academics, while 231 respondents (46%) are non-academic staff. The respondents' geographical distribution among Nigeria's six geopolitical zones is presented in Fig. 5.

Source: Own

Fig. 5: The Respondents' Geographical Distribution among Nigeria's Six Geopolitical Zones

Fig. 5 shows that the southern zones have more survey participants than the northern zones. One possible explanation is that Southern Nigeria has more universities and students than Northern Nigeria. Furthermore, compared to North respondents, South respondents finished their survey considerably more quickly. However, no particular explanation for this discrepancy in survey responses could be found.

6 Research Results

The study investigated university management practices and how they could be used to improve the QUE to address the declining standard of university education in developing nations. The study's overarching goal is to present university management practice as a

crucially innovative tactic capable of improving the QUE in developing nations. The following tests were carried out and analyzed using the IBM SPSS 27:

1. the frequency of the participants' views about democratic management style.
2. Spearman's rank-order correlation coefficient analysis between university management practices and students' academic performance.
3. Kruskal-Wallis test between students' academic performance and university's geopolitical location.

Tab. 1 shows the descriptive statistics of the frequency distribution of the data occurrence.

Tab. 1: *Descriptive statistics of the respondents*

Classification criterion	Maximum value	Mean of the criterion	Standard deviation
Age	5.00	2.81	1.169
Gender	2.00	1.36	0.481
Marital status	5.00	2.28	0.957
Employment status	4.00	1.48	0.794
Work experience (in years)	5.00	2.08	1.040
Academic status	5.00	2.72	1.144
Job category	4.00	1.74	0.819
University geolocation	6.00	3.8594	1.538

Source: Own

The central tendency records the data's distribution center, while the data set's variability records the degree of dispersion. Tab. 1 highlights the distribution of participants' demographics used in the study.

6.1 Frequency of the Participants' Views about Democratic Management Style

Tab. 2 shows the frequency and percentage of survey participants' views about the democratic management style in universities.

Tab. 2: *The frequency of the survey participants' views about the democratic management style in universities*

Response Options	Number of Responses	Percentage of Responses
Strongly disagree	29	5.7
Disagree	127	25.1
Undecided	25	5.0
Agree	145	28.7
Strongly Agree	179	35.4

Source: Own

As Tab. 2 confirms, about 64.1% of the respondents, like the democratic management style, agree with it and would recommend it to their universities.

6.2 Spearman's Rank-Order Correlation Coefficient Analysis between University Management Practices and Students' Academic Performance

Tab. 3 shows Spearman's rank-order correlation test between university management practice and students' academic performance, see H_1 in Section 1.

Tab. 3: Spearman's rank-order correlation coefficient for two selected variables

Spearman's Rank-Order Correlation Coefficient (rs)	University Management Practices	Students' Academic Performance
University management practices	1	-
Students' academic performance	0.54*	1

* The correlation is significant at the 0.01 level.

Source: Own

As shown in Tab. 3, Spearman's rank-order correlation coefficient indicated a positive, moderate, and statistically significant relationship at $r_s = 0.54$, $n = 505$, and the P -value < 0.001 for variables „students' academic performance“ and „university management practices“. This suggests that the null hypothesis H_0 is rejected (see H_1 in Section 1), and solid management practices prioritizing students and effective management strategies improve students' academic results.

6.3 Kruskal-Wallis Test between Students' Academic Performance and University's Geopolitical Location

The Kruskal-Wallis test determines if there is a difference in students' academic performance based on the university's geopolitical location. Six geographical locations in Nigeria were involved: South-South, South-West, South-East, North-North, North-West, and North-Central. The Kruskal-Wallis indicates a non-significant difference between the variables — consequently, the null hypothesis H_0 has been confirmed (see H_2 in Chapter 1). No statistically significant differences (Pearson's chi-square test of independence = 6.34, the P -value = 0.075, degrees of freedom = 5) were found among the six categories of participants. This implies that the geopolitical location of students at the university does not significantly impact their learning outcomes.

7 The Practical Significance of Statistical Findings

- The democratic management style is preferred because it encourages workplace values, teamwork, engagement, and creativity.
- The cohesiveness of democratic management positively affects students' academic performance, which helps form the necessary management structure for improving the quality of university education.
- There is no meaningful correlation between a university's geopolitical zone and its students' academic achievement; one university's geopolitical location does not ensure its students will academically outperform students from other geopolitical zones.
- A positive, moderate, and statistically significant relationship exists between university management practice and students' academic performance.

7.1 Data Analysis and Discussion

The study explored how management practices at universities could be used to improve the deteriorating QUE in developing nations. The primary conclusions were that

- Students' academic performance and university management practices had a positive, moderate, and statistically significant relationship, and
- no statistically significant difference in students' academic performance across university geopolitical locations.

Students' successful learning is greatly influenced by the management techniques employed, accepted, and implemented in educational institutions (Baum, 2003). In the same view, Bok (2009) emphasizes that an ideal management strategy actively supports keeping a close eye on all institutional activities to ensure that resources are used appropriately and in the best interests of the students. Universities and other pertinent educational institutions use this approach, providing students with suitable and comfortable learning environments and helping them achieve their academic learning objectives. According to the university organizational chart, the line of authority in Nigerian universities runs from the visitor (the President of the Country) through the Pro-Vice-Chancellor, the Vice-Chancellor. Because of this configuration, the university management system's appointment and promotion procedures attest to the popularity of the democratic management style.

In the Nigerian context, a university's location is ascertained based on its position in the Nigerian geopolitical zone. In this respect, university locations are dispersed according to the six geopolitical zones. However, the location could be urban, rural, or metropolitan. The Kruskal-Wallis test assessed the degree of relationship between students' academic performance across university's geopolitical location. The result shows a non-significant relation, indicating that students' academic performance is independent of the university's location. It, therefore, suggests that university location does not influence students' academic performance.

Given its influence on national development, the significance of a top-notch university education cannot be overstated. Quality education is a valid tool for scientific discoveries, national development, and the transformation of a larger society (Thom-Otuya & Inko-Tariah, 2016, p. 106). According to the literature and data obtained in the study, student academic performance is an assessment platform to determine the effectiveness of university policies and how university managers carry out responsibilities that directly or indirectly affect students' learning outcomes. The association between university management practice and students' academic performance is moderately positive but statistically significant. Academic success is crucial for students to become qualified graduates who will lead the nation's future workforce and be in charge of its social and economic development (Ali et al., 2009, p. 82).

Given the results of the statistical testing of hypotheses H_1 and H_2 , it is reasonable to agree that university managers ought to embrace a democratic management approach that aims to foster innovation among their faculty and students. This is due to the proactive efforts to gather feedback and viewpoints from other employees, which would encourage discussion and participation in the decision-making process.

Conclusion

The relationship between educational management practices and university education quality propels students' achievement because high QUE results from effective management strategies, which invariably improve students' academic performance. Enhancing the standard of higher education is exclusively dependent on how employees carry out their duties and the level of collaboration between employees regarding formulation and execution. A novel model was developed to help university managers manage difficulties and maintain quality. In order to help universities in developing nations organize, plan, implement, and evaluate university policies toward achieving the highest possible quality of university education, this study presented the UEQI model. The UEQI model provides the basis for developing, implementing, and achieving the university's objectives, bringing the standards of the core management functions into action (Ohanyelu, 2023, p.152). The principles of the UEQI model should be applied by university managers and other stakeholders tasked with managing their respective institutions in compliance with the established policies and procedures.

One of the important limitations of this survey was a smaller research sample than anticipated by the author. The reasons were the long distances between data collection sites and the reluctance of some respondents to fill out the questionnaire on time due to workload or other personal reasons. As a result, it took more time to transcribe the primary survey data into IBM SPSS 27. Notwithstanding these limitations, this study could help university administrators and managers, parents, government agencies and parastatals, educational policymakers, curriculum developers, researchers, faculty, the National Universities Commission, Federal Ministries of Education, and students to strategically implement a target-oriented management practice that centers on improving the quality of university education and student learning outcomes. The author considers the possibility of providing a similar survey in another developing country in the future to determine whether the results gathered would be the same as those obtained in Nigeria.

References

- Ali, N., Jusoff, K., Ali, S., Mokhtar, N., & Salamat, A. S. A. (2009). The Factors Influencing Students' Performance at Universiti Teknologi MARA Kedah, Malaysia'. *Management Science and Engineering*, 3(4), 81–90. <https://doi.org/10.3968/j.mse.1913035X20090304.010>
- Baum, C. L. (2003). Does Early Maternal Employment Harm Child Development? An Analysis of the Potential Benefits of Leave Taking. *Journal of Labor Economics*, 21(2), 409–448. <https://doi.org/10.1086/345563>
- Bhakuni, R. S. (2010). Elton Mayo's Theory of Human Relation. *International Journal of Research in Commerce, IT, Engineering and Social Sciences (IJRCIESS)*, 4(7), 9–14. <https://gejournal.net/index.php/IJRCIESS/article/view/472>
- Biggs, J. (2001). The reflective institution: Assuring and enhancing the quality of teaching and learning. *Higher Education*, 41, 221–238. <https://doi.org/10.1023/A:1004181331049>
- Bobby, C. (2014). The ABCs of Building Quality Cultures for Education in a Global World. In *International Conference on Quality Assurance*, Bangkok, Thailand.
- Bogue, E. G. (2002). Quality assurance in higher education: The evolution of systems and design ideals. *New Directions for Institutional Research*, 1998(99), 7–18. <https://doi.org/10.1002/ir.9901>
- Bok, D. (2009). *Our Underachieving Colleges: A Candid Look at How Much Students Learn and Why They Should Be Learning More*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvc4j0>
- Bruce, K. & Nyland, C. (2011). Elton Mayo and the Deification of Human Relations. *Organization Studies*, 32(3), 383–405. <https://doi.org/10.1177/0170840610397478>
- Bush, T. (2007). Education Leadership and Management: Theory, policy, and practice. *South African Journal of Education*, 27(3), 391–406. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1150205.pdf>
- Campbell, C., & Rozsnyai, C. (2002). *Quality assurance and the development of course programmes. Bucharest: UNESCO – CEPES*. ISBN 92-9069-171-3. <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:168251087>
- Cheng, Y., & Tam, W. (1997). Multi-models of quality in education. *Quality Assurance in Education*, 5(1), 22–31. <https://doi.org/10.1108/09684889710156558>

- Cooley, S. (2016). Human Relations Theory of Organizations. In Farazmand, A. (Ed.), *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*. Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-31816-5_2998-1
- Creswell, J. W. (2012). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*, 4th ed. Pearson. ISBN 9780131367395.
- Díaz, C., González, G., Jara-Ramírez, L. I., & Muñoz-Parra, J. A. (2018). Validation of a Classroom Management Questionnaire for pre and Inservice Teachers of English. *Revista Colombiana de Educación*, 75, 263–285. https://www.researchgate.net/publication/326004155_Validation_of_a_Classroom_Management_Questionnaire_for_pre_and_Inservice_Teachers_of_English
- Ebimiere, A.-O., Uloaku, N. J., & Onyekachi, N. E. (2020). Classroom Management and Students' Academic Performance in Public Secondary Schools in Rivers State. *International Journal of Educational Research and Management Technology*. 5(3), 63–101. <https://casirmediapublishing.com/wp-content/uploads/2021/02/Page-63-101-2020-5083.pdf>
- Gallup. (2023). *Gallup's Employee Engagement Survey: Ask the Right Questions With the Q¹²® Survey*. <https://www.gallup.com/q12/>
- Harvey, L., & Green, D. (1993). Defining quality. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 18(1), 9–34. <https://doi.org/10.1080/0260293930180102>
- Harvey, L., & Knight, P. T. (1996). *Transforming Higher Education*. London, UK: Society for Research into Higher Education & Open University Press. ISBN-0-335-19589-X. <https://www.qualityresearchinternational.com/Harvey%20papers/Harvey%20and%20Knight%201996%20Transforming%20Higher%20Education%20ED418640.pdf>
- Haworth, J. G., & Conrad, C. F. (1997). *Emblems of Quality in Higher Education: Developing and Sustaining High-Quality Programs*. Needham Heights, Massachusetts: Allyn & Bacon. ISBN 0-205-19546-6.
- Houlihan, F. (2020). *Autocratic, Democratic and Laissez-Faire Leadership Styles: Is there a link between these Leadership Styles and Absenteeism/ Withdrawal Amongst Millennials?* Masters thesis, Dublin: National College of Ireland. <https://norma.ncirl.ie/4843/>
- Iacovidou, M., Gibbs, P., & Zopiatis, A. (2009). An Exploratory Use of the Stakeholder Approach to Defining and Measuring Quality: The Case of a Cypriot Higher Education Institution. *Quality in Higher Education*, 15(2), 147–165. <https://doi.org/10.1080/13538320902995774>
- Kumpulainen, K., Kajamaa, A., & Rajala, A. (2018). Understanding educational change: Agency-structure dynamics in a novel design and making environment. *Digital Education Review*. <https://doi.org/10.1344/der.2018.33.26-38>
- Likert, R. (1947). Kurt Lewin: A Pioneer in Human Relations Research. *Human Relations*, 1(1), 131–140. <https://doi.org/10.1177/001872674700100109>
- Luxton, A. (2005). *Quality Management in Higher Education*. All Books. Book1. <http://digitalcommons.andrews.edu/books/1>
- Nestour, A. L., Moscoviz, L., & Sandefur, J. (2022). *The Long-Run Decline of Education Quality in the Developing World*. CGD Working Paper 608. Washington, DC: Center for Global Development. <https://www.cgdev.org/publication/long-run-decline-education-quality-developing-world>

- NUC. (2019). *Nigerian University System Statistical Digest*. National Universities Commission. ISSN 2659-1251. <https://nuc.edu.ng/wp-content/uploads/2019/10/2018%20Statistical%20Digest%20Full%20version.pdf>
- OECD, (2008). *TALIS – The Teaching and Learning International Survey*. Paris: OECD. <https://www.oecd.org/education/talis>
- Ohanyelu, C. N. (2021). Augmentation of Students’ Academic Performance in Mathematics Through Classroom Management Practices in Nigeria. *Acta Prosperitatis*, 2021(12), 103–118. <https://doi.org/10.37804/1691-6077-2021-12-103-118>
- Ohanyelu, C. N. (2023). The University Education Quality Improvement Model (UEQIModel): A 21st Century Design for University Education Quality Improvement in Developing Countries. *Acta Prosperitatis, Sciendo*, 14(1), 144–154. <https://doi.org/10.37804/1691-6077-2023-14-144-154>
- Srikanthan, G., & Dalrymple, J. (2003). Developing alternative perspectives for quality in higher education. *International Journal of Educational Management*, 17(3), 126–136. <https://doi.org/10.1108/09513540310467804>
- Thom-Otuya, B. E. N., & Inko-Tariah, D. C. (2016). Quality education for national development: The Nigerian experience. *African Educational Research Journal*, 4(3), 101–108. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1216176>
- UNESCO. (2013). *The Global Learning Crisis: Why Every Child Deserves a Quality Education*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223826>
- Welzant, H., Schindler, L., Puls-Elvidge, S., & Crawford, L. (2015). Definitions of Quality in Higher Education: A synthesis of literature. *Higher Learning Research Communications*, 5(3), 3–13. <https://doi.org/10.18870/hlrc.v5i3.244>
- World Bank. (2018). *LEARNING to Realize Education’s Promise*. <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2018>

PRAXE ŘÍZENÍ VYSOKÝCH ŠKOL: OZDRAVNÝ PŘÍSTUP KE SNIŽUJÍCÍ SE KVALITĚ VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH

Studie zkoumá, jak by bylo možné uplatnit postupy řízení univerzit jako novou a ozdravnou strategii ke zlepšení klesající kvality univerzitního vzdělávání v rozvojových zemích. Jako výzkumný nástroj byl v období únor-prosinec 2022 použit dotazník a účastníci (n = 505) byli vybráni z celkové populace, která zahrnovala jak management, tak administrativní a akademické/neakademické pracovníky vybraných univerzit ze šesti geopolitických zón v Nigérii, a to pomocí jednoduché náhodné techniky. Pro testování statistických hypotéz byl použit Spearmanův korelační koeficient pořadí a Kruskalův-Wallisův test. Na základě výsledků Spearmanova korelačního koeficientu pořadí byla hypotéza H1 zamítnuta a byl potvrzen příznivý, mírný a statisticky významný vztah mezi studijními výsledky studentů a praxí řízení univerzit. Současně byla pomocí Kruskal-Wallisova testu potvrzena hypotéza H2 a mezi studijními výsledky studentů a geopolitickou polohou univerzity neexistuje statisticky významný rozdíl. Studie dochází k závěru, že efektivní praxe demokratického řízení pozitivně ovlivňuje celkovou kvalitu výstupů vysokoškolského vzdělávání. Studie je jedinečná, protože ke zlepšení současného stavu byly použity principy modelu zvyšování kvality univerzitního vzdělávání (model UEQI).

PRAXIS DES HOCHSCHULMANAGEMENTS: EIN RESTAURATIVER ANSATZ FÜR DIE SCHWINDENDE QUALITÄT DER HOCHSCHULBILDUNG IN DEN ENTWICKLUNGSLÄNDERN

In der Studie wird untersucht, wie Hochschulmanagementpraktiken als neue und restaurative Strategie zur Verbesserung der sinkenden Qualität der Hochschulbildung in Entwicklungsländern eingesetzt werden könnten. Als Forschungsinstrument wurde von Februar bis Dezember 2022 ein Fragebogen verwendet, und die Teilnehmer (n = 505) wurden aus der Gesamtpopulation ausgewählt, die sowohl das Management, die Verwaltung als auch das akademische/nichtakademische Personal der ausgewählten Universitäten aus den sechs geopolitischen Zonen Nigerias umfasste, wobei ein einfaches Zufallsverfahren angewendet wurde. In der Studie wurden der Spearman-Rangkorrelationskoeffizient und der Kruskal-Wallis-Test zur statistischen Hypothesenprüfung verwendet. Auf der Grundlage der Ergebnisse des Spearman'schen Rangkorrelationskoeffizienten wurde Hypothese H1 verworfen und eine günstige, mäßige und statistisch signifikante Beziehung zwischen den akademischen Leistungen der Studierenden und der universitären Managementpraxis bestätigt. Gleichzeitig wurde Hypothese H2 mit Hilfe des Kruskal-Wallis-Tests bestätigt, und es gibt keinen statistisch signifikanten Unterschied zwischen den akademischen Leistungen der Studierenden und dem geopolitischen Standort der Universität. Die Studie kommt zu dem Schluss, dass sich eine effiziente demokratische Managementpraxis positiv auf die Gesamtqualität der Hochschulbildung auswirkt. Die Studie ist einzigartig, weil die Grundsätze des Modells zur Verbesserung der Qualität der Hochschulbildung (UEQI-Modell) angewandt wurden, um den Status quo zu verbessern.

PRAKTYKA ZARZĄDZANIA UNIWERSYTETEM: PODEJŚCIE NAPRAWCZE DO MALEJĄCEJ JAKOŚCI EDUKACJI UNIWERSYTECKIEJ W KRAJACH ROZWIJAJĄCYCH SIĘ

W badaniu zbadano, w jaki sposób praktyki zarządzania uniwersytetami mogą być stosowane jako nowatorska i naprawcza strategia poprawy spadającej jakości edukacji uniwersyteckiej w krajach rozwijających się. Kwestionariusz ankiety został wykorzystany jako narzędzie badawcze w lutym-grudniu 2022 r., a uczestnicy (n = 505) zostali wybrani z całej populacji,

która obejmowała zarówno kadre kierowniczą, administracyjną, jak i akademicką/pozaakademicką wybranych uniwersytetów spośród sześciu stref geopolitycznych w Nigerii, przy użyciu prostej techniki losowej. W badaniu zastosowano współczynnik korelacji rang Spearmana i testy Kruskala-Wallisa do testowania hipotez statystycznych. W oparciu o wyniki współczynnika korelacji rang Spearmana, hipoteza H1 została odrzucona, a korzystny, umiarkowany i statystycznie istotny związek między wynikami akademickimi studentów a praktyką zarządzania uniwersytetem został potwierdzony. Jednocześnie hipoteza H2 została potwierdzona za pomocą testu Kruskala-Wallisa i nie ma statystycznie istotnej różnicy między wynikami akademickimi studentów a położeniem geopolitycznym uniwersytetu. W badaniu stwierdzono, że skuteczna demokratyczna praktyka zarządzania pozytywnie wpływa na ogólną jakość kształcenia uniwersyteckiego. Badanie jest wyjątkowe, ponieważ zasady modelu poprawy jakości kształcenia uniwersyteckiego (model UEQI) zostały zastosowane w celu poprawy status quo.

Essay

**SENIŘI, CO NEDOVEDOU GOOGLIT, UŽ STEJNĚ VYMĚŘELI...
O STÁRNUTÍ, DEMENCI A PEČOVATELSTVÍ**

Alice Jedličková

Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně humanitní a pedagogická,
Katedra českého jazyka a literatury,
Komenského 314/2, 460 01 Liberec V, Česká republika

e-mail: alice.jedlickova@tul.cz

Abstrakt

S narůstajícím věkem dožití bez výrazného nárůstu dožití ve zdraví a s počtem seniorů v populaci, kteří vyžadují zvláštní péči v důsledku nesoběstačnosti v návaznosti na neurodegenerativní onemocnění, narůstají i nároky na domácí a institucionální péči o tyto osoby. Z někdejší individuální rodinné starosti se stala zásadní společenská výzva. Souvislosti tohoto problému a zkušenosti rodin starších nemocných jsou v poslední době stále častěji reflektovány v umění. V příspěvku se zaměříme primárně na novější literární a filmová díla z domácího kontextu (Urban: *Dr. Alz*, Vlasáková: *Těla*, Slavík: *Tancuj Matylde*), k dalším kulturně blízkým budeme odkazovat pro srovnání. Ve výkladu sledujeme, které sociální kontexty a subjekty umělecká díla tematizují; zda se zaměřují spíše na nemocného nebo na změny v rodině; zda setrvávají v soukromé sféře nebo zahrnují aspekty institucionální; zda využívají spíše perspektivu nemocného nebo pečujícího a jakých účinků těmito postupy dosahují, tj. jak mohou přispět k povědomí o problému, jeho reflexi a společenskému zpracování.

Keywords

Artistic representation; Caregiving; Communication; Dementia; Generation; Social schemes.

Úvod

Podle údajů Českého statistického úřadu (ČSÚ, 2024) se počet i podíl seniorů (osoby ve věku 65 let a více) v české populaci téměř nepřetržitě (s výjimkou pandemie) zvyšuje už od poloviny osmdesátých let minulého století. Zatímco v roce 1993 tvořili senioři 13 % populace, na konci roku 2023 to bylo už 20 % (2 237 322 obyvatel, údaj k 17. 5. 2024). Od roku 2006 mají senioři trvale početní převahu nad dětmi mladšími 15 let, v prosinci 2023 připadalo na 100 dětí téměř 130 seniorů, očekává se, že v roce 2040 tento poměr přesáhne hodnotu 200. Výroční zpráva České Alzheimerovské společnosti za rok 2023 (ČALS, 2023, s. 5) uvádí počet lidí s demencí žijících v ČR v závislosti na pohlaví takto: 116 533 žen, 54 220 mužů a tuto predikci vývoje: zatímco v roce 1960 to bylo 49 000 osob, v roce 2023 171 000, odhad pro rok 2050 je 297 000.¹

Stárnutí populace a zvyšující se věk dožití bez zachování zdraví a pohody se stávají zásadním společenským problémem. Až v posledních letech se pozornost obrací k osobám pečujícím,

¹ Popis vlastní metodiky výpočtu je ve výroční zprávě ČALS (2023, s. 6).

k hledání možností jejich podpory i porozumění jejich zkušenosti. V následujících analýzách se zaměříme na to, jak se k tématu staví aktuální literární a filmová tvorba; kde tvůrci spatřují ohnisko problému, jaké přístupy volí k jeho zobrazení a s jakými účinky.

1 O ženském stárnutí, generační propasti a péči bez hranic v próze Kláry Vlasákové, *Těla* (2023)

Mohlo by se zdát, že bezmocnost a pečovatelství jsou v próze Kláry Vlasákové *Těla* (Vlasáková, 2023) až sekundárním, ne-li terciárním tématem: tím primárním je totiž generační propast v náhledu na svět, jež se otvírá mezi matkou, plachou a submisivní šedesátnicí Marií a její dcerou Rózou v mladším středním věku. Ta se k matce chová s přezíravou nadřazeností, jednak pro její názory, jednak i proto, že je ještě slabší než ona sama. Na tyto dvě postavy je navázáno téma ženského stárnutí – odtud název *Těla* jako upozornění na to, že ženská bytost je nadále vnímána právě prizmatem zevnějšku – a také plodnosti.

Zatímco matka, byť intenzivně vnímá svoji pozici „neviditelné ženy“, se snaží čelit ubývání sil, aby si mohla přivydělávat jako chůva, dcera řeší problém s neplodností: Opakovaně je podrobována spolu s mužem nedůstojným procedurám na klinice asistované reprodukce, podléhá tíživému pocitu selhání a zlobí se na nepochopení okolí. Pro svou matku však pochopení nemá: je pro ni prototypem *losera* devadesátých let, který se „nechopil šance“, nezískal kapitál; přitom se jí nestydí žádat o peníze nebo jí vnucovat nevýhodnou výměnu bytu.

Marie je nekonfliktní, ve své snaze přizpůsobit se a vyhovět všem až submisivní a snadno manipulovatelná. Přestože vyprávění ve třetí osobě zobrazuje její vnitřní svět, Marie se i tak jeví spíše jako objekt než subjekt příběhu. Její psychologický profil je navíc dán i sociálně historicky: patří ke generaci zaměstnankyň, jejichž emancipace spočívala pouze ve vykonávání dvou směn: zaměstnání a domácí práce.

Marie se pohybuje jen na okraji životů druhých, naslouchá a slouží. Má tendenci přeceňovat náhodné a zdvořilostní projevy vlídnosti. Zásadním krokem v jejím fádším životě chůvy je doprovodit místo zaneprázdněné matky otce s dětmi, jež má ráda, na dovolenou k moři. Během příjemného pobytu zažívá Marie epizodu jakoby převzatou z romantického filmu: v butiku si nechá vnutit drahé šaty, protože jí mimořádně sluší. Odměnou je jí obdiv hostitelské rodiny, který ji uvede do iluzorního stavu, že pro druhé má nějakou osobní hodnotu. I toto krátké štěstí je však ztrpčeno: trucovité děvčátko odplave příliš daleko a Marie jí musí zachraňovat před utopením. Všichni ji chválí jako hrdinku, Marie se však trápí pocitem viny: dítě ztratila z dohledu a zachraňovala ho hlavně ze strachu před hněvem rodičů. Ti ostatně Marii požádají, aby se s dětmi už nestýkala, protože v nich může vzbuzovat negativní vzpomínky. Navrhnou místo toho péči o prarodiče.

Šedesátnice Marie se postupně ujímá seniorů 10–20 let starších, jejichž zaměstnané děti péči přestávají zvládat. Z důrazu, jaký její zákazníci kladou na úklid, zajištění osobní hygieny, teplé stravy a podobně, je zřejmé, že prioritizují zajištění viditelného pořádku v domácnosti a obecných hygienických nároků. Za tím stojí nejen vlastní potřeba zbavit se obav z nehody a mít situaci pod kontrolou, ale také vyhovět „nárokům civilizované společnosti“. Vedle omluvného sdělování deficitů v chování a sebeobslužnosti seniora nikdy nezazní informace o tom, co má dotyčná osoba ráda, čím se chce zabývat nebo co jí chybí, co se jí nelíbí. Marie sama zjišťuje, jak se svými pacienty vyjít. Její tolerantní povaha se konečně projevuje pozitivně: ohleduplně řeší hygienické nehody seniorů, oceňuje jejich snahu o samostatnost, pozorně naslouchá seniorce smířené se světem i té, která už začíná trpět bludy – jen se mezi její představy snaží nenápadně vpravit praktické úkoly péče.

Mariina vstřícnost – nevdává jí dotýkat se staré kůže ani převazovat nehojící se rány – se stane kamenem úrazu její pečovatelské úlohy. Když jednou uloží vyčerpaného a bezmocí zahanbeného klienta do postele, ten jí jaksi automaticky udělá vedle sebe místo. Sdílení lidského tepla a pocit bezpečí oba potěší. Starého muže však situace až překvapivě vzruší, a Marie přes jeho omluvy reaguje poskytnutím sexuální úlevy. Nemyslí na svoji rozkoš, stane se to pro ni součástí péče o tělesné blaho klienta. Její speciální péče se však prozradí a klientův syn ji obviní ze sexuálního zneužívání mezitím zemřelého otce; představa sexuálně aktivního starce je pro syna nepřijatelná. Když se pak Mariina rozčilená dcera domáhá vysvětlení, proč k tomu došlo, Marie odpoví zcela nevině: „*Možná jsem jen chtěla být užitečná...*“

Vždy zavrhaná a teď již definitivně zavržená šťastně otěhotněvší dcerou, po ztrátě klientely a obavách z obvinění ze stíhání Marie najde jediný způsob, jak se situaci vyrovnat: Druzí ji téměř nikdy neviděli, když si počínala řádně nebo dokonce výborně. Dceři, pokud jí nesloužila, spíše překážela. Proč by tedy měla být najednou vidět jen pro svůj prohřešek? Marie odejde, ztratí se, prostě zmizí. Románový dovětek patří dceři Róze, která se nesnaží vyrovnat se zmizelou matkou, nýbrž obrací se s poselstvím k nově narozenému dítěti. To, že i ona možná bude jednou pro svou dceru stará, ji pochopitelně nenapadne.

1.1 Senior jako břímě a objekt

Mikropříběhy Mariiných stařečků, z nichž mnozí zemřou v nemocnici, zvýrazňují dva problémy: zaprvé zoufalá snaha přetížených dětí udržet v domácnosti seniora ony „civilizační standardy“ vede k narůstající nervozitě a vyčerpanosti, jež může vyústit v necitlivost vůči rodičům. Přitom „odebrání seniorů“ jako v případě dětí v chudé až zanedbané domácnosti rozhodně nehrozí. Velká část české společnosti se shoduje na tom, že pokud „zanedbání péče“ spočívá v chudých domácích podmínkách, ne však starostlivosti o děti, je to důvod k sociální pomoci, nikoli předání dětí do náhradní péče. Tolerance nepořádku v domácnosti seniora je však nastavena velmi nízkou.

Pečovatelsví o nesoběstačnou osobu v rodině v Česku nejčastěji prostě „zbude“ či vyjde na ženu, nezřídka příslušnici sendvičové generace, srov. (Klímová Chaloupková, 2013; Šindelář, 2014). Ta se někdy musí vzdát svého zaměstnání a příjmu, využívat příspěvku na péči a čelit jeho přehodnocování motivovanému změnami politiky v oblasti sociální péče. Čelí ale také zhoršení vztahů s ostatními členy rodiny, vyhoření nebo poklesu sebeúcty: nucená ztráta oblíbené profese může vést k rozmytí její identity a narušení (sebe)jistoty. Vyhasínání rodinných vztahů, ubývání přátelské přítomnosti, absence fyzického kontaktu, třeba pouhého doteku jako projevu náklonnosti v péči o seniory zásadní téma. Nedá se vyloučit, že může být v tomto smyslu lepší institucionální péče s kontaktními terapeutky, s poskytováním drobných aktivizačních masáží, terapií s domácími zvířaty a podobně, zatímco sociální a emocionální kapacity pečující osoby vyčerpaná chodem domácnosti se snižují, srov. (Skálová, 2013, zvl. s. 95–97).

Potenciál umělecké reprezentace se ukazuje tam, kde tendenci k „objektivizaci“ seniora, respektive redukci jeho osobnosti na „rodinný problém“ vystihují nejen obsah, ale konkrétní umělecké metody. Například Marek Šindelka volí specifický vyprávěcí postup v povídce *Jméno* v souboru *Zůstaňte s námi* (Šindelka, 2011): Tři sourozenci se dohadují o umístění chřadnoucího otce v pečovatelském zařízení; nejstarší bratr opakuje reklamní klišé o kvalitě poskytovaných služeb, dcery váhají; otec však z diskuse nevědomky vyčleňuje a ten pak působí jen jako její filtr. Starý muž ustaraně přemýšlí o likvidaci škůdců na zahradě a se zděšením zjišťuje, že si nemůže vzpomenout na jméno své ženy; komunikace jeho dětí k němu doléhá slabě a útržkovitě, až se z ní stane nesmyslný sled slov.

Ještě radikálnější metodu volí film *His Three Daughters* (Jacobs, 2023), v jehož příběhu se sejdou tři velmi rozdílné sestry v bytě svého umírajícího otce. Přestože nemocný je pod kontrolou přístrojů, s péčí pomáhá zdravotní sestra a radí asistent pro rodiny umírajících, situaci evidentně nezvládají. Příběh se rozvíjí jako zobrazení konfliktů mezi velitelskou perfekcionistickou Katie, citlivou Christine, jež si ukládá úlohu vždy pozitivní mediátorky, a bohémskou Rachel, jež se o otce dosud starala. Otce samého však spatříme až před závěrem filmu příběhu: do té doby je přítomen jen v řeči druhých postav: pro Katie jako rodinný a sociální problém – zaručit zdravé prostředí, získat potvrzení dříve vysloveného přání (DNR) – pro Christine hlavně vzpomínka na dětství. Jen pro Rachel je to skutečně živý člověk, jemuž chodí sdělovat výsledky fotbalových zápasů a svoje sázkařské úspěchy či omyly. Jak se v takovém sociálním mikrodramu dá očekávat, do situace se v náznacích promítá odlišná povaha, zkušenosti i životní naladění sester i dávné prožitky krivdy. Sdílený stres a lítost však postupně přiměje starší sestry odložit sociální masky, jež byly sice jejich sebeobranou navenek, ale zároveň překážkou jejich autentického prožívání. Tato proměna pak vrací tvář a hlas otci, který byl dosud „zastoupen“ pípáním přístrojů nad němým a hlavně skrytým tělem: sestry si jej však představí takového, jaký býval, laskavého a velkorysého.

Ve vyprávění Kláry Vlasákové se střídá přesvědčivé podání prožitku stárnutí z perspektivy protagonistky Marie s dosti ploše působícím hlediskem dcery a popisnými pasážemi zobecňujícími generační zkušenost.² Pro dynamizaci vztahů postav i řešení zápletky však využívá osvědčené scénářistické postupy (konflikt názorů na svatební oslavě, dočasné, iluzorní zkrásnění stárnoucí ženy, „zmizení“ postavy). Všechny tyto příklady ukazují, že „příběh“ stárnutí a bezmoci může zásadním způsobem formovat hlavně perspektivizace podání.

2 Triumf kamery a herectví nad didaktickým příběhem, film *Tancuj Matyldo* (režie Petr Slavík, scénář Nataša Slavíková, Petr Slavík, 2023)

Film *Tancuj Matyldo* (Slavík, 2023) je příběh exekutora Karla a jeho vztahu k matce, bývalé zpěvačce, jež si od něj v dětství udržovala odstup (mj. oslovením Matyldo místo mámo). Karel vztah k seniorce udržuje jako pravidelně plněnou povinnost a nevšimne si proto u vždy náládové matky úbytku soudnosti. Pocítí to až ve chvíli, kdy matka přenechá zdarma svůj byt dvojici podvodníků a nastěhuje se k němu. U Matyldy narůstají poruchy paměti a zmatenost, je jí diagnostikován Alzheimer. Karel se zoufale snaží udržet spolužití a čelit problémům s matčíným chováním, podlehně však nátlaku partnerky a umístí matku v ústavu. Odtud ji pro skandálně špatné zacházení zase bere zpět a předává do péče syna, který se nedostal na vysokou školu. Jak syn, tak profesionální pečovatelka³ však nezvládají kritické situace, vyčerpaný Karel opakovaně hledá matku s pomocí policie. Jeho vztah s partnerkou se rozpadá. Mění se však jeho pohled na životní obtíže: dosud zásadový muž, pro nějž měřítkem života byl zákon a abstraktní etika, si postupně připouští možnost nahlédnout složitou situaci obyčejných dlužníků. Nalezení stop matčiny někdejší lásky mu dovolí odpustit jí absolutní preferenci vztahu k manželovi a přivedou ho k myšlence na gesto smíření. To je nakonec nejen pro odcházející Matyldu, ale i pro něj a jeho syna povznášejícím zážitkem.

² Podobný problém lze v aktuální české próze soustředěné na individuální osud pozorovat obecně; například v oceňované próze Marka Torčíka o dospívání a přijetí sexuální orientace *Rozložiš paměť* (Torčík, 2023) vyznívá pokus objasnit motivace politických postojů lidí v městě negativně zasaženém strukturálními změnami v devadesátých letech jako sociologický přílepek, nikoli integrální součást příběhu.

³ Nastane tu obdobná situace jako v dramatu Floriana Zeller *La pére* (Zeller, 2012), resp. stejnojmenném filmu *The Father* (Zeller, 2020): v obou příbězích mladá sebevědomá pečovatelka nezvládne nevyzpytatelnost nemocného a s výčitkami namířenými proti špatnému rozhodnutí rodiny o domácí péči odmítne pokračovat v práci. Zdánlivě epizodický moment však ukazuje jeden z neurgických bodů pečovatelství: obtížné rozhodování bez podpory a bezbrannost pečujícího vůči (selhávající) autoritě.

Scénář psal režisér Slavík společně s manželkou Natašou, jež péči o pacienta s Alzheimerem zažila a věnuje se šíření povědomí o nemoci. Spoluautoři byli chváleni odborníky za zobrazení postupu nemoci; stejně tak si uznání za její ztvárnění vysloužila herečka Regina Rázlová. Jenže realistické a výstižné podání průběhu nemoci, byť k umělecké metodě patří, ještě nezaručí přesvědčivý obraz lidské zkušenosti. Přitom o jeho komplexnost se autoři rozhodně pokusili tím, že se nezaměřili jen na protagonistku, ale proměny rodinného prostředí. Možná, že to bylo právě soustředění na reprezentaci průběhu onemocnění, jež zapříčinilo reduktivní povahu některých složek příběhu nebo naopak jejich až příliš názorné, ba didaktické zobrazení.

Exekutor Karel je hned na začátku ukázán jako nemilosrdný a nenáviděný zástupce svého povolání, který odmítá jakoukoli dohodu či zprostředkování. Jeden zoufalý dlužník se nakonec zastřelí; jak rozhořčeným sousedům, tak žurnalistovi nebo ustarané dlužnici pečující o ochrnutého manžela Karel argumentuje abstraktní etikou: zákony platí pro všechny, on chrání věřitele před dlužníky, kteří zákon porušují, a poctivě se drží „úředního postupu“. Tato fráze se v příběhu mnohonásobně vrací: třeba v řeči sociálních pracovníků, jež matku prohlásily za soběstačnou podle „daných kritérií“,⁴ a tím rodině znemožnily získání příspěvku na péči. Nebo v řeči ředitelky pečovatelského ústavu, jehož prostředí je zobrazeno velmi schematicky, a to negativně – to ovšem českého diváka nepřekvapí, protože negativní zkušenosti s chováním úřadů nebo kvalitou péče v zařízeních má významná část pečujících osob. V příběhu je však Karel takto názorně „trestán“ stejnou rigidností, jakou sám uplatňoval. Když se obměkčen pokusí vrátit zabavený notebook ochrnutému muži, dozví se, že mezitím zemřel.

Jako by děj trochu dával za pravdu tvrzení Karlovy přítelkyně Lucie, že se opožděně snaží vykoupit ze svých hříchů. Karlův vztah s touto racionální advokátkou je zobrazen tak chladně, že působí až neživotně: chybí v něm důvěrnost a blízkost, nikdy se přesvědčivě nezasmějí, neobejmou, polibkem Lucie ocení jen luxusní dárek...). Jejich komunikace je věčně napjatá a plná kliše (Lucie si přeje „svůj život“, „ujíždí jí vlak“). Psychologická úloha partnerky spočívá v naléhání na to, aby se Karel matky „zbavil“. Rozkolísává tak Karlovo původně pouze morálně, postupně i emocionálně motivované rozhodnutí o matku pečovat: uvědomí si, že to nedělá z povinnosti, ale protože mu jí je líto. Tento rozkol vztah předvídatelně zničí.

Reduktivní a schematické je i podání Karlova syna Pavla: rozmazlený, nezodpovědný příslušník zlaté mládeže je zobrazován ponejvíce v klubu s kumpány, kteří ho nemají rádi a popichují kvůli otci, věčně je bez peněz kvůli nakupování marihuany. Typická je i první Pavlova reakce na zoufalý stav babičky utlumené, znečištěné a připoutané v ústavu: situaci nahrává, aby ji mohl vyvěsit na sociální síť. Jeho tolerantní postoj k babičce zprvu provází lehkomyšlnost a nedbalost v péči. Ilustrativní epizoda, v níž Pavel havaruje s cizím autem pod vlivem drogy, je úplně zbytečná, závažný přečin totiž nemá žádný vliv na chod děje. Karlův přísný postoj k Pavlovi se dlouho jeví jako oprávněný: až ke konci se dozvídáme, že se Karel vždycky zajímal jen o synovy výkony, všímal si selhání a neoceňoval úspěchy: Jako by syna trestal za odtahité chování své vlastní matky či nepřítomnost otce ve svém dětství.

Ona chladná atmosféra i naladění postav jsou signalizovány i vizuálními prostředky: Karlův byt je plný tlumené šedé, šedozelené a šedomodré, světlo tlumí stažené žaluzie; zlatavé světlo provázející vánoční atmosféru se ukáže jako dočasné, ba iluzivní: Lucie falešnou rodinnou idylu s Karlovou matkou krutě rozbije, Pavel šťastné chvílky s milou dívkou zkazí autonehodou.

⁴ Byť je scéna až groteskně nadsazená (sociální pracovníce přistihne Matyldu, jak s Pavlem kouří marihuanu) a připomíná situaci z filmu *Kolja* (Svěrák, 1996), obsahuje podstatný moment zkušenosti: strach seniora, že bude „označen a vyloučen“ jako nemohoucí, jej vede k pozitivní sebereprezentaci a lhaní.

Skutečná síla této filmové výpovědi spočívá ve vyváženém sledování proměny nemocné matky i pečujícího syna Karla. Byť se pokus zobrazit svět perspektivou změněného vědomí pacienta jeví umělecky lákavý, autoři se jí vyhnuli. Je to v logice povědomí o povaze nemoci, neboť o vidění světa takového pacienta – na rozdíl třeba od osob depresivních – není dostatek informací.⁵ Hrozí pak lacině efektní deformace vidění reality. Matyldu v jejím narůstajícím zmatení vidíme většinou zvenčí, často ale v blízkém záběru vyděšené nebo vyčerpané, a proto náhle zestárlé tváře. Postupně však protagonistku stále více sledujeme očima jejího syna, kamera přejímá jeho perspektivu: ať už v přímé interakci postav nebo jen zoufalém napření Karlova uštvaneho pohledu tam, kde by Matylda měla být, ale není; nebo je, ale být nemá – třeba na střešní terase nebo s podpálenou krabicí rodinných pamětihodností na podlaze kuchyně. Právě stará fotografie však přivede Karla k nápadu obnovit alespoň na chvíli Matyldinu paměť štěstí: vezme ji na výlet do Normandie, k místu proslavenému i Monetovým obrazem *Útesy v Étretat* (Monet, 1885). Matyldě se vybaví dávný výlet s manželem, Karel s Pavlem pro své potěšení vyčkají na západ slunce a užívají si atmosféru jako z Monetovy malby. Cesta a inscenace dávné chvíle jsou „hodně filmové“, mediálně i žánrově typické postupy; v příběhu připomínají krátkost prožitku štěstí. Matylda nakonec poklidně zemře doma; otevřenou, byť relativně „milosrdnou“ tematizací tělesnosti tento proces připomene Hanekeho film s tragickým vyústěním *Láska* (Haneke, 2012). Smířené přijetí zdvojené pečovatelské role smíří otce se synem navzájem. I proto se na sebe mohou usmívat, když jedou uložit Matyldinu urnu – do hrobky, již babička pošetile vyzdobila zvětšeninou iluzorní vánoční fotografie „šťastné rodiny“.

Ona „inscenace šťastné chvíle“, příznačná spíše pro romantické filmy, má však svůj ekvivalent v realitě: Její efektivitu stvrzují charitativní aktivity jako *Sanitka splněných přání* (ASČR, 2024) nebo nemateriální dary *Ježíškových vnoučat* (NFCRo, 2024) – nemocní v terminálním stadiu a nepohybliví senioři svorně touží po zážitku, který nutně nemusí být filmově atraktivní, ale jaký je pro ostatní běžný: třeba po návštěvě zoo nebo vyjížďce k řece. Potvrzuje to i práce s virtuální realitou: podle výzkumu prováděného v době pandemie, srov. (Suchomelová et al., 2022), si senioři častěji přejí „zanořit se“ do míst, která znají, nebo v nich mohou potkávat druhé lidi, než do exotických či snových krajín.

Přes zkratkovitý náznak kritiky institucionální péče⁶ a schematičnost vedlejších postav je film *Tancuj Matyldo* jímavou psychologickou studií nemocného i pečujícího, nepochybně i díky vynikajícím hereckým výkonům Reginy Rázlové a Karla Rodena. Bez „morální nápravy zlého exekutora“ by film byl méně didaktický, ale ztratil by jednu linii konfliktů. Primárně však nejde o proměnu Karlovy filozofie úspěchu a abstraktní morálky ve vstřícnost vůči světu, ale o proces přijetí a smíření: Karlovo smíření s vlastní minulostí, jež mu dovolí smíření se synem; synovo přijetí odpovědnosti za babičku jako první krok k vlastní dosud odkládané dospělosti, tedy k odpovědnosti; smíření s tím, že Matylda, jež nebyla laskavou chápavou bytostí, se jí už stát nemůže, protože přestává být sebou samou.

⁵ Náznaky takové perspektivy vidíme v Zellerově filmu *The Father* (Zeller, 2020), v němž se díky rafinované kameře interiér najednou jeví nikoli deformovaný nebo nedosažitelný, ale jen „divný“, v souladu s protagonistovým pocitem, že se kolem něj děje něco, čemu nerozumí.

⁶ Takový přístup je naopak vysoce ceněn v díle polského autora a režiséra Mateusze Pakuły *Jak nie zabilem swojego ojca i jak bardzo tego żałuję* (Pakuła, 2021); na motivy prózy režisér vytvořil drama (Pakuła, 2023): u nás uvedeno na festivalu Divadlo v Plzni v roce 2024, s titulem *Jak jsem nezabil svého otce a jak moc toho lituji*. Kontroverzní titul odkazuje k touze protagonisty ukončit utrpení nemocného otce i své „spoluumírání“; kriticky se staví k veřejnému zdravotnictví i církvi, jež z jeho perspektivy jen prodlužují utrpení pacienta.

3 „Už mi to začalo... Myslím ten konec” – Miloš Urban, *Dr. Alz* (2024)

K tématu stáří se nově obrátil i autor, v jehož románech se prolínají dávné světy se současným či utopickým, temná magie s exaktní vědou, milostný příběh s kriminální zápletkou, nebo patří k atraktivnímu žánru „industriálních biografií“. Titul čerstvě vydaného románu Miloše Urbana působí na první pohled jako marketingový tah, narážka na reklamní strategie velkých firem: síť lékáren, jež svou značkou proklamuje vysokou míru odbornosti (*Dr. Max*), na dodavatelskou firmu *Alza*, jejíž služby – od prodeje elektroniky až po léčiva – propaguje odpudivá animovaná postavička s pronikavým hlasem, mimozemšťan *Alzák*. A konečně název implikuje zkratku jména doktora *Aloise Alzheimer*a, jež proti vůli nositele dalo název neurodegenerativnímu onemocnění.

Protagonista a vypravěč, sedmdesátník Gustav Molitor, má jako bývalý nakladatelský redaktor blízko k literárnímu psaní. Právě psáním se snaží čelit postupujícím projevům demence a hlavně klást aktivní odpor diagnóze: její název záměrně zkracuje, familiárně nahrazuje křestním jménem *Alois* nebo (zřejmě nezáměrně) komolí na *Altmeister*.

Mimoděké jazykové chyby coby stopy slábnutí intelektu předjímá oblíbený trik postmoderního románu, totiž jeho mystifikační rámcování. Tentokrát ovšem ve funkci autentifikační: „*Na základě přání pisatelovy rodiny nebyl text jazykově upraven, a to ve jménu udržení autenticity zápisů*“. Plíživé změny čtenář pozoruje v záměnách blízkých slov a zkomoleninách, jež – vedle vypravěčovy upovídání – vnášejí do smutného procesu i něco humoru.⁷ Vyprávění uzavírá v *Dovětku* Gustavův syn po smrti protagonisty: „*Jeho zápisky jsou plné kravinců prorostlých lučným kvítím; nechal jsem to tak.*“ (Urban, 2024, s. 247).

Gustav usilovně procvičuje paměť (opakuje si násobilku, vypočítává složení snídaně, účastní se televizního kvízu, trénuje, často neúspěšně, procházky známým terénem). Snaží se jazyk nejen správně užívat, ale i reflektovat, chlubí se znalostí nových výrazů digitální kultury i kompetencemi v ovládnutí technologií, uvědomuje si generační proměny řeči (říkat, že je něco *out*, už je vlastně taky *out*, připouští si). Ukazuje se ale, že orientace v digitálním světě není samospasitelná: Gustav umí googlit,⁸ stahovat filmy, ovládat internetové bankovnínictví nebo samoobslužnou pokladnu: jenže zapomíná, kde nechal telefon, nebo že ještě nezaplátil, a z praktických zádrhelů propadá žalostné panice. Konfrontace digitálního a analogového, ne-li fyzického světa odhaluje další generační mezery: vnučka se brání, když se jí Gustav snaží připomenout rané dětství blednoucími barevnými fotografiemi. Jediný svět, který ji zajímá, je na sociálních sítích.

Tím účtešněji působí epizodka, kdy Gustav dokáže být užitečný mladým: když s chutí pozoruje skejťáky za dunivých zvuků techno, hudby, která by se mu v jeho věku měla nelíbit, požádají ho dvě lelkující dívky o opravu poškozených náušnic. Gustav si dokáže poradit a dívky ho nevidí jako dementiho starce, nýbrž zábavného a přitom zručného podivína. Scéna názorně ukazuje, jak pocít „užitečnosti“ vytrhuje seniora z trvalé úzkosti, že je „jen na obtíž“.

Tento namnoze nevyhnutelný prožitek seniora i pečujícího potvrzuje postava dcery, osamělé, věčně nervózní a nevrle. Její interakce s otcem jsou často konfliktní a čtenář se ani nediví: když jí otec předávají policisté, kteří ho místo v muzeu s vnučkou našli na divoké technoparty; když jí k otci coby zabloudivšímu houbaři volá ochranka prezidentské obory, nebo když otec, znechucený podezřelým vzhledem vyhodí nově pořízený vysavač z okna.

⁷ Příbuzný humor najdeme v próze *Pravidla směšného chování* Emila Hakla (Hakl, 2010): syn si paradoxně porozumí s otcem až ve chvíli, kdy starý muž na nemocničním lůžku takřka nesrozumitelně huhlá s trubičkou v ústech.

⁸ „*On doktor Alzheimer se jmenoval Alois, jak jsem si vygooglil, poněvadž nejsem senior, který by nedovedl googlit, ti už stejně vymřeli.*“ (Urban, 2024, s. 56)

Syn, který se vždycky považoval za outsidera vedle úspěšnější sestry, se s otcem již dávno rozkmotřil. Náznak usmíření, iniciovaného otcem, spočívá ve vzájemném vyjasnění příhody, již vypravěč ve svých zápiscích až obsedantně opakuje a variuje jako ilustraci svého rodičovského selhání; i syn ji celý život vnímal jako zásadní výraz otcovského nepřijetí. Opět se tu uplatňuje logika intimního rodinného dramatu: situace ohrožení a loučení s sebou logicky nese návraty k dávným křivdám.

Podobně jako u Vlasákové však naplano vyznívá snaha o vtažení společenského kontextu a nedávné minulosti: připomínka protagonistova krátkého, účelového členství v KSČ, poněkud skurilním způsobem zapojená do příběhu a nešťastně zpečetěná synovým omluvným vysvětlením v *Dovětku*. Otázka je, zda se téma v románu vůbec mělo objevit, nebyla-li mu věnována hlubší pozornost. Možná je to tím, že autorům se téma demence a pečovatelsví nezdá dostatečně angažované, možná je to tím, že soustředění na rozvoj onemocnění v určité rodinné konstelaci je příliš silnou konkurencí dalším tématům. Výsledek ale neprospívá ani vyjasnění minulosti, ani celku příběhu.

Závěrečnou citaci veršů „*Dylana Thomase, kterého měl táta rád, než na to zapomněl*“ (Urban, 2024, s. 255) můžeme opět číst jako smířlivou pobídku čtenářům s podobnou zkušeností: zkuste si vzpomenout na to dobré – byť to z paměti nemocného vymizelo.

Závěrem

Téma stárnutí, stáří a s nimi spojené klesající soběstačnosti či dokonce nástupu demence a nutnosti péče v rodině se v české literatuře i filmu ještě do prvního desetiletí nového tisíciletí objevovalo zřídka. Jako by se bylo zastavilo někde u Raisových *Výminkářů* (Rais, 1891) v devadesátých letech století devatenáctého. V poslední době však uměleckých reprezentací těchto procesů a zkušeností přibývá. Těžko říci, zda podnětem k jejich nárůstu byla životní praxe příslušníků sendvičové generace, nebo inspirace mnohem bohatší zahraniční tvorbou. Vliv mohl mít třeba oceňovaný americký film *Still Alice*, v české distribuci s titulem *Pořád jsem to já* (Glatzer & Westmoreland, 2014). Zaostřeno je tu na postavu padesátnice Alice, lingvistky, která onemocní předčasnou demencí, a jazykové deficity vnímá o to jasněji a bolestněji. Veškerými svými předpoklady vzbuzuje soucit: laskavá, krásná, vzdělaná a úspěšná matka tří dospělých dětí žijící v harmonickém manželství v dobře zajištěné rodině. Těžce zasažená rodina obtížně hledá způsob, jak se k situaci postavit. Aktivně si ho dokáže vytvořit jen nejmladší dcera, „černá ovce rodiny“, která si na rozdíl od svých snaživých sourozenců nedělá příliš starosti s úspěchem. Proto mnohem lépe snáší svoji k finálnímu neúspěchu odsouzenou roli matčiny kognitivní asistentky; spíše než se soucitem operuje na bázi nenáročnosti a tolerance.

Už tehdy si však kritika i diváci všimli výrazného vycentrování protagonistky i toho, že pocity ostatních členů rodiny zůstávají v pozadí. Právě sledované příklady české tvorby však ukazují, jak se proměňuje objekt zobrazení – mohli bychom říci „od Alice k Matyldě“ – tj. od všemi milované oběti předčasného onemocnění ke škodolibé stařeně, která nikdy nebyla dobrou matkou, a jak se zobrazení nástupu nemoci posouvá až k naprostému rozpadu osobnosti. Tuto proměnu provází také otevřenější tematizace tělesnosti ve stáří: zatímco téma de-estetizované ženské tělesnosti a intimity – byť v nepřekvapivém zpoždění oproti západním trendům – už se v českém umění usadilo, (sebe)reflexe fyzického chátrání, jakou nabízí novela Kláry Vlasákové, není mnoho. Zkušenost generace českých žen, jež v dospělosti zažily reálný socialismus, tu zastupuje příkaz, který řídí mysl stárnoucí hrdinky: tělo musí za všech okolností fungovat.

Postupně se rozšiřuje celkový záběr na postavy a prostředí, především na osoby pečující. Zatímco první změna souvisí spíše s volbou filmového žánru a také tolerancí české kultury

k humorné či groteskní nadsázce v zobrazení vážných témat,⁹ druhá je nepochybně motivována zvnějšku, společensky: narůstajícím zájmem nejen o úlohu, ale také vlastní život pečujících osob, snahou jim tuto úlohu ulehčit. Jedním z prostředků získání porozumění může být prosté „ukázání“ každodennosti pečující osoby a narůstající náročnosti péče o pacienta s neurodegenerativním onemocněním. Zatímco před dvaceti lety příslušníci starší generace moralizovali pečující osoby věku středního s argumentem, že oni sami se přece „zvládli postarat“, neuvědomovali si, že vypomáhali rodičům ve svém dnešním věku, nejčastěji otcům šedesátníkům po infarktu; péče o seniora s demencí byla spíše individuální záležitostí. Dnes však šedesátiletí často pečují o rodiče osmdesátníky a tvoří i významnou část pečovatelů v pečovatelských zařízeních. Lze předpokládat, že i vnímavost k problému je odstupňována generačně.

Potenciál umělecké tvorby promluvit do společenské rozpravy o stáří a nemoci se zvyšuje už s rozšířením tematického záběru, potenciál oslovit a zaangažovat individuálního vnímatele je podstatně spojen s volbou perspektivy, a to s využitím specifických předpokladů daného média: v Urbanově románu vyprávění v první osobě dovoluje subtilně stopovat proluky v ovládnutí řeči, záměny a zkomoleniny slov v textu, jehož psaní protagonista příběhu vnímá jako mezní možnost sebekontroly. Filmová kamera zase umožňuje dvojí blízkost: jak zpytování rozmrzelé tváře začínajícího pečovatele, tak převzetí jeho ustaraného pohledu v dynamické perspektivě odpovídající dynamice vývoje nemoci.

Zatím se zdá, že náročnému zprostředkování náročné zkušenosti příběhem se protiví zapojení širšího sociálního nebo politického kontextu: buď je takový pokus jen „přilepen“ k vlastnímu příběhu jako u Vlasákové a Urbana, nebo upadá do schématu jako ve filmu *Tancuj, Matylde*. Východiskem možná budou alternativní obrácení perspektivy: od individuální ke kolektivní, od vnější k vnitřní. Zatím tedy musíme docenit uměleckou reprezentaci problému v intimní rodinné dimenzi a její volnost v perspektivě hodnotové: zatímco v próze Annie Ernauxové *Obyčejná žena* (Ernaux, 1989) může zkušenost s blízkou osobou s demencí přinést převážně zraňující vzpomínání na osobu, již kdysi byla, i smutné poznání, že se ztrátou matky definitivně ztrácíme dítě, jímž jsme byli my sami, část své identity. Nebo jako ve filmu *Tancuj Matylde* může nasvítit proces a význam přijetí a smíření; a to je asi to největší pozitivum, jež se tu nabízí. Stejně jako pro sociální práci, zůstává i pro umění toto téma otevřenou výzvou.

Zdroje

ASČR (2024). *Sanitka splněných přání ASČR*. Asociace Samaritánů ČR. <https://ascr.cz/sanitka-prani-ascr-2/>

Bajgar, R. (režisér) (2019). *Teroristka*. Film.

ČALS (2023). *Výroční zpráva 2023*. Česká alzheimerovská společnost. <https://www.alzheimer.cz/cals/vyrocnizpravy/>

⁹ Potvrzuje to i film *Teroristka* (Bajgar, 2019), v němž penzionovaná učitelka ve snaze zachránit chatařskou osadu, v níž dožívá její těžce nemocná kamarádka, bere do rukou zbraň se záměrem zastrážit nebo i zavraždit místního mafiánského podnikatele. K nastolení společensky podstatného tématu, totiž nemožnosti občanů domoci se řádného jednání v samosprávě, v příběhu fungující spíše jako samoděržaví, využívá film dějových schémat westernu a posléze crazy a černé komedie. Prvoplánovost podání společenského problému, nekoherentní dramaturgie i westernová morálka protagonistky uváděly kritiky do rozpaků: navrhovali buď více nadsázky, nebo více sociálně kritické logiky. Diváky však zvláště westernová složka s Ivou Janžurovou coby mstitelkou s taškou na kolečkách baví, stejně jako *hlášky* dalších postav, například: „*Pani učitelko, za vámi policajti ani nebyli, že jo, starý lidi všichni podceňují, totiž podceňují...*“. Výrok poukazuje na schéma „bezmocné stařenky“ jako jediné společensky přijatelné role pro ženu vyššího věku, jež s ní není smířena, srov. (Vidovičová, 2018).

- ČSÚ (2024). *Senioři*. Praha: Český statistický úřad.
<https://csu.gov.cz/seniori?pocet=10&start=0&skupiny=31&razeni=-datumVydani>
- Ernaux, A. (1989), česky (1995). *Misto. Obyčejná žena*. EWA. Z francouzských originálů přeložila a doslovem opatřila Anna Kareninová. ISBN 80-85764-14-8.
- Glatzer, R., & Westmoreland, W. (režiséri) (2014). *Still Alice (Pořád jsem to já)*. Film.
- Hakl, E. (2010). *Pravidla směšného chování*. ISBN 978-80-257-0262-8.
- Haneke, M. (režisér) (2012). *Amour (Láska)*. Film.
- Jacobs, A. (režisér) (2023). *His Three Daughters*. Film.
- Klímová Chaloupková, J. (2013). Neformální péče v rodině: sociodemografické charakteristiky pečujících osob. *Data a Výzkum – SDA Info / Data & Research – SDA Info*, 7(2), 107–124. <https://doi.org/10.13060/23362391.2013.127.2.39>
- Monet, C. O. (1885). *Les Falaises à Étretat (Útesy v Étretat)*. Série maleb.
- NFCRo (2024). *Ježíškova vnoučata*. Praha: Nadační fond Českého rozhlasu.
<https://jeziskovavnoucata.rozhlas.cz/>
- Pakuła, M. (2021). *Jak nie zabiłem swojego ojca i jak bardzo tego żałuję*. Nisza. ISBN 978-83-665-9930-7.
- Pakuła, M. (2023). *Jak nie zabiłem swojego ojca i jak bardzo tego żałuję*. Divadelní hra.
- Rais, K. V. (1891). *Výminkáři*. František Šimáček.
- Skálová, A. (2013). Kvalita života osob s demencí v domácí a institucionální péči. *Aktuální otázky sociální politiky – teorie a praxe*, 7(2).
<https://theatrum.upce.cz/index.php/aosp/article/view/261>
- Slavík, P. (režisér) (2023). *Tancuj Matylčo*. Film.
- Suchomelová, V., Lhotská, L., Tetourová, R. (2022) Virtuální realita a její využití (nejen) v domovech pro seniory. Nakladatelství Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. ISBN 978-80-7394-943-3, eISBN 978-80-7394-946-4.
[https://www.mpsv.cz/documents/20142/9782228/Virtu%C3%A1ln%C3%AD%20realita%20a%20jej%C3%AD%20vyu%C5%BEit%C3%AD%20\(nejen\)%20v%20domovech%20pro%20seniory.pdf/0ffa6ae2-41e9-847b-d038-95ab0795f2bf](https://www.mpsv.cz/documents/20142/9782228/Virtu%C3%A1ln%C3%AD%20realita%20a%20jej%C3%AD%20vyu%C5%BEit%C3%AD%20(nejen)%20v%20domovech%20pro%20seniory.pdf/0ffa6ae2-41e9-847b-d038-95ab0795f2bf)
- Svěrák, J. (režisér) (1996). *Kolja*. Film.
- Šindelář, M. (2014). Sendvičová konstelace a well-being člověka: vhled do českého terénu. *Sociální studia / Social Studies*, 11(3), 31–49. <https://doi.org/10.5817/SOC2014-3-31>
- Šindelka, M. (2011). *Zůstaňte s námi*. Odeon. ISBN 978-80-207-1372-8.
- Torčík, M. (2023). *Rozložíš paměť*. Paseka. ISBN 978-80-7637-399-0.
- Urban, M. (2024). *Dr. Alz*. Argo. ISBN 978-80-257-4493-2.
- Vidovičová, L. (2018). New Roles for Older People. *Journal of Population Ageing*, 11, 1–6.
<https://doi.org/10.1007/s12062-017-9217-z>
- Vlasáková, K. (2023). *Těla*. Listen. ISBN 978-80-242-8855-0.
- Zeller, F. (2012). *Le Père (Otec)*. Divadelní hra.
- Zeller, F. (režisér) (2020). *The Father (Otec)*. Film.

SENIORS WHO CAN'T GOOGLE ARE EXTINCT ANYWAY...
ON AGING, DEMENTIA AND CAREGIVING IN ART

With the increasing life expectancy without a significant increase in health quality, the number of seniors in the population requiring special care due to incapacity following neurodegenerative diseases and the demands on home and institutional care for these persons are increasing as well. What was once an individual family concern has become a major societal challenge. The implications of this issue and the experience of families caring for a senior patient have recently been increasingly reflected in the arts. In this paper, the focus is primarily on recent works of fiction and film from the Czech context (Urban: *Dr. Alz*, Vlasáková: *Těla*, Slavík: *Tancuj Matyldo*); other culturally related works are referred to for comparison. In the enquiry, social contexts and subjects that the artworks represent are examined; we distinguish between those focused on the patient and those tracking the changes in the family, whether they remain in the private sphere or include aspects of institutional care, whether they use the perspective of the patient or the caregiver; and what effects these practices achieve, i.e., how they can contribute to awareness and reflection of the issue and its social processing.

SENIOREN, DIE NICHT IM INTERNET SUCHEN KÖNNEN, SIND SOWIESO AUSGESTORBEN...
ÜBER ALTWERDEN, DEMENTIA UND PFLEGE IN DER KUNST

Mit der heranwachsenden Lebenserwartung ohne nennenswerten Anstieg der Jahre in Gesundheit und mit der Anzahl der Senioren in der Bevölkerung, die aufgrund von Behinderungen infolge neurodegenerativer Erkrankungen besondere Pflege benötigen, steigen die Anforderungen an die häusliche und institutionelle Pflege dieser Personen. Was früher eine individuelle Familienangelegenheit war, ist zu einer großen gesellschaftlichen Herausforderung geworden. Der Kontext dieser Problematik und die Erfahrungen der Familien älterer Menschen werden in letzter Zeit öfters in der Kunst aufgegriffen. In diesem Beitrag werden wir uns auf neuere literarische und filmische Werke aus dem tschechischen Kontext konzentrieren (Urban: *Dr. Alz*, Vlasáková: *Těla*, Slavík: *Tancuj Matyldo*) und sie in Zusammenhang mit anderen kulturell nahestehenden Werke bringen. Es wird untersucht, welche sozialen Kontexte und Subjekte die Kunstwerke thematisieren; ob sie sich mehr auf die kranke Person oder auf die Veränderungen in der Familie konzentrieren; ob sie im privaten Bereich bleiben oder Aspekte der institutionellen Pflege einbeziehen; ob sie die Perspektive des Kranken oder des Pflegers einführen; und welche Wirkungen diese Verfahren erzielen, d. h. inwieweit sie zum Bewusstsein und Reflexion des Problems sowie dessen sozialer Verarbeitung beitragen können.

SENIORZY, KTÓRZY NIE POTRAFIĄ GOOGLOWAĆ, I TAK JUŻ WYGINĘLI...
O STARZENIU SIĘ, DEMENCJI I OPIECE NAD OSOBAMI STARSZYMI

Wraz z wydłużającym się wiekiem życia bez znaczącego wzrostu oczekiwanej długości życia oraz wielkością populacji seniorów, którzy wymagają specjalnej opieki ze względu na niesamodzielność wynikającą z chorób neurodegeneracyjnych, rosną również wymagania dotyczące opieki domowej i instytucjonalnej dla tych osób. To, co kiedyś było indywidualnym problemem rodzinnym, staje się poważnym wyzwaniem społecznym. Kontekst tego problemu i doświadczenia rodzin starszych schorowanych osób są coraz częściej odzwierciedlane w sztuce. W tym artykule skupimy się przede wszystkim na nowszych utworach literackich i filmowych z czeskiej krajowej produkcji (Miloš Urban: *Dr. Alz*, Klára Vlasáková: *Těla*, Petr Slavík: *Tancuj Matyldo*), a dla porównania odniesiemy się również do innych dzieł bliskich kulturowo. W interpretacji przyglądamy się, jakie konteksty społeczne i tematy poruszają wskazane powyżej utwory; czy koncentrują się bardziej na osobie chorej, czy na zmianach w rodzinie; czy pozostają w sferze prywatnej, czy obejmują również aspekty opieki instytucjonalnej; czy wykorzystują perspektywę osoby chorej, czy opiekuna; oraz jakie efekty w ten sposób uzyskują, tj. w jaki sposób mogą przyczynić się do propagowania świadomości o problemie, jego społecznej refleksji oraz przyswojenia.

CONSCIOUSNESS AND DECISION MAKING: ANALYZING BEHAVIORAL ATTITUDE ACROSS ADULTHOOD IN A SOCIO-ECONOMIC PLATFORM

Akanksha Nambiar

University of West Bohemia, Faculty of Arts, Department of Philosophy,
Sedláčková 38, 301 00 Pilsen, Czech Republic

e-mail: nambiarakanksha@gmail.com

Abstract

Humans are associated with varied decision-making skills in their daily lives. These involve a range of metacognitive abilities that primarily focus on being aware consciously or unconsciously while engaging in a particular action. In a given societal condition, finance plays a crucial role in understanding socio-economic and emotional factors. The article aims to understand the fundamental aspects of decision-making skills across adulthood within the crossroads of understanding the elements of finance, cognitive abilities, behavioral responses, and beliefs while executing an action. Lastly, the article is an ongoing thesis and will be continuing with research which will eventually be supported by data collection, thus helping us understand human behavioral system.

Keywords

Consciousness; Decision making; Financial exploitation; Socio-economic; Emotions; Confirmation bias.

Introduction

Humans are embodied with an intrinsic conditioning of conscious self, where we inherently recognize responsibility for our actions and choices (Nambiar, 2024). These actions are deliberated through decisions equipped with mental cognition and behavioral processes. Mental cognition enables varied roles such as being aware, reasonable, attentive, subject to mindfulness, and able to perceive the sound nature of an environment. Similarly, the term consciousness can also be comprehended with varied expressions.

“Consciousness encompasses both-attention and awareness. Awareness is the background radar of consciousness while attention is the process of focusing conscious awareness.” (Brown & Ryan, 2003, p. 822)

Decision-making is a complex mental function influenced by distinct cognitive skills and physiological adaptation. Humans engage in a myriad of decisions that shape our lives. Changing an initial decision in the new or potentially conflicting information phase is fundamental to adaptive behavior. Our cognitive ability, decision engagement, judgment, and choice are processed mentally, and it is here where we build our actions in society (Fischhoff & Broomell, 2020).

Human decision-making skills can be observed in different facets of our lives. These facets involve social, economic, political, and emotional factors (Nambiar, 2024). We encounter them daily; a few simple ones choose a particular route while driving for work, invest in the

stock market, finalize a housing lease, move to another city for work, prioritize family over work, or take a career break. Socio-economic factors involve income, education, housing, employment, and community safety. It is interesting to see how individuals engage in conscious or unconscious decisions involving these factors, which are the core impediments of our society. However, intricacies are involved when crises, such as financial exploitation, scams, or fraudulent means, are practiced. Along these components, we encounter a series of metacognitive impairments such as cognitive decline and confirmation bias, which act as precedence in socio-economic factors, thus highlighting the decision skill of an individual. Concerning the instances mentioned above, we can affirm that each one of them stirs emotional quotient in humans even though these are materialized from economic and social situations.

“When making a decision in a socio-economic scenario, the incidental emotional state of a person influences the decision one will make, and this, in turn, gives rise to the integral emotional state of the person.” (Ahmed et al., 2023, p. 1)

The rich literature on cognitive science highlights the age difference and decision ability varying from older to younger adults. The accounted reason is slower cognitive ability as an individual gets older; hence, compromising their decision-making skills. This article presents an ongoing doctoral thesis that focuses on the valuable insights gained from data collection, emphasizing the importance of human socio-economic and emotional decision making.

1 Research Objective

The article aims to identify possible differences in decision-making between older and younger adults and to understand the influence of socio-economic and emotional factors. Additionally, it seeks to bridge the gap between consciousness and socio-economic and emotional decision making (Nambiar, 2024). It adds as a tool to understand the materialistic value, i.e., the core statures in our society and human inclination while deciding upon a situation. Further, it would focus only on financial exploitation and scam susceptibility, which stands as the core crisis in today s world and impugning societal differences. The feature of financial exploitation will also indicate the high and low impact, which correlates with cognitive decline (Rami et al., 2014) as humans age.

The aim here is to answer the following questions: Is financial exploitation associated with more conscious or unconscious decision-making among older adults? Second, is there a higher risk of financial exploitation across adulthood when unconscious emotional decision-making is involved? Does cognitive decline play an essential role in an individual’s economic decision making? Lastly, why is age a significant factor in conscious and unconscious decision making?

Fundamentally, the article emphasizes each section by explaining the importance of decision-making, the socio-economic platform that dictates an individual’s decision skill in society, and the exciting addition of consciousness while engaged in an action. On this note, the article will be supported by an essential element, and eventually, it will strive to answer the abovementioned questions. The element will be presented in the form of an online survey-based experiment that incorporates the facets, i.e., socio-economic and emotional decision-making of an individual. It will be supported by data acquired from the survey experiment, which is currently in data collection and will be an active part of a doctoral thesis shortly.

2 Interpreting Human Decision Making and System Analysis

Decision making is an essential stage in human information processing. During this phase, individuals actively gather, organize, and synthesize information from diverse sources, which

helps them make informed and validated choices (Nambiar, 2024). People frequently make decisions based on what they believe they ought to do rather than what truly resonates with their preferences (Kahneman, 2012). According to Kahneman individual choices often diverge from their genuine preferences. This observation prompts a deeper examination of the cognitive and emotional factors, urging us to consider how these influences can lead us to act in ways that may not truly reflect our desires or values. Primarily, Kahneman (2012) introduces the famous analogy of system analysis.

The system analysis (Kahneman, 2012) emphasizes System 1 as fast (unconscious) and System 2 as slow thinking (conscious). It is often implied that humans make decisions and judgments through automatic or reflective processes (Quadt et al., 2022); both work well for us. For instance, in a daily scenario, how can we remember routes to our workplace from home and vice versa? Or comprehend a mathematical expression of $18 \cdot 15$. Here, we acknowledge the muscle memory humans have adopted in their everyday lives (Nambiar, 2024), hence internalizing and executing a series of complex inferences and making quick affirmative judgments (Brust-Renck et al., 2021). The attributes of System 1 include automatic and quick operation with little or no effort, and it lacks voluntary control. Simultaneously, System 2 handles challenging mental tasks requiring complex computations. It is also associated with the experience of agency, choice, and concentration (Kahneman, 2012).

“Kahneman’s decision-making model presents the human brain as an efficient information-processing medium. Concerning the above-posed question, system one is immediately activated on remembering the route to our workplace or switching indicators to turn left or right. On the other hand, for the mathematical questions, System 2 takes the lead.” (Nambiar, 2024, p. 301)

The decision-making approach mentioned by Kahneman enhances our behavioral outcome, which has been eloquently pointed out in his work. However, it is the researcher's inquisitive position to ponder the possible correlation of system analysis with socio-economic and emotional factors. A few questions we might stumble upon when discussing socio-economic axioms are: How do situations related to finance influence our decisions? If so, how can we determine their influences in our daily activities? Are we aware of these influences, and are they detrimental to our well-being? The answer to each one of them consists of financial axioms and the emotional inclination of humans, depending on their age, which impacts our well-being.

In a given society, humans are entrenched in varied social and economic conditions, one of which is finance, which holds a key position. Our society is divided into economic and class differences, instilling emotions such as vulnerability, jealousy, anger, resentment, and so on (Nambiar, 2024). The reasons are- our deep desire to belong, fear of deviation, information asymmetry, reinforcement through social validation, and peer pressure. Each one of them are associated with psychological settings. Starting with our deep desire to belong (Baumeister & Leary, 2007). It is observed that humans tend to make financial choices based on their desire to fit within social groups. It inherently leads to spending on items that we cannot afford. Second, fear of deviation involves our legitimate fear of being different. It involves our social circle and self-judgment of carrying oneself. Further, this fear raises the concern of discouraging us from making unconventional financial decisions. Third, information asymmetry states the importance of a lack of financial knowledge, which may lead to reliance on social networks, hence being misled without proper research. This ignites the feeling of helplessness and ego (Nambiar, 2024). Lastly, it is reinforcement through social validation. Sometimes, we may get positive feedback for certain financial behaviors, which motivates us to move ahead, even if that step is not wise (Mannion, 2024). With reference to previous

point, individuals often wish to equate with their peers, resulting in non-essential spending thus, leading to instability and financial stress. These co-factors are essential in acknowledging the structural differences bound in our society.

3 Age and Emotion-Based Decision Making

Age is principal to emotional financial decision-making. Research indicates that individuals above 60 have distinct decision-making styles thus indicating cognitive decline as compared to younger adults. One of the many pressing reasons involved is memory, specifically episodic memory, and old age, both well-established grounds in literature and scientific studies (Nambiar, 2024). Recognizing these differences can enhance understanding and improve financial strategies tailored to various age groups.

“The link of older age and financial literacy; concludes that a robust relationship exists between age and financial sophistication.” (Lusardi, 2012, p. 26)

Fundamentally, older individuals exhibit lower literacy due to longstanding influences such as limited education or worldly knowledge. Hence, financial fraud, exploitation, inconsistency in valuing the asset are prime causal outcomes of emotional decision making (Nambiar, 2024).

“Age differences in capacities (e.g., financial literacy and cognitive ability) and outlooks (e.g., motivations, emotional states, and confidence) can combine to affect both deliberative and intuitive decision-making processes.” (Chomik et al., 2022, p. 23)

It is observed that cognitive impairment inequity influences overall social welfare. Higher socio-economic groups have more advantages regarding healthcare, living conditions, and access to worldly knowledge than lower economic groups (McMaughan et al., 2020).

The financial exploitation and scam rate is reported through the systems of telemarketing and other forms of internet portal that targets older adults. Scams can be emotionally challenging for seniors, who hold the “*major sum of the nation’s wealth*” (Souare & Lloyd, 2008, p. 14).

“Older persons who are victimized lose assets accumulated over a lifetime and have limited opportunities to recover from financial losses due to less employment options, retirement, physical or cognitive disabilities.” (Dessin, 2000; James et al., 2014, p. 108)

Being a financial victim thereby results in a loss of independence and security. Additionally, as mentioned above, cognitive decline and memory loss are added reasons for older adults to be prime victims.

“Seniors are commonly perceived as cognitively vulnerable, sedentary due to physical disabilities (and thus generally at home to receive telemarketing phone calls), naively trusting, socially isolated, and unsophisticated about financial matters.” (James et al., 2014, p. 108)

Studies on this forum elevate our understanding of societal implications and the decision style about a particular age set. A wide range of survey-based experiments have thereby observed and published their results, highlighting adults with their cognitive ability, functional status, psychosocial factors such as social isolation, and literacy were associated with susceptibility to scams.

4 Understanding the Impact of Emotional Decision Making on Socio-Economic Factors

It is often understood that the economic status of an individual in a society tends to substantially impact emotional and physical being. Instances such as financial scams, debt, societal or class differences, and choosing to move cities for better economic possibilities are a few occasions that stir emotional quotient in humans. There are series and themes to understand how emotions are processed within varied scenarios. Among many decision science scholars, Jennifer Lerner's work on human behavior (Lerner et al., 2015) highlights essential characteristics. Emotion knowledge and regulation reflect an understanding of the causes and consequences. Emotion regulation refers to the strategies that influence emotions' intensity, timing, and expression (Lerner et al., 2015).

According to Lerner, emotional regulation can be categorized into integral, incidental, and immediate emotion. Starting with, integral emotions: Integral emotions stem from personal judgments and significantly impact decision making. For instance, someone feeling anxious about a risky decision might choose a safer alternative (Nambiar, 2024). These emotions can influence decisions at both conscious and unconscious levels. Incidental emotions are often subconscious and are shaped by previous experiences, affecting future choices. For example, frustration with one's lifestyle could lead to resentment, especially when engaging in activities one tries to avoid, like unhealthy eating, which could then impact the continuation of healthy habits. Lastly, immediate emotions; these are rapid emotional responses that arise when reacting quickly to a situation (Lerner et al., 2015; Nambiar, 2024).

In addition, upcoming research has also highlighted the importance of practical, deliberative, and emotional processes in decision-making. Information in decision-making is processed using two different modes of thinking: affective/experiential and deliberative. These decision processes are acquired from the lessons of Kahneman's system analysis. Therefore, the interplay between these two processes is fundamental to older and adult decisions. This interplay can be strategically used not only to understand theoretical means but also to adopt its design methods, which can be imperative to improving the decision-making styles of adults and older individuals, for instance, financial or medical treatment decisions.

Older adults process information less quickly than younger adults (Salthouse, 1990), and their deliberative abilities may need to be improved due to less efficient processing of perceived information. Aging is accompanied by cognitive decline and an increase in the ability to inhibit false and irrelevant information in the efficiency of controlled processing mechanisms. It is associated with deliberation, thus affecting explicit learning and memory. Second, the processing and use of affective knowledge in both routine (brushing, having coffee/tea) and non-routine decisions (picking up the newspaper from the store, fixing broken pipes decisions) may become more critical with age, reflecting aging-related changes in social goals (Salthouse, 2006). Third, experience in using practical knowledge grows as people age, so they may become adept at its use and eventually rely on it. These propositions suggest that as people age, they rely on affect or more deliberative abilities that require more significant conscious effort or do not help meet social goals. This shift may reflect an adaptive response to age-related changes in cognitive skills, life experiences, or processing goals that promote well-being. If aging influences affective or deliberative information processing, older adults are especially susceptible to various biases and potentially vulnerable to scams and deceptive advertising. However, another subject of interest in the study of judgment and decision making is the extent to which changes in these processes might improve decision-making later in life and moderate biases in judgment. Lastly, evidence suggests that older adults may be less consciously aware of factors that influence their judgments and decisions compared with younger adults. They are also less accurate in estimating absolute numeric frequencies,

overconfident in their judgments, and less able than younger adults to control the impact of automatic processing on their judgments (Peters et al., 2007).

In light of the given inferences, the thesis questions acknowledge and strive to find evidence on the essential factors surrounding socio-economic decision-making in society. Additionally, the motive of delving deeper into individuals' cognitive facets brings out a layer of learning more about mind and body. The next section unfolds an empirical approach by adopting a set of established psychology scales and strives to implement fascinating results conducted on humans.

5 Methodology

The thesis will incorporate an online survey-based experiment. The demographics involved will be participants ranging from the age group 30 and above, with no exclusions on the profession. However, the study lays strict ground on participants being native English speakers. Hence, the data is acquired from participants residing in the U.S. metropolitan area. The participant data will be acquired from the diversity of race and ethnicity, and data related to socio-economic status will also be collected.

Primarily, the study is designed to understand conscious and unconscious skills across various scenarios in adulthood. It will be operationalized by adopting five established psychology scales. These questionnaires will assess attention, awareness, emotional responses, belief systems, and an individual's susceptibility to scams in socio-economic scenarios and other decision-making processes. Thus, fortifying the essence of this thesis, the study will be housed by Qualtrics, an efficient survey tool for building and distributing surveys, collecting responses, and customizing surveys.

The first scale is the awareness scale (Baer et al., 2006), which will be used to understand consciousness. Philosophy literature supports and understands consciousness studies as aspects of mindfulness, awareness, and attention (Brown & Ryan, 2003). The awareness scale is a validated measure of mindfulness, a crucial aspect of consciousness. It will be executed to assess the participants' level of mindfulness during the decision-making process. Second, socio-economic variables will be operationalized through a Financial Exploitation Vulnerability Scale (FEVS) (Campbell & Lichtenberg, 2020) and the scam suppressibility scale (FINRA, 2024). The scam scale will build on our understanding of exploitation and fraudulent means practiced across adults. Further, the items of the FEVS were drawn from the Lichtenberg Financial Decision-Making Rating Scale (LFDRS) (Lichtenberg et al., 2018), which assesses the decision-making process around a real-world financial transaction. This scale is multifactorial and equipped to assess psychosocial and emotional changes that occur in adulthood. Socio-emotional selectivity theory proposes that older adults increasingly prioritize emotionally meaningful goals and attend more to positive emotional experiences than negative ones (Carstensen et al., 2006). Third, the emotional factor will be accessed through an emotion-based decision-making scale (Barchard, 2001). It measures a person's ability or tendency to rely upon emotions and gut reactions while deciding. Lastly, the confirmation bias scale will be assessed (Rassin, 2008). This scale assesses the human tendency to search, interpret, or recall prior information that confirms or supports one's prior beliefs or values. The data procured from this study will be analyzed and tested using Poisson regression. It is a generalized linear model form of regression used to model data and contingency tables. The expectant result is to show higher and lower levels (difference) of conscious or unconscious decision making (awareness scale) across adulthood. Additionally, it will indicate the degree of influence financial exploitation, scams, personal beliefs, and emotional factors have on participants while deciding upon a situation. Finally, the study will incorporate exploratory analysis, which includes a confirmation bias scale. This technique

will help us reveal data beyond hypothesis testing and better understand the data set and variables, thus indicating a possible relationship between them.

Currently, the survey is in the process of data collection. We expect approximately 600 responses. As mentioned above, an intense analysis will be carried out after the collection. The ideal timeline for collecting the responses will be 3-4 weeks, which covers the agenda of this study. In the end, the research is still being conducted and in an active form of the above mentioned status (Nambiar, 2024).

Ultimately, the study adopts a novel route to discern the fundamentals present in our society. It adds varied scope to learning about human cognitive tendencies and behavioral responses while engaging in social and economic conditions. Lastly, the researcher envisions an active collaboration between psychology and philosophy, thus encouraging many scholars to develop innovative and groundbreaking techniques.

Conclusion

Humans are embedded in this world in an ongoing process of action-perception cycle, which continuously interacts with our environment. The thesis sets its agenda to find a cumulative interest in understanding the crucial elements of our society and unraveling philosophical theories in the form of an experimental setup. It also encourages the study of human capacity while dealing with the socio-economic crisis and their emotional quotient when a vulnerable situation emerges. The significance of this research would be a fundamental understanding of the functioning of consciousness, which will create a linear thought about how consciously or unconsciously decision-making is enacted among the broader cross-sections of people. The success of this study and research will be a turning point in exploring decision science and encouraging many more additions to the field of neuro-philosophy.

References

- Ahmed, F., Berta, R., Bellotti, F., Lazzaroni, L., Floris, F., Barresi, G., & Carrion, J. R. (2023). Socio-Economic Decision Making and Emotion Elicitation with a Serious Game in the Wild. *Applied Sciences*, 13(11), 6432. <https://doi.org/10.3390/app13116432>
- Baer, R. A., Smith, G. T., Hopkins, J., Krietemeyer, J., & Toney, L. (2006). Using Self-Report Assessment Methods to Explore Facets of Mindfulness. *Assessment*, 13(1), 27–45. <https://doi.org/10.1177/1073191105283504>
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (2007). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. In: Zukauskienė, R. (Ed.), *Interpersonal Development*. (pp. 57–89). <https://doi.org/10.4324/9781351153683>
- Barchard, K. A. (2001). *Emotional and social intelligence: Examining its place in the nomological network*. Doctoral dissertation thesis. University of British Columbia. <https://doi.org/10.14288/1.0090848>
- Brown, K. W., & Ryan, R. M. (2003). The benefits of being present: Mindfulness and its role in psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(4), 822–848. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.4.822>
- Brust-Renck, P. G., Weldon, R. B., & Reyna, V. F. (2021). Judgment and Decision Making. *Oxford Research Encyclopedia of Psychology*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190236557.013.536>

- Campbell, R. J., & Lichtenberg, P. A. (2020). A Short Form of the Financial Exploitation Vulnerability Scale. *Clinical Gerontologist*, 44(5), 594–603. <https://doi.org/10.1080/07317115.2020.1836108>
- Carstensen, L. L., Mikels, J. A., & Mather, M. (2006). Fifteen - Aging and the Intersection of Cognition, Motivation, and Emotion. In *Handbook of the Psychology of Aging*, 6th ed. (pp. 343–362). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-012101264-9/50018-5>
- Chomik, R., Yan, G. S., Anstey, K., & Bateman, H. (2022). *Financial decision making for and in old age*. CEPAR. <https://cepar.edu.au/resources-videos/research-briefs/financial-decision-making-and-old-age>
- Dessin, C. (2000). Financial Abuse of the Elderly. *Idaho Law Review*, 36(203).
- FINRA. (2024). *Risk Meter*. Financial Industry Regulatory Authority. <https://riskmeterquiz.nga.finra.org/>
- Fischhoff, B., & Broomell, S. B. (2020). Judgment and Decision Making. *Annual Review of Psychology*, 71, 331–355. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010419-050747>
- James, B. D., Boyle, P. A., & Bennett, D. A. (2014). Correlates of Susceptibility to Scams in Older Adults Without Dementia. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 26(2), 107–122. <https://doi.org/10.1080/08946566.2013.821809>
- Kahneman, D. (2012). *Thinking, Fast And Slow*. London: Penguin Books. ISBN 978-0-141-03357-0.
- Lerner, J. S., Li, Y., Valdesolo, P., & Kassam, K. S. (2015). Emotion and Decision Making. *Annual Review of Psychology*, 66, 799–823. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115043>
- Lichtenberg, P. A., Gross, E., Campbell, R. (2018). A Short Form of the Lichtenberg Financial Decision Rating Scale. *Clinical Gerontologist*, 43(3), 256–265. <https://doi.org/10.1080/07317115.2018.1527424>
- Lusardi, A. (2012). Financial Literacy and Financial Decision-Making in Older Adults. *Generations*, 36(2), 25–32. <https://www.jstor.org/stable/26555907>
- Mannion, M. (2024). *The impact of social influences on your finances*. J. P. Morgan Wealth Management. <https://www.chase.com/personal/investments/learning-and-insights/article/the-impact-of-social-influences-on-your-finances>
- McMaughan, D. J., Oloruntoba, O., & Smith, M. L. (2020). Socioeconomic Status and Access to Healthcare: Interrelated Drivers for Healthy Aging. *Frontiers in Public Health*, 8(231). <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7314918/>
- Nambiar, A. (2024). The Role of Consciousness and Emotion in Decision-making. A NeuroPhilosophical perspective. *Journal of NeuroPhilosophy*, 3(2), 298–318. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14272695>
- Peters, E., Hess, T. M., Västfjäll, D., & Auman, C. (2007). Adult Age Differences in Dual Information Processes: Implications for the Role of Affective and Deliberative Processes in Older Adults' Decision Making. *Perspectives on Psychological Science*, 2(1), 1–23. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2007.00025.x>
- Quadt, L., Critchley, H., & Nagai, Y. (2022). Cognition, emotion, and the central autonomic network. *Autonomic Neuroscience: Basic and Clinical*, 238, 102948. <https://doi.org/10.1016/j.autneu.2022.102948>

- Rami, L., Mollica, M. A., García-Sánchez, C., Saldaña, J., Sanchez, B., Sala, I., ... & Molinuevo, J. L. (2014). The Subjective Cognitive Decline Questionnaire (SCD-Q): A Validation Study. *Journal of Alzheimer's Disease*, 41(2), 453–466. <https://doi.org/10.3233/jad-132027>
- Rassin, E. (2008). Individual differences in the susceptibility to confirmation bias. *Netherlands Journal of Psychology*, 64, 87–93. <https://doi.org/10.1007/BF03076410>
- Salthouse, T. A. (1990). Cognitive competence and expertise in aging. In *Handbook of the Psychology of Aging*, 3rd ed. (pp. 310–319). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-101280-9.50024-3>
- Salthouse, T. A. (2006). Mental Exercise and Mental Aging: Evaluating the Validity of the “Use It or Lose It” Hypothesis. *Perspectives on Psychological Science*, 1(1), 68–87. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2006.00005.x>
- Souare, G. E., & Lloyd, L. S. (2008). The History and Demography of Aging in the United States. In Loue, S. J. D. & Sajatovic, M. (Eds.), *Encyclopedia of Aging and Public Health*. (pp. 11–22). USA, Massachusetts, Boston: Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-33754-8_457

VĚDOMÍ A ROZHODOVÁNÍ: ANALÝZA BEHAVIORÁLNÍCH POSTOJŮ V DOSPĚLOSTI NA SOCIOEKONOMICKÉ PLATFORMĚ

Lidé jsou ve svém každodenním životě spojeni s různorodými rozhodovacími dovednostmi. Ty zahrnují řadu metakognitivních schopností, které se zaměřují především na vědomé či nevědomé uvědomování si provádění určité činnosti. V daných společenských podmínkách hrají finance zásadní roli při pochopení socioekonomických a emocionálních faktorů. Cílem článku je pochopit základní aspekty rozhodovacích dovedností v dospělosti v rámci průřezu porozumění prvkům financí, kognitivních schopností, behaviorálních reakcí a přesvědčení při provádění určité činnosti. Článek je průběžnou prací a bude v závěru podpořen sběrem dat, a vyjádří naše chápání člověka z hlediska socioekonomických a emocionálních faktorů.

BEWUSSTSEIN UND ENTSCHEIDUNG: ANALYSE BEHAVIORISTISCHER HALTUNGEN IM ERWACHSENENALTER AUF EINER SOZIOÖKONOMISCHEN PLATTFORM

Die Menschen sind in ihrem Alltagsleben mit verschiedenartigen Entscheidungsfertigkeiten behaftet. Diese umfassen eine Reihe von metakognitiven Fähigkeiten, welche vor allem auf das bewusste oder unbewusste Bewusstwerden einer bestimmten Tätigkeit ausgerichtet sind. In den gegebenen gesellschaftlichen Bedingungen spielen die Finanzen beim Begreifen sozioökonomischer und emotionaler Faktoren eine grundsätzliche Rolle. Das Ziel dieses Artikels besteht im Begreifen der grundlegenden Aspekte der Entscheidungsfertigkeiten im Erwachsenenalter im Rahmen des Schnittpunktes des Verstehens von Finanzelementen, kognitiver Fähigkeiten, behavioristischer Reaktionen und der Überzeugung bei der Durchführung einer bestimmten Tätigkeit. Der Artikel ist Teil eines länger andauernden Projektes und wird im Abschluss von einer Datensammlung unterstützt. Er drückt unser Verständnis des Menschen aus dem Blickwinkel sozioökonomischer und emotionaler Faktoren aus.

ŚWIADOMOŚĆ I PODEJMOWANIE DECYZJI: ANALIZA POSTAW BEHAWIORALNYCH W DOROSŁYM ŻYCIU NA PLATFORMIE SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ

W swoim codziennym życiu ludzie są związani z różnymi umiejętnościami podejmowania decyzji. Obejmują one szereg umiejętności metapoznawczych, które skupiają się przede wszystkim na świadomej lub nieświadomej świadomości wykonywania pewnej czynności. W danych warunkach społecznych finanse odgrywają istotną rolę w zrozumieniu czynników społeczno-ekonomicznych i emocjonalnych. Celem niniejszego artykułu jest zrozumienie podstawowych aspektów umiejętności podejmowania decyzji w wieku dorosłym w kontekście zrozumienia elementów finansów, zdolności poznawczych, reakcji behawioralnych i przekonań podczas wykonywania pewnej czynności. Artykuł jest elementem ciągłej pracy i ostatecznie zostanie poparty zgromadzeniem danych, wyrażając nasze zrozumienie człowieka pod względem czynników społeczno-ekonomicznych i emocjonalnych.

**REFLEXIVE VERBEN DES POLNISCHEN:
ÜBER DIE INTEGRATION EINER SLAWISCHEN SPRACHE
IN EIN AUF GERMANISCHEN SPRACHEN BASIERENDES MODELL**

Karolina Zuchewicz¹; Lilli Czarnetzki²

Universität Leipzig, Philologische Fakultät, Institut für Slavistik,
Beethovenstraße 15, 04107 Leipzig, Deutschland

e-mail: ¹karolina.zuchewicz@uni-leipzig.de; ²lilli.czarnetzki@studserv.uni-leipzig.de

Abstract

Dieser Artikel überprüft, ob und inwiefern sich die polnische Sprache in ein Modell integrieren lässt, das auf Basis von germanischen Sprachen erstellt wurde. Das Modell beschäftigt sich mit der Einteilung und Verwendung reflexiver Verben und Pronomina. Neben einigen Übereinstimmungen zwischen den Sprachen und Sprachfamilien sind besonders auch die Phänomene von Interesse, bei denen Unstimmigkeit herrscht. Das Polnische verfügt dabei über Verwendungsarten, die im Modell wegen Nichtexistenz in den ursprünglichen Untersuchungssprachen nicht beachtet wurden. Dazu gehört die Verwendungsart reflexiver Verben als Lizenzgeber von Nullobjekten. Unter Lizenzgebern sind sprachliche Elemente/Konstruktionen zu verstehen, die das Auftreten anderer sprachlicher Elemente ermöglichen. Hier lizenzieren bzw. ermöglichen reflexive Verben des Polnischen das Auftreten von Nullobjekten, was bedeutet, dass Nullobjekte im Zusammenspiel mit reflexiven Verben eine wohlgeformte Konstruktion ergeben.

Keywords

Reflexive verbs; Reflexive pronouns; Polish; Germanic Languages; Semantics.

Einleitung

Reflexive Verben haben trotz ihrer Bezeichnung nicht in allen Fällen eine reflexive Bedeutung. Dieses Phänomen, dass das Reflexivpronomen sich also nicht auf das Subjekt rückbezieht, kann in vielen Sprachen verschiedener Sprachfamilien beobachtet werden.¹

Auch die polnische Sprache, die in der vorliegenden Arbeit den Hauptgegenstand der Analyse bildet, verfügt über solche Konstruktionen mit reflexiven Verben. Diese Verben verhalten sich entweder nur in formaler Hinsicht reflexiv oder verfügen ausschließlich über eine nicht-reflexive Bedeutung. Formal reflexive Verben treten z.B. dann auf, wenn das enklitische Reflexivum ein aus Kasusgründen vorhandenes, aber lexikalisch leeres² externes³

¹ Vgl. die Analysen enklitischer Reflexiva als defektive Indefinitpronomina in slawischen Sprachen (Rivero & Sheppard, 2003), die Überlegungen zu den semantisch-syntaktischen Besonderheiten in der Verwendung reflexiver Verben in germanischen Sprachen (Oya, 2010) sowie zu den sogenannten ‚Reflexiva anómala‘ in romanischen Sprachen (Yoshida, 1986).

² Vgl. die semantische Bedeutungslosigkeit bei Oya am Beispiel von inhärent reflexiven Verben (Oya, 2010: 240).

Verbargument realisiert. Die Verwendung reflexiver Verben ohne reflexive Bedeutung ist bei Enklitika zu beobachten, die als Nullobjekte analysiert werden können, vgl. (Bułat, 2004).

Unser Aufsatz ist wie folgt strukturiert. Zunächst besprechen wir die Klassifikation reflexiver Verben von Oya (2010) und die von ihm hinsichtlich der Argumentstruktur eingeteilten Klassen. Danach widmen wir uns dem System reflexiver Verben im Polnischen und versuchen, die von Oya vorgeschlagenen Kategorien auf das Polnische zu übertragen. Zudem soll bereits hier erwähnt werden, dass reflexive Verben des Polnischen auch über Funktionen verfügen, die in Oyas Modell nicht vorkommen. Hier stellt sich die Frage, ob sich auch diese Funktionen in das Modell integrieren lassen. Besondere Beachtung verdient dabei die Funktion reflexiver Verben als Lizenzgeber der Nullobjekte, die wir in Anlehnung an Bułat (2004) erklären werden. Im Ausblick sollen weitere Forschungsmöglichkeiten auf dem Gebiet der reflexiven Verben des Polnischen und im Sprachvergleich dargestellt werden.

1 Die Klassifikation reflexiver Verben nach Oya (2010)

Laut Oya (2010) können im Deutschen die reflexiven Verben bezüglich ihrer Argumentstruktur in drei Typen eingeteilt werden: die Verben, die sowohl ein externes als auch ein internes Argument haben, solche, die nur über ein externes Argument verfügen, sowie die Verben mit ausschließlich einem internen Argument. Oya stützt sich dabei auf die Erkenntnisse von Reinhart & Siloni (2005) und zeigt auf, dass das Subjekt eines (schwachen) reflexiven Verbs⁴ einem externen oder internen Argument entsprechen kann, letzteres jedoch nur im Falle einer Reduktion des externen Arguments. Im Gegensatz zu Reinhart & Siloni (2005) geht er allerdings davon aus, dass die reflexiv verwendeten sog. Grooming-Verben, die auf Tätigkeiten rund um die Körperpflege referieren (wie waschen, rasieren), semantisch transitiv sind, da das Reflexivum mit der Thetarolle eines Proto-Patiens versehen ist, vgl. (Dowty, 1991), und ein internes Argument realisiert. Dahingegen entspricht das Subjekt eines Grooming-Verbs dem Agens und ist demzufolge als externes Argument zu analysieren.⁵ Evidenz dafür liefert u. a. die Passivierbarkeit im Deutschen von Sätzen mit Grooming-Verben, vgl. (Oya, 2010: 231). Die drei etablierten Haupttypen reflexiver Verben inklusive ihrer Untergruppen sind die folgenden:

Typ 1: Subjekt = externes Argument; sich = internes Argument mit der thematischen Rolle eines Proto-Patiens⁶, vgl. (Oya, 2010: 227).

Introvertierte Verben (Grooming-Verben): subjekt-orientierte Handlungen:

³ Wir verwenden die Begriffe ‚externes‘ und ‚internes‘ Argument im Sinne von Steinbach (2002): Der SpezVP ist demnach an das erste, externe Argument gebunden und die Komplementposition der V⁰ an ein internes Argument. Bei transitiven Verben, deren Argumente in der kanonischen Stellung auftreten, ist das externe Argument das Subjekt (im Polnischen und im Deutschen als NP_{NOM} mit der Agensrolle realisiert) und das interne Argument das Objekt (als NP_{AKK} mit der Patiensrolle realisiert).

⁴ Schwache Reflexiva bestehen oft aus einer Kurzform eines Reflexivpronomens (im Polnischen das enklitische Reflexivum *się*). Diese Kurzform zählt als schwach, da sie unter anderem weder betont noch topikalisiert (vor das finite Verb geschoben) werden kann. Starke Reflexiva hingegen können sowohl betont als auch topikalisiert werden (im Polnischen das Reflexivum *siębie*). Versprachlicht werden sie häufig mittels einer längeren Form. In den Sprachen, die zwischen den zwei Typen der Reflexivpronomina unterscheiden, kommt die schwache reflexive Form normalerweise im Kontext von introvertierten Verben wie *waschen*, *rasieren* vor. Im Falle von extrovertierten Verben wie *hassen*, *schlagen* wird hingegen die starke Form gewählt, vgl. (Oya, 2010: 229). Im Gegensatz etwa zum Niederländischen wird im Deutschen und teilweise auch im Polnischen dieselbe Form für beide Lesarten verwendet.

⁵ Dieser Ansatz steht im Gegensatz zur Annahme von Kaufmann (2002), die das Subjekt eines Grooming-Verbs als (kontrollierendes) Patiens betrachtet.

⁶ Wie dieses Ergebnis zustande gekommen ist, werden wir bei der Analyse eines polnischen Äquivalentsatzes zeigen.

(1) *Jan wusch / rasierte *(sich)*⁷.

Extrovertierte Verben: typischerweise objekt-orientierte Handlungen:

(2) *Egon hasst / schlägt *(sich)*.

Typ 2: Subjekt = externes Argument; sich = semantisch leer, vgl. (Oya, 2010: 240)

Psychverben:

(3) *Markus freut / wundert / ärgert *(sich)*.

Inhärent reflexive Verben: keiner übergeordneten semantischen Klasse zugehörig:

(4) *Klara beeilt *(sich)*.

(5) *Eva benimmt *(sich) gut*.

Körperhaltungveränderungs-Verben / Change in body posture-Verben:

(6) *Michael legte / setzte *(sich) hin*.

Nicht-Translationalbewegungsverben / Nontranslational motion-Verben, vgl. (Oya, 2010: 245):

(7) *Paul drehte / verbeugte *(sich)*.

Typ 3: Subjekt = internes Argument; sich = semantisch leer → Suppression des externen Arguments, vgl. (Oya, 2010: 244)

Inhärent reflexive Verben:

(8) *Jan erkältete *(sich)*.

(9) *In Hamburg ereignete *(sich) ein Unfall*.

Mediumverben:

(10) *Die Tür öffnet *(sich)*.

(11) *Das Buch verkauft *(sich) gut*.

Aufgrund obiger Klassifikation und distributioneller Gemeinsamkeiten zwischen Deutsch, Niederländisch und Englisch schlägt Oya folgendes Modell vor. Auf Niederländisch und Englisch gehen wir aus Platzgründen nicht weiter ein.

Sprachen, die die Veränderung von Körperhaltungen durch reflexive Verben realisieren, gehen so auch bei Nicht-Translationalbewegungen und Grooming-Tätigkeiten vor. Darüber hinaus gilt, dass im Falle der Existenz eines Reflexivums in Konstruktionen mit nur einem internen Argument dieses beim Einsatz von Körperhaltungveränderungs-Verben automatisch genutzt wird, siehe (Oya, 2010: 249). Im Folgenden soll untersucht werden, inwieweit dieses Muster auch auf das Polnische zutrifft.

⁷ Diese Notation bedeutet, dass das Pronomen nicht weggelassen werden kann.

Tab. 1: Die Distribution der schwachen reflexiven Verben

	Grooming-Tätigkeit	Nicht-Translationalbewegung	Veränderung der Körperhaltung	Suppression des externen Arguments
Deutsch	<i>sich</i>	<i>sich</i>	<i>sich</i>	<i>sich</i>
Niederländisch	<i>zich</i>	(<i>zich</i>)	*/ <i>zich</i>	*
Englisch	„invisible reflexive“	*	*	[ø]
Polnisch	?	?	?	?

Quelle: In Anlehnung an (Oya, 2010: 249); Polnisch wird bei Oya nicht berücksichtigt.

2 Reflexive Verben im Polnischen

2.1 Das enklitische Morphem *się*

Der Gegenstand unserer Analyse ist das Morphem *się*. Synchron ist dieses in verschiedenen verbalen Konstruktionen des Polnischen anwendbar, diachron als enklitische Akkusativform des Reflexivpronomens *siebie* zu betrachten (Rothstein, 1970: 194).

Der nachfolgenden Tabelle 2 ist die paradigmatische Distribution der Reflexivpronomina im deutsch-polnischen Vergleich zu entnehmen. Die Abbildung zeigt, dass die Formen der Reflexivpronomina des Polnischen im Gegensatz zu denen des Deutschen nur nach Kasus und nicht auch nach Person und Numerus unterschieden werden, sich also durch einen starken Synkretismus auszeichnen. Diese Arbeit konzentriert sich auf die enklitische Akkusativform *się*.

Tab. 2: Übersicht über die Paradigmen der Reflexivpronomina im Deutschen und Polnischen

	Deutsch		Polnisch	
	Akkusativ	Dativ	Akkusativ	Dativ
1. Pers. Sg.	<i>mich</i>	<i>mir</i>	<i>się, siebie</i>	<i>sobie</i>
2. Pers. Sg.	<i>dich</i>	<i>dir</i>	<i>się, siebie</i>	<i>sobie</i>
3. Pers. Sg.	<i>sich</i>	<i>sich</i>	<i>się, siebie</i>	<i>sobie</i>
1. Pers. Pl.	<i>uns</i>	<i>uns</i>	<i>się, siebie</i>	<i>sobie</i>
2. Pers. Pl.	<i>euch</i>	<i>euch</i>	<i>się, siebie</i>	<i>sobie</i>
3. Pers. Pl.	<i>sich</i>	<i>sich</i>	<i>się, siebie</i>	<i>sobie</i>

Quelle: Eigenes Werk

2.2 Die reflexiven Verben des Polnischen in Oyas Modell

Im Folgenden erstellen wir eine Klassifikation reflexiver Verben des Polnischen in Anlehnung an Oya (2010). Wir wenden zur besseren Vergleichbarkeit die Herangehensweise aus Kapitel 1 bei den zu analysierenden Beispielen an und beschränken uns dabei auf die semantischen Verbgruppen, wie sie in Tabelle 1 beschrieben sind.

Typ 1: Subjekt = externes Argument; *się* = internes Argument (Proto-Patiens)

Introvertierte Verben (Grooming-Verben):

(12) *Jan* *(*się*) *goli / myje.*

Jan REFL rasieren.3.SG.IND.AKT.PRÄS / waschen.3.SG.IND.AKT.PRÄS

„Jan rasiert / wäscht sich.“

Im Polnischen verlangen die Grooming-Verben Reflexivkonstruktionen. Die Interpretation eines Reflexivpronomens als Proto-Patiens, die (Oya, 2010: 232) für die Reflexiva bei der sprachlichen Realisierung von Grooming-Tätigkeiten im Deutschen, Englischen und Niederländischen annimmt, trifft auch auf das Polnische zu. Dafür sprechen u. a. folgende Beobachtungen.

Zunächst ist das Reflexivpronomen mit dem Adverb *częściowo* ‚teilweise‘ semantisch kompatibel, was auf den Bezug des Reflexivums auf ein bestimmtes Objekt (hier: ein Körperteil) und damit auf seine Referenzfähigkeit und semantische Sättigung hindeutet.

- (13) *Ona* **(się)* *tylko* *częściowo* *umyla.*
 sie REFL nur teilweise waschen.3.SG.IND.AKT.PRÄT
 ‚Sie wusch sich nur teilweise [ihre Beine und nicht die Hände].‘

Die semantische Prägung der reflexiven Enklitika mit Grooming-Verben im Polnischen kann im Weiteren dadurch bewiesen werden, dass sie sich im Skopus eines Objektfragepronomens befinden (selbst wenn sie allein keine Antwort auf diese Frage bilden können).

- (14) *Piotr* **(się)* *myje.*⁸
 Piotr REFL waschen.3.SG.IND.AKT.PRÄS
 ‚Piotr wäscht sich.‘
Piotr *kogo* *myje?*
 Piotr wen waschen.3.SG.IND.AKT.PRÄS
 ‚Wen wäscht Piotr?’

Wie in den von Oya untersuchten germanischen Sprachen realisiert auch im Polnischen das Subjekt eines reflexiven Grooming-Verbs das externe Argument und das enklitische Reflexivum das interne Argument in der semantischen Rolle eines Proto-Patiens.

Typ 2: Subjekt = externes Argument; *się* = semantisch leer

Nicht-Translationalbewegungsverben:

- (15) *Piotr* **(się)* *odwraca / kłania.*
 Piotr REFL drehen.3.SG.IND.AKT.PRÄS / verbeugen.3.SG.IND.AKT.PRÄS
 ‚Piotr dreht / verbeugt sich.‘

Auch diese Verben werden im Polnischen wie im Deutschen obligatorisch mit reflexiven Konstruktionen kodiert.

Körperhaltungveränderungs-Verben:

- (16) *Michał* **(się)* *położył.*
 Michał REFL hinlegen.3.SG.IND.AKT.PRÄT
 ‚Michał legte sich hin.‘

⁸ Dieser Satz hat nur eine nicht-contrastive Bedeutung und ist als Antwort auf die Frage ‚Was ist los?‘ zu interpretieren. Auf die Frage *Czy Piotr myje dziecko?* ‚Wäscht Piotr ein Kind?‘ müsste eine nicht-enklitische Form verwendet werden: *Piotr [SIEBIE]_{Fokus} myje* ‚Piotr wäscht sich (selbst)‘. Dies deutet darauf hin, dass die ursprüngliche Form *siebie* semantisch und informationsstrukturell stärker geprägt ist als die enklitische Form *się*. Auf die informationsstrukturellen Effekte von *się* gehen wir in der vorliegenden Arbeit nicht ein, bezüglich der Terminologie verweisen wir u. a. auf Krifka (2008).

- (17) *Michał* **się*⁹ *usiadł.*
 Michał REFL hinsetzen.3.SG.IND.AKT.PRÄT
 ‚Michał setzte sich hin.‘

Wie den Beispielen (16) und (17) zu entnehmen ist, verhalten sich die Körperhaltungsveränderungs-Verben im Polnischen nicht einheitlich. Interessanterweise sind beide Hauptvertreter dieser Verbgruppe bezüglich ihrer Reflexivität komplementär verteilt: Während *położyć się* ‚sich hinlegen‘ obligatorisch mit einem Reflexivpronomen vorkommt, führt die Verwendung von *się* bei *siadać* ‚sich hinsetzen‘ zur Ungrammatikalität. Nun lassen sich die ersten drei Spalten von Oyas Zusammenstellung mit den Befunden aus dem Polnischen vervollständigen:

Tab. 3: Die Distribution der Reflexivpronomina des Polnischen in den Grooming-, Nicht-Translationalbewegungs- und Körperhaltungsveränderungs-Verben

	Grooming-Tätigkeit	Nicht-Translationalbewegung	Veränderung der Körperhaltung	Suppression des externen Arguments
Polnisch	<i>się</i>	<i>się</i>	<i>*/się</i>	?

Quelle: Aufbauend auf (Oya, 2010: 249)

Wie in Tabelle 3 erkennbar, können die Körperhaltungsveränderungs-Verben im Polnischen nicht immer in Verbindung mit einem Reflexivpronomen verwendet werden, jedoch treten in dieser Sprache sowohl die Grooming- als auch die Nicht-Translationalbewegungsverben mit einem obligatorischen Reflexivum auf. Daraus lässt sich folgern, dass allein eine reflexive Verwendung (bei keiner strikt reflexiven Morphologie innerhalb der gesamten Klasse) von Körperhaltungsveränderungs-Verben ausreicht, um eine streng reflexive Morphologie bei Grooming- und Nicht-Translationalbewegungsverben zu lizenzieren.

Typ 3: Subjekt = ein internes Argument; *się* = semantisch leer

Inhärent reflexive Verben:

- (18) *Jan* **(się)* *przeziębł.*
 Jan REFL erkälten.3.SG.IND.AKT.PRÄT
 ‚Jan erkältete sich.‘
- (19) *W Hamburgu* *zdarzył* **(się)* *wypadek.*
 In Hamburg ereignen.3.SG.IND.AKT.PRÄT REFL ein Unfall
 ‚In Hamburg ereignete sich ein Unfall.‘

Mediumverben:

- (20) *Drzwi* **(się)* *otworzyły.*
 Die Tür REFL öffnen.3.PL.IND.AKT.PRÄT
 ‚Die Tür öffnete sich.‘
- (21) *Ta książka* *dobrze* **(się)* *sprzedaje.*
 Dieses Buch gut REFL verkaufen.3.SG.IND.AKT.PRÄS
 ‚Dieses Buch verkauft sich gut.‘

⁹ Diese Notation bedeutet, dass das Pronomen in der vorliegenden Struktur ungrammatisch ist.

Die Verben mit nur einem internen Argument werden, wie die Beispiele (18)-(21) zeigen, im Polnischen mit reflexiven Konstruktionen kodiert. Laut Oyas Modell (Oya, 2010: 249) sollten dann die Körperhaltungveränderungs-Verben ebenfalls als reflexive Verben realisiert werden. Wie aber in (16) und (17) zu sehen ist, sind die polnischen Hauptvertreter dieser Verbklasse dahingehend komplementär verteilt.

Die Befunde aus dem Polnischen legen Folgendes nahe: Wenn in einer Sprache die Möglichkeit besteht, Verben mit nur einem internen Argument mittels reflexiver Konstruktionen auszudrücken, ist damit die interne Umgebung für die reflexive Realisierung von Körperhaltungveränderungs-Verben geschaffen. Die folgende Tabelle 4 fasst die bisherigen Befunde zusammen:

Tab. 4: Die Distribution der schwachen reflexiven Verben im Deutschen, Niederländischen, Englischen und Polnischen

	Grooming-Tätigkeit	Nicht-Translationalbewegung	Veränderung der Körperhaltung	Suppression des externen Arguments
Deutsch	<i>sich</i>	<i>sich</i>	<i>sich</i>	<i>sich</i>
Niederländisch	<i>zich</i>	(<i>zich</i>)	*/ <i>zich</i>	*
Englisch	invisible reflexive	*	*	[\emptyset]
Polnisch	<i>się</i>	<i>się</i>	*/ <i>się</i>	<i>się</i>

Quelle: Aufbauend auf (Oya, 2010: 249)

2.3 Reflexive Verben des Polnischen als Lizenzgeber von Nullobjekten

In diesem Abschnitt gehen wir auf die in Oyas Modell nicht berücksichtigte Funktion polnischer Reflexivpronomina als Nullobjekte ein. Nullobjekte sind phonologisch leere, aber syntaktisch aktive Elemente, die die Verbargumentposition realisieren und dabei eine arbiträre Interpretation haben, vgl. (Campos, 1986; Rizzi, 1986; Bułat 2004). So kann man im Polnischen *zjadłm* ‚ich habe (es) aufgegessen‘ sagen, ohne dass das Objekt explizit genannt wird; *się* kann als eine overte Variante eines Nullobjektes betrachtet werden, beispielsweise in *bić się* ‚jemanden schlagen/in eine Schlägerei verwickelt sein‘ oder *pakować się* ‚packen‘, vgl. (Bułat, 2004).

Bei reflexiven Verben, die Nullobjekte zulassen, besteht keine semantische Verbindung zwischen dem Subjekt (externes Argument) und dem Nullobjekt / Reflexivpronomen (internes Argument): Wenn X das Subjekt und Y das Objekt ist, dann gilt: $Y \not\subseteq X$: „Y ist weder die Teilmenge von noch gleich X“. Dies ist anders als bei den zuvor beschriebenen Grooming-Verben, die eine semantische Verbindung zwischen dem Subjekt und dem Objekt voraussetzen: Wenn X das Subjekt ist und Y das Objekt, dann gilt: $Y \subseteq X$: „Y ist entweder eine Teilmenge von oder gleich X“, vgl. z.B. (Heim & Kratzer, 1998).

Ausgehend davon schlagen wir folgende Alternative für Oyas Definition des ersten Typs reflexiver Verben vor:

Typ 1: das Subjekt = ein externes Argument; *się* = ein unausgedrücktes, aber mitverstandenes Objekt, vgl. (Levin, 1993: 33)

A) Alternation des unspezifizierten Objekts / Unspecified Object Alternation:

Das fehlende overte Objekt wird bei der Alternation des unspezifizierten Objekts in die Verbbedeutung inkorporiert und als für das jeweilige Verb typisch interpretiert, vgl. (Levin, 1993). Die Vertreter dieser Gruppe sind die als Nullobjekte fungierenden Reflexiva:

(22) *Ania* *(*się*) *pakuje.*, vgl. (Bułat, 2004: 30)

Ania REFL *packen.3.SG.IND.AKT.PRÄS*

‚Ania packt.‘

(23) *Ania pakuje* *swoje rzeczy* (*do walizki*).

Ania *packen.3.SG.IND.AKT.PRÄS* *ihre Sachen* (*in den Koffer*)

‚Ania packt ihre Sachen (in den Koffer).‘

(24) *Ania pakuje* **się swoje rzeczy* (*do walizki*).

Wie die Beispiele (22)-(24) deutlich machen, sorgt *się* für die strukturelle und semantische Sättigung des internen Arguments von *pakować* ‚packen‘. Das Reflexivum ist im Falle des Fehlens eines internen Arguments (eines Objektes) obligatorisch. Beinhaltet der Satz jedoch ein Objekt, ist die zusätzliche Verwendung von *się* ungrammatisch. Es gilt: $Y \not\subseteq X$ (mit ‚X‘ = externes Argument; ‚Y‘ = internes Argument).

B) Alternation des reflexiv mitverstandenen Objekts / Understood Reflexive Object Alternation:

Die Alternation des reflexiv mitverstandenen Objekts tritt auf, wenn „[t]he action described by the verb [...] is understood to be directed toward the subject of the verb“ (Levin, 1993: 36). In diese Kategorie fallen die Grooming-Verben:

(25) *Krzysztof* *się* *myje.*

Krzysztof REFL *waschen.3.SG.IND.AKT.PRÄS*

‚Krzysztof wäscht sich.‘

(26) *Krzysztof* *myje* *ręce.*

Krzysztof *waschen.3.SG.IND.AKT.PRÄS* *Hände*

‚Krzysztof wäscht seine Hände. / Krzysztof wäscht sich die Hände.‘

(27) *Krzysztof* *myje* *samochód.*

Krzysztof *waschen.3.SG.IND.AKT.PRÄS* *Auto*

‚Krzysztof wäscht ein Auto.‘

Die Beispiele (25)-(27) spiegeln wider, dass die allgemeine Klassifikation dieser Reflexiva als (typisch) interne Argumente zu bezweifeln ist: Nur (26) ist mit dem Inhalt von (25) kompatibel, d.h. nur das Objekt in (26), und nicht das in (27) kann im Skopus des Reflexivums sein. Daraus folgt, dass die Reflexivpronomina in Verbindung mit Grooming-Verben durch die Realisierung des direkten Objekts bzw. des Merkmals ‚Akkusativ‘ strukturell zwar dem Proto-Patiens entsprechen, semantisch aber eine Position zwischen Subjekt und Objekt annehmen: Es gilt: $Y \subseteq X$ (mit ‚X‘ = externes Argument; ‚Y‘ = internes Argument).

Zusammenfassung

Die vorliegende Arbeit hat sich mit der Übertragung der Klassifikation reflexiver Verben von Oya auf das Polnische auseinandergesetzt.

Die Daten aus dem Polnischen erlauben eine feinere Ausdifferenzierung innerhalb der ersten Gruppe reflexiver Verben, in der das Reflexivum eine semantische Rolle inne hat. Das Reflexivpronomen stellt hier ein in die Verbbedeutung inkorporiertes, mitverstandenes Objekt

dar, das entweder als unspezifiziertes Objekt mit der Bedeutung $Y \not\subseteq X$ oder als reflexiv mitverstandenes Objekt mit der Bedeutung $Y \subseteq X$ zu interpretieren ist.

Einen interessanten, hier nicht behandelten Forschungsgegenstand bilden auch die reflexiven Verben des Polnischen, bei denen das Reflexivpronomen die Funktion des Nullsubjektes erfüllt. Rivero & Sheppard (2003: 4) bezeichnen diese Reflexivpronomina als ‚subject / nominative indefinite human pronoun‘ bzw. ‚nominative indefinite‘. Das Reflexivum ist hier sowohl mit dem Merkmal ‚Nominativ‘ als auch mit der thematischen Rolle eines Proto-Agens versehen. Erwähnenswert dabei ist, dass diese beiden Merkmale nur am Reflexivum markiert werden:

- (28) *Tutaj* **(się)* *nie* *pali.*
Hier REFL nicht rauchen.3.SG.IND.AKT.PRÄS
‚Hier raucht man nicht. / Hier ist das Rauchen verboten.‘

Wie ein solches Reflexivum in das Modell zu integrieren ist, bietet sich als Fragestellung künftiger Analysen an.

Darüber hinaus stellt sich in der praktischen Fremdsprachenvermittlung die Frage, ob und mit welchen Interferenzen aus der Erstsprache bei der Anwendung der jeweiligen Fremdsprache im Bereich der Reflexivkonstruktionen und in Bezug auf die Implikationen deren Auftretens in gewissen Konstruktionen gerechnet werden kann. Durch die Übertragung des Modells auf andere Sprachen und Sprachfamilien kann das Verständnis über entstandene Fehler und deren Ursachen verbessert werden.

Quellen

- Bułat, E. (2004). Reflexive verbs as null object licensers in Polish: Similarities between the reflexive *się* and small *pro*. *Poznań Studies in Contemporary Linguistics*, 39, 29–38.
- Campos, H. (1986). Indefinite Object Drop. *Linguistic Inquiry*, 17(2), 354–359. <https://www.jstor.org/stable/4178492>
- Dowty, D. (1991): Thematic Proto-Roles and Argument Selection. *Language*, 67(3), 547–619. <https://doi.org/10.2307/415037>
- Heim, I. & Kratzer, A. (1998). *Semantics in Generative Grammar. Blackwell Textbooks in Linguistics 13*. Oxford, UK: Wiley-Blackwell. ISBN 978-0-631-19713-3.
- Kaufmann, I. (2002). Exploring the semantic expressivity of a 2-feature system. *Theoretical Linguistics*, 28(3), 341–356. <https://doi.org/10.1515/thli.28.3.341>
- Krifka, M. (2008). Basic notions of information structure. *Acta Linguistica Hungarica*, 55(3–4), 243–276. <https://doi.org/10.1556/ALing.55.2008.3-4.2>
- Levin, B. (1993). *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation*. University of Chicago Press. ISBN 978-0-226-47533-2.
- Oya, T. (2010). Three types of reflexive verbs in German. *Linguistics*, 48(1), 227–257. <https://doi.org/10.1515/ling.2010.007>
- Reinhart, T., & Siloni, T. (2005). The Lexicon-Syntax Parameter: Reflexivization and Other Arity Operations. *Linguistic Inquiry*, 36(3), 389–436. <https://www.jstor.org/stable/4179330>

- Rivero, M. L. & Sheppard, M. M. (2003) Indefinite Reflexive Clitics in Slavic: Polish and Slovenian. *Natural Language & Linguistic Theory*, 21(1), 89–155. <https://www.jstor.org/stable/4048036>
- Rizzi, L. (1986) Null Objects in Italian and the Theory of *pro*. *Linguistic Inquiry*, 17(3), 501–557. <https://www.jstor.org/stable/4178501>
- Rothstein, R. A. (1970) Reflexive “Reflexive Verbs” in Polish. *The Slavic and East European Journal*, 14(2), 194–197. <https://doi.org/10.2307/306002>
- Steinbach, M. (2002). *Middle Voice: A comparative study in the syntax-semantics interface of German*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. ISBN 978-9027227713.
- Yoshida, M. (1986). *Sintaxis del pronombre SE en el Español de México*. Tesis de Maestría. Universidad Nacional Autónoma de México. <https://ru.enallt.unam.mx/jspui/handle/ENALLT.UNAM/333>

REFLEXIVNÍ SLOVESA V POLŠTINĚ: O INTEGRACI SLOVANSKÉHO JAZYKA V RÁMCI MODELU VYVINUTÉHO NA BÁZI GERMÁNSKÝCH JAZYKŮ

Tento článek zkoumá, zda a do jaké míry lze zapojit polštinu do modelu vyvinutého na bázi germánských jazyků. Tento model se týká kategorizace a použití reflexivních sloves a zájmen. Kromě jistých podobností mezi jazyky a jazykovými rodinami, zejména zajímavé jsou zde jevy, jež jsou typické jen pro jednu z těchto jazykových skupin nebo pro konkrétní jazyk. V polštině se vyskytují typy použití reflexivních sloves a zájmen, které nebyly zohledněny v modelu vzhledem k tomu, že neexistují v původně zkoumaných germánských jazycích. Účelem této studie je popsat tato použití a zapojit je do modelu. Licenční prvky jsou jazykové prvky/konstrukce, které umožňují výskyt jiných jazykových prvků. Reflexivní slovesa v polštině licencují resp. umožňují výskyt nulových objektů, což znamená, že nulové objekty v kombinaci s reflexivními slovesy vedou k dobře utvořené konstrukci.

REFLEXIVE VERBS IN POLISH: ON THE INCLUSION OF SLAVIC LANGUAGE INTO A MODEL BASED ON GERMANIC LANGUAGES

This article examines whether and to what extent Polish can be integrated into a model based on Germanic languages. The model deals with the categorization and use of reflexive verbs and pronouns. In addition to some similarities between languages and language families, the phenomena in which there are disagreements are of particular interest. Polish has usage types that were not taken into account in the model due to their absence in the original languages under study. These include the use of reflexive verbs as licensors of null objects. License elements are language elements/constructs that allow other language elements to appear. Reflexive verbs in Polish license or allow the occurrence of null objects, which means that null objects in combination with reflexive verbs lead to a well-formed construction.

CZASOWNIKI ZWROTNE W JĘZYKU POLSKIM: O ZINTEGROWANIU JĘZYKA SŁOWIAŃSKIEGO DO MODELU STWORZONEGO NA BAZIE JĘZYKÓW GERMAŃSKICH

Niniejszy artykuł bada, czy i w jakim stopniu język polski może zostać włączony do modelu stworzonego na bazie języków germańskich. Model ten dotyczy kategoryzacji i użycia czasowników i zaimków zwrotnych. Oprócz pewnych podobieństw między językami i rodzinami językowymi, szczególnie interesujące są zjawiska, które są typowe dla jednej z grup językowych bądź też dla konkretnego języka. W języku polskim występują typy użycia czasowników i zaimków zwrotnych, które nie zostały uwzględnione w modelu ze względu na ich brak w pierwotnie badanych językach germańskich. Celem niniejszej pracy jest opisanie tych użyć i włączenie ich do modelu. Elementy licencyjne to elementy/konstrukcje językowe, które pozwalają na występowanie innych elementów językowych. Czasowniki zwrotne w języku polskim licencjonują lub pozwalają na występowanie obiektów zerowych, co oznacza, że objekty zerowe w połączeniu z czasownikami zwrotnymi prowadzą do dobrze uformowanej konstrukcji.

Book Reviews

SPECIALIST GERMAN COURSEBOOK FOR POLICING

Hana Romová

Policejní akademie ČR v Praze, Fakulta bezpečnostního managementu, Katedra jazyků,
Lhotecká 559/7, 143 00 Praha 4, Česká republika

e-mail: romova@polac.cz

Abstract

This review informs about a new textbook for students of the German language with specialist orientation on policing „Němčina (nejen) pro policisty“ („German (not only) for Police Officers“). It comprises topics from different German-speaking countries based on legal studies. As it is intended not only for students of the Police Academy of the Czech Republic in Prague, it can be used by a wider public since it is divided into several parts, including the topics of Security, Law, Criminal Law, Management, and Public Administration, Universities, and Communication. Enclosed, there is a Czech-German Vocabulary as well as German-Czech Vocabulary and Czech-German phrases. A detailed and beneficial Grammar review giving an overview of the necessary grammar needed to acquire the language can be found at the very end. Not only this is a reason why the textbook can be recommended for all levels of language learners.

Keywords

Textbook; Terminology; Law enforcement; Professional language; Test items; Item bank.

Introduction

The University textbook (Nerandžičová & Poláčková, 2023) is a new edition and was written for the needs of students of German as a foreign language, from beginners to upper-intermediates. It also suits the needs of more advanced students who want to acquire a wider knowledge of the foreign language and extend their already existing knowledge. Each part contains vocabulary in German and Czech and a key to the exercises. The textbook aims to address a wide range of students of law enforcement studies and similar studies and interested readers.

Students acquire not only German terminology but also the structure of specialist texts and learn specialist information in German-speaking countries. As a motivation factor, two guides—Erika and Richard—appear throughout the whole textbook and encounter similar situations as the students of the German language.

1 Content of the Textbook

The texts published in the textbook „Němčina (nejen) pro policisty“ (“German (not only) for Police Officers”) (Nerandžičová & Poláčková, 2023) reflect the inconsistent legal regulations in German-speaking countries and European countries. The texts are drawn from German, Austrian and Swiss sources. They are different and only sometimes compatible with Czech legislation. It gives an insight into the topics of security, law enforcement, law and penal law as well as public administration in the German language.

The original texts serve to develop foreign language readers. They help develop text comprehension and help the students understand the connections without a perfect knowledge of all used phrases and vocabulary. On this level, there are concrete tasks verifying the single phases of text comprehension, phrases, and grammar parts from the given unit.

Except for additional activities, there are productive activities, such as creating concrete texts, such as a curriculum vitae, a job application, a motivation letter, and phone calls.

The textbook is intended not only for students of the Police Academy of the Czech Republic in Prague but also for the wider public. It is divided into several parts, and the different topics are divided into two blocks: A, an easier one, and B, a more difficult one. The graphical differences enable easy orientation.

The first part of the textbook is divided into parts A, and B. Part B deals with specialist language teaching and is oriented on legal terminology. It introduces the German Police University and includes a sample motivation letter for study applicants not only in the Erasmus Programme. There are sample CVs and instructions on setting up one's curriculum for students, which can be done in the textbook as an aid for students participating in international exchange programmes and for job applications. At the end of the textbook is a Czech-German vocabulary and German-Czech and Czech-German phrases, and a separate grammar part is enclosed. It starts with the word order in sentences, negation, coordinate and subordinate clauses, nouns, declension of nouns, adjectives, pronouns, adverbs, pronominal adverbs, numerals, prepositions and verbs, conditionals, verb conjugation.

Each block is set up in the same way. There are shorter texts with vocabulary, and the following exercises include specialist vocabulary in sentences like basic units of speaking skills and irregular verbs. The solution of chosen tasks and the key of chosen tasks are at the end of each part. The added idioticon contains specialist vocabulary relating to the study orientation of the Police Academy of the Czech Republic in Prague. The first part deals with University studies and presents foreign Universities like Humboldt University and the Universities in Vienna and Tuebingen. The lessons deal with study experience from Universities abroad, science and research are mentioned, and foreign language teaching is covered. The practical part of this chapter is oriented towards communication by mobile phone, especially SMS crafting.

2 Excerpts from the Textbook

E-MAIL-NACHRICHT

Von: Erika Neumannová
An: Richard König
Betreff: Prüfung

Hallo, Richard!

Nachdem ich in meiner letzten Verwaltungsrechtsprüfung nur 51 Punkte erhalten habe, frage ich mich, ob ich nicht vielleicht einfach für ein Studium zu dumm bin. Ich weiß, dass ich mich bei dem Thema Ordnungswidrigkeiten geirrt habe, aber sonst konnte ich alle Fragen sehr gut beantworten. Warum dann nur 51?

Aber gut, jetzt ist es nun mal so. Allerdings bin ich durch diese Sache ins Grübeln gekommen, ob ich überhaupt „schlau“ genug bin. Ich höre immer nur „man muss fleißig sein“ (kann ich, wenn ich will). Aber gleichzeitig höre ich auch von Vielen, dass sie eine Prüfung nur knapp bestehen: Reicht fleißig sein dann doch nicht?

Erika ☺

Nachricht, die von – an – Betreff	zpráva od – komu – předmět/ věc/ týká se	jetzt es ist nun mal so	nyní je to tak
Verwaltungsrecht, das Prüfung, die Punkt, der erhalten vielleicht einfach dumm wissen Ordnungswidrigkeit, die	správní právo zkouška bod obdržet, dostat snad jednoduše hloupý vědět přestupek	allerdings Sache, die ins Grübeln kommen überhaupt schlau genug hören fleißig knapp	ovšem věc přemýšlet, hloubat vůbec chytrý dost slyšet pilný sotva postačující (výkon), jen taktak současně
irren sich Fragen (die) beantworten warum dann nur	mýlit se, chybovat odpovědět na otázky proč potom jen	gleichzeitig hören bestehen reichen	slyšet obstát stačit

AUFGABEN 1

- 1) **Přeložte text e-mailu do češtiny.**
- 2) **Uveďte možnosti oslovení a rozloučení v e-mailu.**
- 3) **Řekněte německy, co se přihodilo Erice. Dbejte přitom na dodržení správného pořádku slov ve větě.**

HANDYNACHRICHT

Man muss fleißig und in der Lage sein, sich auch mal Dinge anzueignen, die einen nicht interessieren und viel Mühe kosten. Dann schafft man auch als „schlechterer“ Student das Studium. Du bist aber klug, Du schaffst das! R. ☺

Handynachricht, die Handy, das aneignen sich in der Lage sein Ding, das	SMS zpráva mobil osvojit si být schopen, být s to věc	interessieren Mühe (die) kosten schaffen schlecht klug	zajímat vyžadovat (stát) námahu zvládnout špatný chytrý
---	---	--	---

WIR WIEDERHOLEN GRAMMATIK – PODSTATNÁ JMÉNA SE ČLENEM NEURČITÝM, URČITÝM A BEZ ČLENU; ZÁKLADNÍ ČÍSLOVKY

Zopakujte si, co víte o užití podstatných jmen se členem neurčitým, určitým a bez členu.

AUFGABEN 2

- 1) **Rozhodněte o použití podstatných jmen se členem určitým, neurčitým nebo bez členu.**

Ich frage mich, ob ich für ___ Studium nicht zu dumm bin. Ich weiß, dass ich mich bei ___ Thema Ordnungswidrigkeiten geirrt habe, aber sonst konnte ich ___ Fragen sehr gut beantworten. Allerdings bin ich durch ___ Sache ins ___ Grübeln gekommen. Ich bin nicht sicher, ob ich ___ Studium schaffe. Aber viele Studenten bestehen ___ Prüfungen nur knapp, ich bin nicht die einzige.

- 2) **Nadiktujte své nové telefonní číslo přítelkyni.**

- 3) **Napište německy SMS zprávu.**

- 4) **Uved'te základní rozdíly mezi SMS zprávou a e-mailem.**

DOPIS:

Abs.
Heinz-Herbert Mustermann
Steilshooper Allee 587
20000 Hamburg

An die
Staatsanwaltschaft Hamburg
Gorch-Fock-Wall 15
29354 Hamburg

24. 10. 20xx

Betr.: Strafsache Willi Müller wegen Körperverletzung.
Sachbeschädigung und Nötigung
Aktenzeichen: 153-67/xx

Sehr geehrte Damen und Herren,
ich bin der Geschädigte in der o.g. Strafsache und habe erfahren, dass gegen Herrn Müller ein Strafbefehl erlassen (ein Urteil ergangen) ist. Ich bitte gemäß § 406 d StPO um Auskunft über den Ausgang des gerichtlichen Verfahrens.
Mit freundlichen Grüßen,

Heinz-Herbert Mustermann

Auskunft, die Ausgang, der erlassen / ergehen (ein Urteil) gemäß gerichtlich	<i>informace zde: výsledek, závěr vydat, vynést (rozsudek) podle soudní</i>	Geschädigte, der/die Strafbefehl, der Strafsache, die Verfahren, das	<i>poškozený/á trestní příkaz trestní věc řízení</i>
---	---	---	---

AUFGABEN 3

1) **Odpovězte na otázky.**

- Gegen wen erstattete Herr Mustermann die Strafanzeige?
- Was war Objekt des Streites?
- Wo ist es zu dem letzten Streit gekommen?
- Kam es zu einer Beschädigung?
- Wenn ja, zu welcher?
- Waren die Anzeigen Herrn Mustermanns sachlich?
- Was hat Herr Mustermann zum Schreiben des zweiten Briefes bewogen?
- Wie war die endliche Entscheidung des Gerichts?
- Kann Herr Mustermann zufrieden sein?

2) **Z prvního dopisu vypište slovesa, jimiž je popsán útok souseda. Najděte k nim český ekvivalent.**

3) Vyhledejte v dopisech německý ekvivalent, event. zkratku pro následující výrazy.

odesílatel	_____
komu	_____
věc	_____
poškozený	_____
spisová značka	_____
v návaznosti na	_____
stížnost	_____

4) Rozuměli jste?

- gemäß § 406 d StPO = der Strafprozessordnung
- einen Strafbefehl erlassen
- Körperverletzung, Sachbeschädigung und Nötigung

5) Přečtěte si německé věty a jejich český překlad. Věnujte pozornost vyznačeným výrazům.

austragen, trug aus, ausgetragen (h.).....vyřídit, vyřešit, urovnat
erkennen, erkannte, erkannt (h.) poznat
erlassen erließ, erlassen (h.) vydat

Auch Beschwerden **werden** online **ausgetragen**... Také stížnosti se **vyřizují / řeší** online.
Dieser Konflikt **wurde ausgetragen**..... Tento konflikt **byl urovnáván**.
Der Zeuge **erkennt** den Täter.....Svěděk **poznává** pachatele.
Das Parlament **hat** ein neues Gesetz **erlassen**.....Parlament **vydal** nový zákon.

The following example from the textbook is further specialist vocabulary in use.

Užitečná slovní spojení

unter Strafe stellen	<i>Diese Tat muss unter Strafe gestellt werden.</i>
Sanktionen vorsehen	<i>Für wen wurden diese Sanktionen vorgesehen?</i>
eine Straftat (ein Verbrechen oder Vergehen) begehen	<i>Der Täter hat nicht nur dieses Vergehen begangen, sondern er hat auch ein weiteres Verbrechen verübt.</i>
Gesetz anwenden	<i>Das Gesetz wird von Polizisten, Staatsanwälten und Richtern angewandt.</i>
eine Maßnahme verhängen	<i>Das Gericht hat für den Verurteilten noch weitere Maßnahmen verhängt.</i>
Strafanzeige erstatten	<i>Das Opfer hat eine Strafanzeige direkt bei der Staatsanwaltschaft erstattet.</i>
vor Gericht auftreten	<i>Dieser Mann tritt vor Gericht als Zeuge.</i>
bei Gericht anklagen	<i>Man klagt ihn bei Gericht an.</i>
entscheiden über etwas	<i>Der Staatsanwalt entscheidet über die Einstellung des Verfahrens.</i>
zurücknehmen etwas	<i>Eine Anzeige kann man nicht zurücknehmen.</i>

3 Enclosure to the Textbook

The textbook (Nerandžičová & Poláčková, 2023, pp. 183–205) includes an enclosure reviewing grammar such as word order in German sentences, nouns, the declension of nouns with adjectives, weak declension, adjectives, different types of pronouns, adverbs and pronominal adverbs, numerals, prepositions, and the conjugation of verbs. This part is really useful for the learners and gives a good overview of German grammar by giving examples.

A perfectly mastered memory part of grammatical phenomena also contributes to elaborate, cultivated expression in a foreign language. The textbook's authors interestingly implement this requirement in the final grammar overview and by presenting specific irregular tense forms of strong verbs. Repeatedly, automatization of these grammatical phenomena is required in individual lessons. The student is reminded which phenomena to focus on in a specific exercise, where to check the solution, and, if he/she made a mistake, where in the textbook to find theoretical lessons to remember.

This new textbook differs in content and didactics from already published works. In recent years, foreign language projects have been primarily focused on professional language. To name at least some further publications „Fachwortschatz und Fachsätze („Specialist Vocabulary and Specialist Sentences“), „Einführung in die Fachsprache“ („Introduction into Specialist Language“), „Studijní list Recht, Strafrecht“ a „Sicherheit“ („Study Sheet Law, Criminal Law“ and „Security“), „Einführung in die Fachsprache“ („Introduction into Specialist language“) „Studijní listy I-IV/2“ (“Study Sheets”) and „Grundtexte der Fachsprache” (Poláčková et al., 2022) by the authors doc. PhDr. Věra Poláčková, CSc, PhDr. Olga Nerandžičová, PhDr. Mgr. Hana Romová, Ph.D., used these in the lessons and formed a basis for creating test samples of control and examination tests.

Conclusion

This new publication of the specialist textbook corresponds not only to the contemporary syllabi approved by the accreditation process but also gives an overview of all professional topics to be dealt with during University studies in this particular professionally oriented field of study. There is a follow-up of this textbook published as an electronic version at the end of 2023. Based on this textbook, further test items of the items bank of Specialist German for the Language department at the Police Academy of the Czech Republic in Prague.

References

- Nerandžičová, O., & Poláčková, V. (2023). *Němčina (nejen) pro policisty*, 2. vydání, Praha: Policejní akademie České republiky. ISBN 978-80-7251-555-4.
- Poláčková, V., Nerandžičová, O., & Romová, H. (2022). *Grundtexte der Fachsprache*. Praha: Policejní akademie České republiky. ISBN 978-80-7251-542-4.

UČEBNICE ODBORNÉ NĚMČINY PRO POLICEJNÍ ČINNOSTI

Tato recenze informuje o nové učebnici pro studenty německého jazyka s odborným zaměřením na policejní činnosti „Němčina (nejen) pro policisty“. Učebnice obsahuje témata z různých německy mluvících zemí na základě právních studií. Je určena nejen studentům Policejní akademie ČR v Praze, ale může být využívána i širší veřejností, protože je rozdělena do několika částí zahrnujících témata bezpečnosti, práva, trestního práva, managementu a veřejné správy, vysoké školy a komunikace. Součástí je česko-německá slovní zásoba a také německo-česká slovní zásoba a česko-německé fráze. Podrobná a velmi užitečná část na samém konci knihy je gramatika, která poskytuje přehled nezbytné gramatiky, potřebné k osvojení jazyka. I proto lze učebnici doporučit pro studenty všech úrovní jazyka.

FACHDEUTSCH LEHRBUCH FÜR POLIZEILICHE TÄTIGKEITEN

Diese Rezension informiert über das Lehrbuch „Němčina (nejen) pro policisty“ („Deutsch nicht nur für Polizeibeamte“) für Studierende der deutschen Sprache mit beruflichem Schwerpunkt Polizeitätigkeiten. Das Lehrbuch beinhaltet rechtswissenschaftliche Themen aus verschiedenen deutschsprachigen Ländern. Es ist nicht nur Studenten an der Polizeiakademie der Tschechischen Republik in Prag gewidmet, sie kann auch von einer breiten Öffentlichkeit genutzt werden, da es in verschiedene Teile der Bereiche Recht, Management und öffentliche Verwaltung sowie Universitäten und Kommunikation untergliedert ist. Es umfasst sowohl tschechisch-deutschen Wortschatz als auch deutsch-tschechischen Wortschatz und tschechisch-deutsche Phrasen, die für den Spracherwerb wichtig sind. Ein ausführlicher Abschnitt ganz am Ende des Buches ist die Grammatik, die einen Überblick der erforderlichen Grammatik gibt. Nicht nur deshalb kann das Lehrbuch Studierenden aller Sprachniveaus empfohlen werden.

PODRĘCZNIK SPECJALISTYCZNEGO JĘZYKA NIEMIECKIEGO DO DZIAŁAŃ POLICYJNYCH

Niniejsza recenzja zawiera informacje na temat podręcznika „Němčina (nejen) pro policisty“ („Niemiecki (nie tylko) dla policjantów“) dla studentów języka niemieckiego z zawodowym ukierunkowaniem na działania policyjne. Podręcznik zawiera tematy z różnych krajów niemieckojęzycznych wynikające z różnych badań prawnych. Jest przeznaczony nie tylko dla studentów Akademii Policyjnej Republiki Czeskiej w Pradze, ale może być również używany przez szersze grono użytkowników, ponieważ jest podzielony na kilka części obejmujących zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa, prawa, prawa karnego, zarządzania i administracji publicznej, uniwersytetów i komunikacji. Zawiera czesko-niemieckie słownictwo, a także czesko-niemieckie zwroty. Szczegółową i bardzo przydatną częścią na samym końcu książki jest gramatyka, która zawiera przegląd niezbędnej gramatyki, koniecznej do przyswojenia języka. Także z tego powodu podręcznik można polecić uczniom na wszystkich poziomach znajomości języka.

LIST OF AUTHORS

Name	E-Mail and Page Number of Contribution	
Henrietta Addai	addaihenrietta124@gmail.com	7
Kelvin Jeffery Adjei	-	7
Bright Eshun	-	7
Dennis Nyojah Chemah	chemahdennis32@gmail.com	7
William Appiah	appiahwilliam0505@gmail.com	7
Kateřina Brzáková Beksová	katerina.brzakova.beksova@tul.cz	27
Hana Ryslav	hana.ryslava@tul.cz	27
Lenka Nadvornkov	lenka.nadvornikova@tul.cz	27
Alena Bjørke	alena.bjorke@tul.cz	27
Zuzana Palounková	zuzana.palounkova@tul.cz	27
Libor Lopusan	libor.lopusan@tul.cz	27
Nadine Jukschat	nadine.jukschat@hszg.de	37
Franz Erhard	franz.erhard@uni-siegen.de	37
Emilia Socha	emilia.socha@hszg.de	37
Charles N. Ohanyelu	deeperlife@hotmail.com	46
Alice Jedlickov	alice.jedlickova@tul.cz	64
Akanksha Nambiar	nambiarakanksha@gmail.com	75
Karolina Zuchewicz	karolina.zuchewicz@uni-leipzig.de	85
Lilli Czarnetzki	lilli.czarnetzki@studserv.uni-leipzig.de	85
Hana Romová	romova@polac.cz	97

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Guidelines for contributors are written in the form of a template which is available as a Word document at http://acc-ern.tul.cz/images/journal/ACC_Journal_Template.docx.

EDITORIAL BOARD

<i>Editor in Chief</i> prof. Dr. Ing. Petr Lenfeld	Technical University of Liberec petr.lenfeld@tul.cz
<i>Assistant of the Editor in Chief</i> prof. Ing. Miroslav Žižka, Ph.D.	Technical University of Liberec miroslav.zizka@tul.cz
<i>Executive Editor</i> PaedDr. Helena Neumannová, Ph.D.	Technical University of Liberec helena.neumannova@tul.cz
 doc. PaedDr. Hana Andrášová, Ph.D.	University of South Bohemia andras@pf.jcu.cz
 Ing. Jiří Chaloupek, Ph.D.	Technical University of Liberec jiri.chaloupek@tul.cz
 prof. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.	Technical University of Liberec tomas.kasper@tul.cz
 prof. Ing. Iva Petříková, Ph.D.	Technical University of Liberec iva.petrikova@tul.cz
 prof. Dr. Ing. Miroslav Plevný	University of West Bohemia plevny@fek.zcu.cz
 doc. Ing. Petr Červa, Ph.D.	Technical University of Liberec petr.cerva@tul.cz
 PD Dr. rer. pol. habil Eckhard Burkatzki	TU Dresden / IHI Zittau eckhard.burkatzki@tu-dresden.de
 Prof. Dr.-Ing. Frank Hentschel	Zittau/Görlitz University of Applied Sciences f.hentschel@hszgr.de
 Prof. Dr. phil. PhDr. (MU Brno) Annette Muschner	Zittau/Görlitz University of Applied Sciences a.muschner@hszgr.de
 dr hab. Piotr Gryszel, prof. UEW	Wroclaw University of Economics and Business piotr.gryszel@ue.wroc.pl
 dr hab. Piotr Rogala, prof. UEW	Wroclaw University of Economics and Business piotr.rogala@ue.wroc.pl
 dr hab. Grażyna Węgrzyn, prof. UEW	Wroclaw University of Economics and Business grazyna.wegrzyn@ue.wroc.pl

EDITORIAL OFFICE

<i>Editor in Chief</i> prof. Dr. Ing. Petr Lenfeld	Technical University of Liberec petr.lenfeld@tul.cz
<i>Assistant of the Editor in Chief</i> prof. Ing. Miroslav Žižka, Ph.D.	Technical University of Liberec miroslav.zizka@tul.cz
<i>Executive Editor</i> PaedDr. Helena Neumannová, Ph.D.	Technical University of Liberec helena.neumannova@tul.cz
<i>Scientific Editor</i> Mgr. Anastasiia Mazurchenko, Ph. D.	Technical University of Liberec anastasiia.mazurchenko@tul.cz
<i>Technical Editor</i> Ing. Dana Nejedlová, Ph. D.	Technical University of Liberec dana.nejedlova@tul.cz

Název časopisu (<i>Journal Title</i>)	ACC JOURNAL
Rok/Ročník/Číslo (<i>Year/Volume/Issue</i>)	2024/30/3 (2024/XXX/Issue C)
Autor (<i>Author</i>)	kolektiv autorů (<i>composite author</i>)
Vydavatel (<i>Published by</i>)	Technická univerzita v Liberci Studentská 2, Liberec 1, 461 17 IČO 46747885, DIČ CZ 46 747 885
Schváleno rektorem TU v Liberci dne	15. 2. 2024, č. j. RE 19/24
Vyšlo (<i>Published on</i>)	31. 12. 2024
Počet stran (<i>Number of pages</i>)	107
Vydání (<i>Edition</i>)	první (<i>first</i>)
Číslo publikace (<i>Number of publication</i>)	55-019-24
Evidenční číslo periodického tisku (<i>Registry reference number of periodical print</i>)	MK ČR E 18815
Počet výtisků (<i>Number of copies</i>)	60 ks (<i>pieces</i>)
Adresa redakce (<i>Address of the editorial office</i>)	Technická univerzita v Liberci Akademické koordinační středisko v Euroregionu Nisa (ACC) Studentská 2, Liberec 1 461 17, Česká republika Tel. +420 485 352 318, Fax +420 485 352 229 e-mail: acc-journal@tul.cz http://acc-ern.tul.cz
Tiskne (<i>Print</i>)	Vysokoškolský podnik Liberec, spol. s r.o. Studentská 1402/2, Liberec 1 460 01, Česká republika

Upozornění pro čtenáře

Příspěvky v časopise jsou recenzovány a prošly jazykovou redakcí.

Readers' notice

Contributions in the journal have been reviewed and edited.

Předplatné

Objednávky předplatného přijímá redakce. Cena předplatného za rok je 1050,- Kč mimo balné a poštovné. Starší čísla lze objednat do vyčerpání zásob (cena 350,- Kč za kus).

Subscription

Subscription orders must be sent to the editorial office. The price is 40 € a year excluding postage and packaging. It is possible to order older issues only until present supplies are exhausted (8 € an issue).

Časopis ACC JOURNAL vychází třikrát ročně (červen, září, prosinec).

Three issues of ACC JOURNAL are published every year (June, September, December).

Liberec – Zittau/Görlitz – Wrocław/Jelenia Góra

© Technická univerzita v Liberci, Sciendo – De Gruyter Poland Sp. z o.o. – 2024

ISSN 1803-9782 (Print)

ISSN 2571-0613 (Online)